

**JOVES I
DEMOCRÀCIA
EN L'ERA
DIGITAL**

Qualsevol forma de reproducció, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser efectuada amb l'autorització dels titulars, amb excepció prevista per la llei.

Informe Ferrer i Guàrdia 2025

© Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia

© Fotografia portada: *Steve Johnson*

Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia

C/ Avinyó, 44 08002 Barcelona

www.ferrerguardia.org

Coordinació: *Aida Mestres, Daniel Sosa i Berta Ballester*

Disseny i maquetació: *Andrea González*

Correcció i traducció: *Núria Masdeu - Traduccions*

Impressió: *Editorial Descontrol*

Equip tècnic: *Hungria Panadero, Sergi Contreras, Josep Mañé,
i Uska Ballester*

La Fundació Ferrer i Guàrdia no es fa responsable dels continguts ni dels comentaris de les persones autores dels articles. La publicació queda limitada a facilitar la lliure expressió d'idees per part dels autors/es, dintre del marc establert de les normes de publicació.

ISBN 978-84-87064-98-2

DL B 19474-2025

Amb el suport de :

Generalitat de Catalunya
**Departament de Justícia
i Qualitat Democràtica**

INFORME FERRER I GUÀRDIA 2025

JOVES I DEMOCRÀCIA EN L'ERA DIGITAL

Índex

Presentació	9
Articles	17
1. Joventut i fractura democràtica	18
Les noves masculinitats: anar endavant, anar endarrere Marina Subirats	19
Joves, crisi democràtica i extrema dreta: una aproximació complexa a la radicalització masculina juvenil Mario Ríos	39
2. Educació laica: la trinxera del pensament crític	60
L'educació pública, laica i crítica enfront dels enemics de la democràcia Enrique-Javier Díez-Gutiérrez	61
De la fal·làcia de la neutralitat escolar a l'educació polititzada Sira Ruiz	81
Corregir: La croada d'Orbán per adoctrinar la joventut Gáspár Békés	101

3. Dogmatismes digitals i desigualtats **122**

**Feminisme i comunicació davant l'odi digital:
estratègies per a una contraresposta transformadora
en temps de desinformació** **123**

Laura Valverde

**La joventut i el dogma digital: una anàlisi crítica
del pretès gir conservador** **139**

Judith Membrives

Laïcitat en xifres / Anàlisi 2025 **159**
Hungria Panadero - Josep Mañé

Presentació **160**

Adscripció a opcions de consciència **162**

Religiositat **174**

Finançament **176**

Educació **180**

Ritus de pas **193**

Autors i autores **199**

Presentació

La societat contemporània afronta una paradoxa inquietant: mai no havíem disposat de tant accés al coneixement ni de tantes possibilitats d'interconnexió, i alhora mai no havia estat tan fràgil el dret a rebre una informació veraç i contrastada. Aquesta tensió és especialment visible en la població jove, en què es combinen la pèrdua d'horitzons col·lectius, l'erosió dels valors democràtics i l'expansió de nous dogmatismes digitals que influeixen en la manera com entenem el món i ens hi relacionem. Davant aquest escenari, l'Informe Ferrer i Guàrdia 2025 proposa una reflexió sobre la necessitat de recuperar la raó crítica i la laïcitat com a fonaments per a una democràcia oberta i resilient.

Des de la Fundació Ferrer i Guàrdia, editem anualment aquest informe amb l'objectiu de fomentar la reflexió i l'acció cap a una societat més plural i inclusiva. Ens basem en els ideals ferrerians de lliurepensament, autonomia i cohesió social, promovent la laïcitat com a principi fonamental per garantir la llibertat de consciència i la igualtat de tracte.

El context actual exigeix aquesta reflexió: a Catalunya, Espanya i Europa, observem amb preocupació un creixement de discursos que qüestionen la igualtat, la diversitat i la participació ciutadana, un fenomen que afecta especialment les persones joves i, de manera particular, els homes joves. Aquest retrocés no és casual; s'arrela en tres dinàmiques interconnectades. En primer lloc, una crisi material i simbòlica de la democràcia, vinculada a la precarietat vital, la desigualtat i la manca d'horitzons compartits en un món travessat per crisis recurrents. En segon lloc, unes polítiques públiques que sovint resulten insuficients o desconnectades de les necessitats concretes de la joventut, incapaces de generar espais col·lectius i projectes emancipadors. Finalment, assistim a una hibridació entre discursos dogmàtics i dinàmiques digitals, que dona lloc a dogmatismes digitals capaços de simplificar conflictes complexos, captar emocionalment i erosionar el pensament crític en entorns governats per algoritmes. Tot plegat provoca que el

desencís democràtic arreli amb força i s'obri la porta a respostes reaccionàries.

L'informe d'enguany explora aquesta fractura democràtica i proposa vies de resistència. Analitza per què les persones joves s'allunyen dels valors democràtics, com l'educació laica pot esdevenir una trinxera del pensament crític, i de quina manera els dogmatismes digitals amplifiquen desigualtats i narratives excloents. El propòsit central és reivindicar la laïcitat i l'educació crítica com a instruments per reconnectar la democràcia amb la ciutadania, especialment les persones joves, i per construir un projecte col·lectiu basat en la llibertat de consciència, la justícia social i la igualtat de tracte.

L'informe està estructurat en tres blocs temàtics que, en conjunt, ofereixen una visió àmplia i interconnectada del fenomen. El primer analitza la desafecció juvenil i les causes de la fractura democràtica; el segon se centra en el paper de l'educació laica com a espai de resistència i emancipació, i el tercer aborda els dogmatismes digitals i les desigualtats que aquests generen. Cada bloc s'articula mitjançant articles que aporten perspectives complementàries, des de l'anàlisi sociològica fins a l'estudi comparatiu i la reflexió pedagògica.

El primer bloc, **Juventut i fractura democràtica**, explora per què les persones joves desconfien de la democràcia. La precarietat, la crisi climàtica i les dificultats d'emancipació trenquen les promeses de progrés, mentre que els canvis socials i l'oci digital amplifiquen pors i discursos reaccionaris, obrint la porta a alternatives autoritàries.

Marina Subirats analitza l'evolució de la igualtat de gènere des de la postguerra i l'impacte fundacional d'*El segon sexe*, de Simone de Beauvoir. L'autora mostra com la redefinició dels rols de gènere ha transformat profundament les expectatives socials de dones i homes, i assenyalava la lenta adaptació masculina a aquests canvis. Subirats

reivindica la necessitat de construir noves masculinitats que superin els models patriarcal, però alerta de la resistència creixent d'alguns homes joves, atrets per la masclosfera i comunitats *incels*. Aquestes dinàmiques, sovint alimentades per ideologies d'extrema dreta, erosionen els avenços en igualtat i alimenten discursos antifeministes. L'article convida a reflexionar sobre la urgència de polítiques públiques i educatives que promoguin la corresponsabilitat i la igualtat de gènere com a pilar democràtic.

Mario Ríos ofereix una aproximació empírica a la desafecció democràtica juvenil a Catalunya i Espanya. A partir de dades d'enquestes, documenta el desplaçament ideològic d'una part de la joventut, sobretot homes, cap a posicions reaccionàries, caracteritzades pel rebuig al feminisme, l'escepticisme davant la immigració i una adhesió feble a la democràcia liberal. Ríos interpreta aquest gir com a resultat d'una crisi identitària i material, alimentada per la precarietat i per l'ecosistema digital. Destaca la fractura ideològica de gènere, amb dones joves més progressistes, i planteja polítiques públiques que retornin la confiança en la democràcia, tot oferint oportunitats reals i projectes col·lectius capaços de reconnectar la joventut amb el sistema democràtic.

El segon bloc, **Educació laica: la trinxera del pensament crític**, examina com l'escola, lluny de ser un mur de contenció contra la desinformació i els discursos d'odi, sovint falla en la seva missió emancipadora. La manca de formació política i ètica, la desconexió amb la realitat social i l'escassa alfabetització digital deixen els i les joves davant la manipulació, de manera que debiliten la seva capacitat per defensar valors democràtics sòlids.

Enrique-Javier Díez-Gutiérrez defensa l'educació pública com a mur de contenció davant l'avenç del neofeixisme i del neoliberalisme. Argumenta que no hi ha neutralitat en l'ensenyament, i denuncia la naturalesa ideològica i segregadora de l'escola concertada, que contra-

posa a la pluralitat i la inclusió de l'escola pública. L'autor alerta sobre el paper de les xarxes socials i de la novaparla com a instruments per difondre idees reaccionàries, i planteja una pedagogia antifeixista que formi ciutadania compromesa amb els drets humans i la democràcia.

Sira Ruiz qüestiona la idea de neutralitat escolar i posa en relleu com l'educació és, inevitablement, un espai polític on es reproduïxen o es combaten desigualtats. Analitza la digitalització del sistema educatiu a Catalunya, que considera acrítica i tecnocèntrica, i denuncia la manca de reflexió pedagògica i ètica darrere de les inversions tecnològiques. Ruiz proposa una educació conscientment orientada a la justícia social i a la construcció col·lectiva, capaç de resistir les dinàmiques individualistes i el neofeudalisme digital.

Gáspár Békés ofereix una perspectiva comparativa sobre Hongria sota el règim d'Orbán, mostrant com la religió, especialment el cristianisme, ha estat utilitzada com a eina política per consolidar una «democràcia il·liberal». L'article descriu la integració dels valors religiosos a la constitució i al sistema educatiu, el finançament massiu a les esglésies i els intents d'adoctrinament juvenil. Malgrat la creixent irreligiositat social, el govern ha promogut una agenda que combina privilegis religiosos amb polítiques de segregació i control narratiu. Békés conclou subratllant la necessitat d'un estat realment laic com a condició indispensable per a la democràcia.

L'últim bloc, **Dogmatismes digitals i desigualtats**, analitza com les plataformes i els algorismes, sota l'aparença de neutralitat, imposen noves formes de dominació que reforcen desigualtats existents i en creen de noves. L'economia de l'atenció i la desinformació esdevenen eines de control simbòlic que exploten emocions i inseguretats, mentre el capitalisme digital concentra poder i invisibilitza els col·lectius en situació de més vulnerabilitat.

Laura Valverde qüestiona la idea d'objectivitat periodística, assenyalant com la neutralitat pot legitimar discursos d'odi i perpetuar desigualtats. Advoca per un periodisme feminista que posi els drets humans al centre, que integri la perspectiva de gènere a les redaccions i que impulsi una sobirania digital feminista per combatre les violències masclistes en línia. L'article també destaca el paper de la intel·ligència artificial i la necessitat d'una educació mediàtica per garantir un accés a la informació més just i democràtic.

Judith Membrives revisa la narrativa que atribueix a la joventut un gir conservador, i argumenta que aquesta interpretació és simplista i adultocèntrica. Proposa, en canvi, entendre el fenomen com un desplaçament epistèmic i afectiu, condicionat pels algorismes de les plataformes digitals, que actuen com a dogmes invisibles. L'article explica com influenciadors i creadors digitals esdevenen «apòstols del sentit comú» que legitimen discursos reaccionaris. Membrives defensa la necessitat d'una educació tecnopolítica que permeti a la joventut reconèixer i desmuntar aquests dogmes, i participar en la vida política amb una veu més autònoma i crítica.

Aquest volum s'acompanya, a més, de la publicació de *Laïcitat en xifres 2025*, que arriba a la seva XIV edició. Aquesta ofereix una radiografia exhaustiva de la religiositat i la secularització a Espanya i Catalunya, analitzant les adscripcions de consciència i les pràctiques religioses de la població, així com les seves implicacions en l'àmbit educatiu, tributari i social. La seva continuïtat ens permet observar tendències i evolucions al llarg del temps, aportant dades essencials que reforcen la tesi de la laïcitat com a principi democràtic indispensable.

Aquestes tendències, especialment marcades entre la població jove, evidencien un procés de secularització sostingut i una desvinculació creixent respecte a les institucions religioses. Aquesta realitat no reflecteix només canvis en les creences, sinó que també interpel·la les

polítiques públiques i els marcs de convivència democràtica. En aquest sentit, endinsar-se en les conclusions de l'informe permet abordar amb més profunditat els reptes que planteja la construcció d'una societat plural, en què la llibertat de consciència, la igualtat de tracte i la inclusió de les veus joves siguin eixos centrals. Posar en el centre les inquietuds de les persones joves (que majoritàriament es declaren no religioses) implica reconèixer-ne la capacitat de transformació i garantir espais de participació on puguin expressar les seves conviccions i contribuir activament al debat públic.

La joventut és diversa en actituds, valors i formes de participació. Aquesta pluralitat ha de ser el punt de partida de qualsevol política pública. Cal superar les visions homogènies i estereotipades, reconeixent que hi ha joves apàtics, però també joves crítics, compromesos i creatius. I per aquest motiu cal dissenyar polítiques segmentades que tinguin en compte les diferències per gènere, origen, territori, classe social i identitat cultural.

Les persones joves volen incidir, però desconfien de les institucions. La seva implicació en causes com el feminisme, l'ecologisme, el dret a l'habitatge o els drets socials és més significativa que la vinculació partidista. Aquesta tendència evidencia un canvi en les formes de participació, més orientades a l'acció directa, digital i col·lectiva. Cal reforçar els espais de participació no institucional, com ara consells joves, assemblees obertes, plataformes digitals i projectes comunitaris.

La majoria de joves es declaren no religiosos, especialment els homes. Aquesta secularització sostinguda reflecteix una transformació profunda en els valors i els referents culturals. La desvinculació respecte a les institucions religioses interpel·la els marcs de convivència democràtica. Però, d'altra banda, la desconexió amb les institucions polítiques, combinada amb un gir reaccionari entre els més joves (16-19 anys), pot derivar en apatia, individualisme i polarització. A més, les dades

de diferents informes mostren desigualtats en la socialització política segons l'origen, la llengua, l'educació i el territori. Si no s'aborden amb polítiques actives, aquests factors poden consolidar conflictes generacionals i de gènere. Cal impulsar programes d'educació cívica crítica, espais de deliberació intergeneracional i accions per combatre la desigualtat de gènere en la participació. Així mateix, calen estratègies inclusives per incorporar joves d'orígens diversos, garantint representació, accés a recursos i reconeixement institucional.

Són diverses les tendències que actualment creuen la població jove. Si bé és cert que s'ha produït un creixement de les posicions conservadores o reaccionàries entre les persones joves (i, de manera específica, entre els homes), també ho és que els i les joves tenen un paper fonamental en el desplegament i la consolidació de moviments socials, del teixit associatiu i d'iniciatives polítiques que es despleguen al marge de les institucions.

Les persones joves, en definitiva, busquen respostes en un context de desencís envers el futur, de dificultats creixents per satisfer les necessitats materials, d'un panorama internacional marcat pel creixement de les tensions, la guerra i el genocidi, d'una crisi climàtica que sembla imparable, etc. És a partir d'aquestes inquietuds que la perspectiva de la laïcitat ha de permetre avançar cap a l'observació crítica de la realitat, la construcció de solucions i alternatives basades en evidències i allunyades de la desinformació i la por que alimenten els discursos d'odi.

La laïcitat no és només absència de religió en els espais i serveis públics, sinó garantia de llibertat, pensament crític i igualtat de tracte. En una societat plural i interconnectada, la laïcitat ha de ser un eix vertebrador de les polítiques públiques de joventut. Cal promoure la laïcitat en l'educació, la cultura i la participació com a marc per resistir dogmatismes, combatre desigualtats i enfortir la convivència democràtica basada en el respecte i la inclusió.

Cloenda

L'Informe Ferrer i Guàrdia 2025: laïcitat i democràcia en l'era digital es publica en un moment decisiu per a la salut democràtica de la nostra societat. El malestar juvenil i la frustració generacional, l'auge dels dogmatismes digitals i les desigualtats estructurals posen a prova els fonaments de la convivència. Davant d'aquestes tensions, la laïcitat i l'educació laica emergeixen com a eines imprescindibles per garantir la llibertat de consciència, reforçar el pensament crític i reconstruir un horitzó col·lectiu. Aquesta edició combina la reflexió analítica dels articles amb la solidesa empírica de *Laïcitat en xifres 2025*, i es consolida com una eina per a la recerca, la reflexió i el debat públic. Convidem la comunitat acadèmica, els moviments socials i tota la ciutadania a endinsar-se en aquestes pàgines i a traslladar les recomanacions a les polítiques públiques.

Contribuïm així a enfortir una democràcia capaç de respondre als reptes del nostre temps i de construir una societat més justa, plural i inclusiva, que posi en el centre les inquietuds i els desafiaments de les persones joves i que compti amb la seva veu activa en la transformació social.

Situar la joventut al cor de l'agenda pública implica reconèixer-la com a motor de canvi. Cal garantir espais on pugui expressar les seves conviccions, construir projectes col·lectius i contribuir activament al debat democràtic.

Hungria Panadero Hernández

Directora de la Fundació Ferrer i Guàrdia

Josep Mañé Chaparro

Coordinador de projectes de la Fundació Ferrer i Guàrdia

Barcelona, novembre de 2025

Articles

1

Joventut i fractura democràtica

Les noves masculinitats: anar endavant, anar endarrere

Marina Subirats Martori

Estem en un moment de canvi social accelerat, un canvi que no sabem encara on ens portarà i que, en certa manera, fa por, perquè posa en qüestió molts dels avenços socials que han costat anys de lluita i que, tot i que sigui amb múltiples mancances, han permès un procés de consolidació dels principis d'igualtat i llibertat, i, amb aquests, la millora dels nivells de vida de gran part de la població. Em refereixo, és clar, a la població europea en el seu conjunt i algunes altres zones del món, no a tot el món: hi ha països on la vida s'ha fet tan difícil que veiem com la població intenta fugir-ne encara que sigui posant en perill la seva supervivència.

Un dels aspectes en què s'ha avançat en els darrers cinquanta anys, aproximadament, ha estat el de la igualtat entre homes i dones. No totalment aconseguida, certament, però molt més avançada que l'any 1975, per exemple. En aquella etapa final de la dictadura, Espanya era encara un país plenament masclista, amb lleis discriminatòries per a les dones, que ja contrastaven amb el que passava en països del nostre entorn, en general més avançats en el camí de la igualtat. Hem fet un llarg recorregut: per un conjunt de raons que de seguida tractaré d'explicar, les dones han canviat molt més que els homes; però, a poc a poc, també els homes van anar deixant enrere les seves posicions tradicionals i acceptant la igualtat, sobretot en el sentit del ple dret de les dones a disposar de la seva vida. És un procés que semblava imparable i que feia pensar que, al cap d'uns quants anys futurs, la igualtat seria una realitat, i homes i dones haurien abandonat els seus

rols tradicionals per compartir sense límits les tasques productives i reproductives que exigeix la continuïtat de la vida.

Els avenços del feminisme, units al canvi de valors polítics que s'està produint en molts països, ens han portat a una conjuntura diferent, en què molts d'aquests avenços perillen i poden retrocedir. Hi ha hagut una proposta de noves masculinitats, però no ha acabat d'arrelar entre el gran públic. I el que aflora en aquest moment és, en el sentit contrari, un retrocés de les generacions joves, especialment dels homes joves, cap a posicions i actituds que van ser típiques, en el passat, del gènere masculí i que de nou reclamen supremacia i privilegis per a ells. Unes actituds que encara no són adoptades per la majoria dels homes joves, però que veiem avançar de manera molt perillosa.

Com s'ha produït aquest procés? Com hem arribat a posicions com les que es manifesten a través de la masclosfera o dels *incels*? Quines són les posicions polítiques dels joves que representen una ruptura respecte del procés que es podia observar en altres generacions recents? Tractaré, al llarg d'aquest article, d'exposar els aspectes principals del que ha constituït aquest procés d'avenç de la igualtat, per concloure, finalment, veient què sabem ara de les posicions i opinions dels nois joves.

La dona és el futur de l'home (L. Aragon)

A mitjan segle xx, superada ja la gran catàstrofe de les dues guerres mundials, s'inicia una etapa de prevalença política de les posicions democràtiques i de creació de l'estat del benestar. En aquesta situació també comença un moviment social que constituirà la gran innovació de la segona meitat del segle: el moviment feminista, que ha suposat un canvi radical en la manera d'entendre els papers socials de cada sexe i, fins i tot, en la manera d'entendre les relacions sexuals i familiars.

L'any 1949 es publica *El segon sexe*, de Simone de Beauvoir. És rebut amb tota mena de crítiques i esscarafalls, tant a França com en la majoria de països europeus. Però no es tractava d'una reflexió aïllada, sinó d'una necessitat de canvi que s'anava obrint pas en les societats que anomenem «el món occidental», és a dir, en aquelles en què s'anaven consolidant els governs democràtics i podien començar a aflorar les veus que posaven en qüestió l'ordre existent. I és perquè, de fet, els canvis econòmics i socials que s'havien produït convertien en una necessitat canvis polítics i culturals i, per tant, el sistema de normes que regeix la vida col·lectiva, arribant fins a les prescripcions que afecten directament la vida personal de cada individu.

Els vells models de masculinitat i feminitat que s'havien anat configurant al llarg dels segles en les nostres societats ja eren obsolets. D'una banda, s'esperava haver eliminat per sempre les guerres entre europeus, de manera que la figura del guerrer, de l'home capaç de matar i morir per defensar la seva comunitat, deixava de ser una necessitat. I, de l'altra, deixava de ser necessària la dedicació de la gran majoria de les dones a tenir moltes criatures i a la criança, en societats en què s'estava vencent la mortalitat infantil i en què les feines de la llar quedaven relativament alleugerides per l'ús de noves tecnologies que feien menys feixugues les tasques tradicionals de les mestresses de casa. L'aparició de mètodes anticonceptius d'alta fiabilitat facilitava, efectivament, un control de la natalitat que permetia rebaixar de manera dràstica el nombre de criatures per dona, cosa que, unida a l'allargament de la vida que es va produir al llarg del segle, va contribuir enormement al fet que les dones poguessin plantejar-se la dedicació a altres tipus de tasques, especialment feines retribuïdes, que els garantissin més control sobre les seves vides.

A partir d'aquí, s'inicia, doncs, un moviment d'abast mundial, encara que amb impactes molt diferents segons els països, en què les dones reivindiquen igualtat, amb tots els matisos que aquesta paraula pot contenir, però que vol dir, d'una manera general, no acceptar cap mena de discriminació pel fet de ser dones, i ser dipositàries de tots els drets humans que s'han reconegut per als homes, sense excepcions. Era, per tant, un primer trencament del model tradicional de gènere femení, i l'esperança que les dones podien aportar nous valors i una nova racionalitat a les societats i la vida humana.

Els canvis es van anar succeint amb rapidesa. L'any 1975 es va celebrar la primera Conferència Mundial sobre les Dones, organitzada per l'Organització de les Nacions Unides. La van seguir les del 1980, 1985 i 1995; la darrera, a Beijing. Aquestes conferències van ser útils per prendre un conjunt d'acords totalment necessaris per canviar la situació de les dones al món en el sentit de més igualtat. Trenta anys més tard, no tot el que s'hi va acordar s'ha fet realitat, i en alguns països, com ara l'Iran i l'Afganistan, la situació de les dones és terrible, i fins i tot ha empitjorat respecte d'èpoques anteriors. Tanmateix, en la majoria de països s'ha produït un gran canvi que podem considerar com un augment de la igualtat, un canvi que ha repercutit sobre el conjunt de les estructures socials.

**“Posicions i actituds
que van ser típiques,
en el passat, del
gènere masculí i
que de nou reclamen
supremacia i
privilegis per a ells”**

Ara bé, si, com deia al principi, tant els models masculins com els femenins podien ser considerats obsolets ja a mitjan segle xx i havien d'evolucionar, no es va produir una evolució paral·lela per a ambdós sexes. Mentre les dones canviaven molt ràpidament i exigien canvis legals, econòmics i culturals, els homes seguien sent educats segons el model tradicional del guerrer, encara que fos modificat en alguns aspectes. I per quina raó?, direu. Doncs bé, per raons que sociològicament són ben conegudes: tot grup dominant ofereix més resistència al canvi que els grups dominats, que són generalment els que proposen canvis en el sentit de gaudir de més igualtat. Els dominants suposen que perdran els seus privilegis i, per tant, no estan interessats en el canvi, mentre que els dominats proposen el canvi per arribar a tenir més igualtat i sortir de la seva condició d'inferioritat social i individual. Ha passat moltes vegades a la història, i, clarament, veiem com es torna a produir en relació amb l'eliminació dels gèneres, fet que dona lloc a aquella situació que s'ha descrit sovint com «les dones busquen homes que encara no existeixen, i els homes busquen dones que ja no existeixen».

Parlem de gèneres: «el sexe no és destí»

Mentre la diferència entre les formes de vida i de comportament d'homes i dones es concebia com un fet derivat de la naturalesa, es podia considerar que es tractava de fets inamovibles, que no podien ser modificats. A partir dels anys setanta del segle passat es comença a parlar de la diferència entre sexe i gènere, és a dir, del fet que hi ha una diferència natural, inscrita en els cossos, entre els sexes, atesa la seva diferent funció en la reproducció humana, i que alhora hi ha uns models socials inculcats, que es van anomenar «gèneres», que són els que marquen la diferència de comportaments i la jerarquia entre els

sexes, i que, com a tot allò que es produeix en l'àmbit cultural i social, es poden modificar.

L'acceptació del terme «gènere» va ser molt costosa: es va manifestar especialment en la IV Conferència de les Nacions Unides sobre les Dones a Beijing, l'any 1995, i va enfrontar l'islam i l'Església catòlica, a través dels seus representants en diferents països, amb la Unió Europea, els Estats Units, el Japó i molts altres països del món, que proposaven l'adopció d'aquest terme. Les dues grans religions esmentades no volien en absolut que s'acceptés, perquè evidentment això significava la possibilitat d'una evolució en la situació de les dones i també dels homes, que aquestes religions i determinats països no volien que es produís.

Finalment, es va imposar el criteri favorable a l'adopció del terme «gènere» i l'acceptació del reconeixement dels drets de les dones com a drets humans. A més, es va ampliar l'extensió del pensament feminista i les transformacions de la situació de les dones en la majoria de països, sense, però, que en cap cas s'hagi aconseguit la igualtat real total.

A partir d'aquí comença un procés molt interessant i, alhora, ple de contradiccions. De fet, s'accelera el que podem anomenar «destrucció dels gèneres», és a dir, la posada en qüestió dels perfils tradicionals atribuïts a un o altre sexe, de manera que moltes persones consideren que, sigui quin sigui el seu sexe, poden adoptar rols, actituds i aspectes que sempre s'havien atribuït a l'altre sexe. Així doncs, es comença a difondre la idea que el sexe no ha de condicionar els comportaments, ni les atraccions sexuals, ni els estils de vida. Naturalment, aquesta idea no s'imposa de cop en tota la població, sinó que s'estén sobretot entre la gent jove, fins al punt que, en molts casos, s'ignora el fet que el sexe és una dada natural —s'arriba a dir que és també una construcció

social— i s'atribueix tot tipus de comportaments als gèneres, però ja no com a models imposats socialment, sinó com a opcions personals derivades d'una «identitat sentida».

Ens trobem així enfront de dues tendències en certa manera contraposades. Per començar, un fort creixement del feminisme, sobretot a partir de l'any 2018, en què es va produir el fenomen del #MeToo, que va fer que, a partir d'una denúncia d'assetjament sexual per part d'una actriu, es donessin a conèixer una gran quantitat de casos similars en molts països, assenyalant homes famosos i socialment valorats com a assetjadors i depredadors sexuals. La magnitud d'aquella denúncia va fer, d'una banda, que efectivament molts d'aquests homes, intocables fins a aquell moment, fossin acomiadats dels seus llocs de treball o jutjats pels fets que es van poder demostrar. I, d'altra banda, sota l'impuls d'aquell moviment, el feminisme es va estendre en molts més països i àmbits socials, abastant, a més, dones de totes les edats, des de nenes i adolescents fins a les seves àvies.

Paral·lelament, es va iniciar, ja des de principis de la dècada del 2010, aproximadament, un moviment d'homes que van començar a fer la crítica del gènere masculí tradicional; un moviment que des del primer moment va tenir com a punt de referència la teoria feminista i el mateix moviment feminista, però que, alhora, va anar configurant-se com a moviment específic. La idea d'unes noves masculinitats sorgeix, precisament, de la necessitat de modificar també el gènere masculí tradicional que encara s'està transmetent i d'apropar-lo molt més al gènere femení, atès que les dones també s'anaven aproximant al gènere masculí. És a dir, com he assenyalat més amunt, es tracta d'anar eliminant la rigidesa que comportaven els models anteriors per aconseguir que cada persona pugui triar les seves formes de viure d'acord amb les seves necessitats, i no en funció d'uns models rígids de gènere.

L'exploració d'una nova masculinitat comporta, fonamentalment, la crítica a un gènere masculí que emfasitza la violència i l'agressivitat, l'enfrontament i la competitivitat entre els homes, i el domini damunt les dones, alhora que condemna totes les actituds de cura, de tendresa, d'atenció als altres, quan són adoptades per homes, atès que es consideren actituds femenines, impròpies dels mascles. Com he desenvolupat en treballs anteriors,¹ l'educació dels nens encara consisteix en una socialització per preparar un guerrer, és a dir, un individu capaç de matar i morir sense compassió ni remordiment, sempre que es tracti d'una causa «noble», o sigui, aparentment al servei dels seus. Aquest perfil humà, que probablement en el passat responia a una necessitat social, avui ha deixat de tenir sentit, tot i que en aquest moment algú estigui promovent de nou les guerres. I no solament ha deixat de tenir sentit, sinó que és altament perillós per al conjunt de la humanitat, com malauradament estem experimentant ara, fins i tot —i malgrat que d'això no se'n parli— per als nois i homes que adopten aquestes actituds i valors i que n'acaben sent directament víctimes, i sovint víctimes mortals.

Efectivament, les dades ens ho demostren, encara que poques vegades es comentin i s'actuï en conseqüència. A Espanya, l'any 2023, un 74,2% de les morts per homicidi van ser homes, víctimes d'agressions dutes a terme fonamentalment per altres homes: el 92% dels assassins són homes. El 62% del total d'homicidis va ser comès per homes que mataven homes, i un 28% que mataven dones. Parlem molt de la violència de gènere, que en realitat caldria anomenar «violència de gènere masculí», però, com que s'utilitza el terme «gènere», que s'ha assimilat a les qüestions plantejades per les dones, sembla que només nosaltres en siguem víctimes. Tanmateix, els homes en són, numèricament, encara molt més víctimes; simplement no se'n parla.

¹ Castells, M. i Subirats, M. (2007). *Mujeres y hombres: ¿un amor imposible?*. Alianza Editorial. I Subirats, M. (2013). *Forjar un hombre, moldear una mujer*. Aresta Mujeres.

“Mentre les dones han avançat cap a l’esquerra, els homes han retrocedit cap a la dreta. Una tendència que s’accelera en els darrers anys”

I no solament això: a partir dels 3 anys moren més nens que nenes, i als 20, per cada dona que mor, moren 3 homes. Molt rarament de malaltia; la majoria de casos moren per suïcidis —cada vegada més freqüents entre els homes joves—, per accidents de trànsit —ai, les motos!—, per drogues, homicidis i esports de risc. És a dir, en aquest moment el gènere masculí, encara dominant, és un gènere mortífer, i no perquè mati per defensar els febles, tal com ens han presentat als herois, sinó perquè, imbuïts de la necessitat de lluita, d'enfrontament i de triomf per demostrar la seva masculinitat, molts homes practiquen i veuen com a natural una violència que acaba destruint-los i destruint el seu entorn.

Les bases per a una nova masculinitat van estar clares des de l'inici: calia obrir als homes les actituds i les emocions considerades pròpies de les dones, i no estigmatitzar-los com a poc masculins quan les adoptaven, tal com s'ha aconseguit no estigmatitzar les dones com a masculines pel fet de dur pantalons, jugar a futbol o dirigir una empresa. Es tracta d'un aprofitament i un enriquiment de les possibilitats que ofereix la vida, que ha de poder adoptar tothom, d'acord amb les seves possibilitats i tendències.

Aquesta línia de desenvolupament, que resulta tan clara quan en parlem, té moltes dificultats per ser adoptada d'una manera general, per una raó patent: la masculinitat ha donat, durant mil·lennis, privilegis, i ha mantingut la superioritat respecte a unes dones condemnades a obeir i servir, sense poder exercir cap control damunt la pròpia vida. Canviar els gèneres, renunciar a la virilitat supremacista, és vist com un perill: el perill de perdre aquesta posició de privilegi i d'arribar a ser «com una dona», una autèntica vergonya per a molts homes. Perquè, com podeu comprovar, titllar un company de «nena», per exemple, a l'escola, equival, habitualment, a un insult que fa enrabiar qualsevol nen.

La relació entre el feminisme i els moviments d'homes per una nova masculinitat no sempre ha estat fàcil. Malgrat la seva voluntat de canvi, molts dels homes que s'han apropiat a la idea d'una nova masculinitat han estat socialitzats d'acord amb el model masculí tradicional i, per tant, mantenen una actitud relativament prepotent fins i tot quan tracten d'acostar-se al feminisme. I, enfront d'aquestes actituds, les feministes han reaccionat sovint amb la sensació que es tractava de la situació de sempre, en què els homes volen imposar-se sense tenir en compte l'opinió de les dones. L'apropament, que inicialment semblava possible, s'ha anat fent difícil, sobretot per la dificultat que els homes renuncien a la seva tendència a un protagonisme difícilment compartit.

Els canvis dels darrers anys: la renovació del masclisme

L'explosió del moviment #MeToo al món va fer suposar que el feminisme es consolidaria i es convertiria en un criteri dominant en la societat. Però, com passa sovint amb els moviments socials, el seu creixement no genera només la consolidació, sinó també l'aparició de tendències adverses. I això és el que s'ha començat a manifestar en els darrers anys en relació amb el feminisme.

Efectivament, en els darrers cinc anys, aproximadament, assistim a l'aparició de dos tipus de fenòmens. Per començar, l'ampliació del feminisme ha generat un conjunt de fractures internes, amb posicions contraposades i, fins i tot, sovint enfrontades amb certa violència. Aquestes fractures es manifesten a l'entorn de diversos eixos. El primer, i més conflictiu, és el que s'observa pel que fa al suport o a l'oposició al moviment trans, i especialment a la possibilitat que dona la llei aprovada sobre el canvi registral d'identitat sexual sense altres requisits que la voluntat de la persona. El segon eix de fractura

és el que enfronta les posicions que podem considerar «clàssiques», perquè han estat predominants en el feminisme durant uns cinquanta anys, amb posicions que adopten grups de dones que es consideren «racialitzades» i que creuen que el feminisme que s'ha desenvolupat ha ignorat les necessitats de les dones pobres i de les procedents de l'anomenat «Tercer Món». Aquestes dues tendències noves que han sorgit dins el feminisme han implicat que en molts casos es parli de «feminismes», en plural, negant l'existència d'un moviment feminista amb uns plantejaments comuns.

El fraccionament intern està suposant, evidentment, un afebliment d'aquest moviment. De fet, posa de manifest un trencament generacional, atès que, en gran part, oposa les posicions de les generacions joves a les posicions de les generacions més grans. Un fet que, com s'ha comprovat diverses vegades, és freqüent en l'evolució dels moviments socials, però que en la nostra societat, en què tot va molt ràpid, encara s'incrementa i s'accelera. Els objectius pels quals van lluitar les generacions més grans han estat, en bona part, aconseguits i, per tant, ja no són importants per a les dones joves. En canvi, aspectes que eren propis de les dones en el passat s'han tornat més difícils d'aconseguir, com ara la dedicació exclusiva a la maternitat i a les cures familiars, de manera que, en determinats casos, les joves reivindiquen allò que les grans havien rebutjat.

Tanmateix, l'amenaça més potent és la d'un corrent antifeminista que s'està manifestant entre les generacions més joves, especialment entre els nois, però també el comencem a observar entre les noies, sobretot en països com els Estats Units, que va ser precisament on es va generar l'onada feminista iniciada als anys seixanta del segle passat.

Per entendre com sorgeix aquest moviment cal tenir present un fenomen més general que veiem avançar en l'àmbit polític. Per raons complexes, i que tenen sobretot relació, al meu entendre, amb el creixement de les desigualtats econòmiques al món i dins de la majoria de països, s'ha generat una crítica que es va estenent sobre les polítiques dutes a terme bàsicament per la socialdemocràcia que van ser desenvolupades sobretot a partir de la Segona Guerra Mundial i, en el cas espanyol, a partir del final del franquisme, ara fa cinquanta anys. Són polítiques que han permès el creixement de les classes mitjanes i de la democràcia, però que a partir de l'any 2000 han tendit a estancar-se per un conjunt de fets que ara no podem esbrinar aquí. I això ha portat al fet que, entre les generacions joves, s'hagi difós la idea que viuran pitjor que els seus pares, fet que, unit a l'augment de les migracions i l'arribada d'un gran nombre de persones procedents de països pobres, ha generat un acostament cap als plantejaments d'extrema dreta, uns plantejaments que semblaven bandejats per sempre, almenys en el marc europeu, després de l'horror dels règims nazis i feixistes que van portar a la Segona Guerra Mundial.

Les generacions joves desconeixen la realitat del que van ser aquells governs d'extrema dreta, de les morts i l'horror que van generar, i, en el cas d'Espanya, del que va suposar una dictadura que va durar quaranta anys. I, com que ho desconeixen, tendeixen a pensar que seria millor que la realitat política actual i els règims democràtics. Un conjunt de fets sembla confirmar els aspectes més negatius d'aquests règims, com ara l'amplada de la corrupció, la violència dels enfrontaments verbals i el desenvolupament d'un conjunt de falsedats que fan difícil destriar què és cert i què no, etc. Un conjunt de circumstàncies, doncs, que s'ha convertit en un caldo de cultiu per a l'extensió de les posicions ultradretanes.

Com és conegut, una de les característiques del pensament ultradretà és el menyspreu cap a les dones i la seva decisió de mantenir-les en els rols tradicionals d'esposes, mares i mestresses de casa. I, alhora, l'exaltació de les formes més tradicionals del gènere masculí, amb el guerrer i el mascle triomfador com a model a seguir. Veiem, llavors, com la confluència d'una conjuntura en què les dones han anat conquerint llocs públics en la societat, encara que molt lluny d'haver assolit la igualtat, i el creixent predomini dels models masclistes que miren de nou al passat arrossegueu una part de les generacions joves, especialment en el cas dels nois, ho repeteixo, a posicions antifeministes, que neguen la violència de gènere, que consideren que les dones han anat massa lluny i que adopten, quan poden, rols de dominació de les dones, arribant fins i tot a la violència, com en el cas de les violacions i les violacions múltiples, o dels feminicidis, o, més freqüentment, de pràctiques sexuals violentes i humiliants per a les noies.

Les posicions antifeministes entre homes joves no sorgeixen soles. Hi ha, d'una banda, propaganda dels mateixos partits d'extrema dreta, com, en el cas espanyol, la posició de VOX, que nega l'existència de la violència masculina envers les dones i tracta d'imposar el concepte de «violència domèstica», suposant que la violència entre homes i dones és equiparable en ambdós sexes. De l'altra, però, s'han creat moviments d'àmbit internacional que es van estenent arreu, com ara tots els que es mouen a l'entorn del que s'ha anomenat la «mas-closfera» o els «incels», que produeixen habitualment tot un conjunt d'intervencions, sobretot a les xarxes socials, totalment misògines. Uns i altres reclamen la superioritat masculina i el dret dels homes a imposar el que vulguin a les dones, especialment, en el cas dels *incels*, que es presenten com a homes frustrats perquè no aconsegueixen parelles sexuals femenines, i creuen que les dones tenen l'obligació de satisfer-los sexualment, en tinguin ganes o no.

Les opinions dels homes joves respecte del feminisme i la seva variació en el temps

A través d'enquestes i estudis diversos s'està constatant, efectivament, un canvi d'orientació en les opinions de les generacions joves i, especialment, dels homes. Així, per exemple, segons l'Informe 2024 de l'Institut de la Juventud del Govern d'Espanya,² l'any 2019 un 64 % de la gent jove presentava un alt nivell d'identificació amb el feminisme; l'any 2023 aquesta identificació s'havia reduït en 10 punts, i era només del 54 %. I canvis similars es van produir en altres opinions relatives al mateix tema: l'any 2019 un 82,5 % de la població jove deia estar molt d'acord amb la idea que l'existència de la violència de gènere era un dels problemes més importants de la nostra societat; quatre anys més tard, aquest percentatge havia passat al 65 %, malgrat que els feminicidis es mantenen al mateix nivell. El negacionisme respecte de la violència de gènere també tendeix a augmentar: entre les dones joves passa del 5,7 % l'any 2019 al 13,2 % l'any 2023; entre els homes joves passa de l'11,9 % l'any 2019 al 23,1 % l'any 2023. És a dir, prop d'1 de cada 4 nois ja considerava, fa un parell d'anys, que no hi havia violència de gènere i que aquest era un invent de les feministes per perjudicar-los.

Aquest retrocés de l'adhesió al feminisme suposa, al mateix temps, l'augment del desacord amb les polítiques d'igualtat i que reforcen els drets de les dones. En aquests temes s'observa una marcada diferència d'opinions segons el sexe, ja que els homes joves són molt més reticents que les dones joves a acceptar-les. Per exemple, un 55,6 % d'homes estan a favor de l'avortament, mentre que el grau d'acceptació entre les dones és del 71 %. Respecte a garantir una presència equilibrada d'homes i dones en alts càrrecs, només hi donen suport un 48,3 % dels homes, però hi està d'acord un 70 % de les dones.

² Instituto de la Juventud. (2024). *Informe Juventud en España*.

El suport al feminisme està sent substituït en part per l'adhesió a la causa LGTBIQ, que tendeix a guanyar adeptes, sobretot entre la gent jove; un moviment que en part es reclama també del feminisme, però que en alguns aspectes s'hi contraposa, com he explicat més amunt. El feminisme sempre ha mostrat simpatia per les persones homosexuals, atès que, en part, la lluita era comuna a ambdós moviments i que moltes dones lesbianes eren feministes. Alhora, però, hi ha hagut moments en què aquesta relació ha estat difícil entre lesbianes i heterosexuals, en la mesura que les primeres han plantejat, en alguns casos, que era contradictori ser feminista i tenir relacions sexuals amb homes. Però, d'una manera general, ambdós moviments han estat d'acord. Ara bé, en ampliar-se aquest col·lectiu amb el creixement de les persones trans, s'ha produït la ruptura dins el moviment feminista, com ja he comentat, i per a moltes persones joves la simpatia cap a un moviment o altre sembla presentar-se com a alternativa i fins i tot és excloent.

Aquests canvis de tendència també coincideixen amb canvis de tendències polítiques, en què veiem que s'estan produint moviments de posicions que no sospitava ningú. En termes generals ho podem resumir dient que, en els primers anys de democràcia, els homes votaven, a Espanya, lleugerament més a l'esquerra que les dones. Passats prop de cinquanta anys de les primeres eleccions democràtiques —que es van celebrar l'any 1977—, les posicions han canviat lleugerament. Possiblement com a conseqüència del desenvolupament del moviment feminista, la situació de les dones ha anat millorant, i això ha provocat un viratge de les dones cap a posicions més d'esquerres. D'altra banda, en el cas dels homes, el que observem és un creixement de les posicions d'esquerres fins a un cert moment, i després una tendència a un vot més de dretes; és a dir, la trajectòria d'ambdós sexes en relació amb les simpaties polítiques ha estat inversa: mentre les dones han

avançat cap a l'esquerra, els homes han retrocedit cap a la dreta. Una tendència que s'accelera en els darrers anys, en què veiem créixer el suport dels homes joves a VOX; per contra, aquest partit té poc èxit entre les dones.

De fet, aquestes variacions d'opinions i de simpaties polítiques corresponen, en gran part, a un fenomen conegut: quan la trajectòria d'un grup social ha estat ascendent, és a dir, la seva posició econòmica, social i cultural ha tendit a millorar respecte al passat, la tendència en relació amb les opcions polítiques i culturals és la del progressisme: una trajectòria ascendent mostra que avui es viu millor que ahir, i, per tant, s'espera que, adoptant opinions obertes cap a la novetat, la trajectòria ascendent pugui continuar produint-se. En canvi, quan un grup social tendeix a perdre posicions, prefereix que no canviï res. Ben a l'inrevés, vol tornar a les formes de vida del passat, perquè creu que l'afavorien enfront dels canvis que s'estan produint. I aquest és el moviment que s'observa entre dones i homes: els canvis culturals i polítics cap a la igualtat han tendit a millorar les possibilitats de les dones, encara que no s'hagi aconseguit la igualtat real. Les dones tendeixen a creure que, votant els partits d'esquerreres, que han estat els que més han dut a terme polítiques igualitàries, s'avançarà encara cap a la plena igualtat. Els homes, en canvi, han perdut molts privilegis: ja no tenen l'absolut monopoli de les posicions de poder, no poden disposar amb la mateixa impunitat de les dones, de manera que no tenen *a priori* la preeminència de què havien gaudit tradicionalment. I, com que les noves masculinitats, que podien aportar tants avantatges als homes però no augmentar el seu poder, no han acabat d'introduir-se i arrelar en les noves generacions, veuen només la part negativa de la igualtat, i preferirien tornar a situacions del passat, quan els seus privilegis quedaven assegurats tant per les lleis com pels costums.

Evidentment, aquest intent de retrocés no és unànimе entre els homes. De fet, en la generació jove també s'observa una ruptura i, mentre que una part dels homes joves adopta aquestes posicions polítiques de negació del progrés i de la igualtat, una altra part, encara numèricament molt important, d'aquest col·lectiu es considera feminista i s'allunya dels estereotips masclistes tradicionals. En aquest moment és incerta la possible evolució col·lectiva, però, malauradament, tot tendeix a mostrar que, en aquest moviment típic de pèndol de la història, ens enfrontem a una etapa de retrocés en què veurem sorgir de nou l'admiració pels guerrers i pels herois i la proposta, que comença a ser adoptada per noies joves, sobretot als Estats Units, que el millor per a una dona és poder ser mestressa de casa i ocupar-se a temps complet de la seva família. Unes opinions que, en certa manera, coincideixen amb una mentalitat capitalista que, per tal d'augmentar el consum, també difon entre les noies joves una tendència a una feminitat impostada, que aparentment havia quedat enrere.

Joves, crisi democràtica i extrema dreta: una aproximació complexa a la radicalització masculina juvenil

Mario Ríos Fernández

Introducció

Els joves es desplacen cap a la dreta i desconfien cada cop més de la democràcia. Aquest és el titular que molts mitjans, tant catalans com estatals, han recollit arran de la publicació dels darrers sondejos de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS), el Centre d'Estudis d'Opinió (CEO) i el Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS). Les dades apunten a un desplaçament ideològic d'una part de la joventut, especialment masculina, cap a posicions conservadores o reaccionàries, així com a una desafecció creixent envers el sistema democràtic.

Aquest capítol, elaborat en el marc de l'Informe Ferrer i Guàrdia 2025, dedicat a la desafecció democràtica juvenil, aborda aquest fenomen des d'una perspectiva politològica, centrant-se en les transformacions de les actituds polítiques i socials de la generació Z. L'objectiu no és només descriure'n la ubicació ideològica, sinó també comprendre els factors estructurals i culturals que poden explicar el seu distanciament del projecte democràtic.

S'hi analitzen les preferències ideològiques, els interessos polítics, les actituds democràtiques i els valors socials dels joves, amb especial atenció als indicadors que alerten d'un debilitament del suport actiu a la democràcia liberal. Tot i créixer en un context formalment democràtic, aquesta generació ho fa en condicions de precarietat, polarització

i desconfiança institucional, factors que poden erosionar la cultura democràtica i alimentar discursos il·liberals.

El capítol s'estructura en cinc parts: una anàlisi de la dretanització juvenil amb dades del CEO, el CIS, l'ICPS i l'Injuve; un marc teòric sobre valors polítics i masculinitats reaccionàries; un enfocament específic sobre la bretxa de gènere; propostes de polítiques públiques, i unes conclusions amb projecció de futur. Metodològicament, es combina la revisió de literatura especialitzada amb l'anàlisi de dades quantitatives per detectar tendències de fons i orientar l'acció política en matèria de joventut i democràcia.

Una dretanització creixent: l'escorament cap a la dreta dels homes joves

El sondeig citat a la introducció apunta cap a una creixent desafecció entre la joventut catalana envers el sistema democràtic i una dretanització d'alguns segments —especialment entre els homes joves—, que s'identifiquen amb posicions clarament reaccionàries. Unes dades que també han apuntat diversos estudis del Centre d'Estudis d'Opinió (CEO) i del Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS) realitzats al llarg dels últims anys. Estem, doncs, realment davant d'una dretanització juvenil, o es tracta d'un relat exagerat?

La resposta és clara: sí, hi ha un procés de dretanització d'una part dels homes joves. Enquestes del CIS, el CEO i l'ICPS indiquen que entre un 25 % i un 30 % dels homes de menys de 25 anys adopten postures conservadores i reaccionàries en temes com el feminisme, la immigració o la democràcia. Aquest fenomen es produeix en un context en què el rebuig i la desconfiança envers la política superen el 70 %, especialment entre els que tenen menys de 24 anys. Els homes joves són, de

fet, el grup que més s'autoubica a la dreta en l'escala ideològica, per sobre del 4 sobre 10, mentre que les dones joves se situen en el 3, i els homes d'altres franges d'edat resten per sota. Des del 1991, l'evolució mostra un clar allunyament dels homes joves respecte de les dones en termes ideològics, especialment a partir del 2017, quan comencen a desmarcar-se clarament (ICPS, 2024). Això és el que mostra l'anàlisi temporal de les dades del Sondeig d'Opinió Pública que publica anualment l'ICPS.

Aquesta dretanització no és tan sols una qüestió d'escala ideològica, sinó també de valors concrets. Per exemple, l'acord amb el concepte de feminisme ha caigut entre els homes joves del 57,7 % al 40 % entre el 2023 i el 2024 (ICPS, 2024). En canvi, el suport entre les dones joves es manté estable al voltant del 80 %. A més, un 55 % dels homes joves creu que ja s'ha assolit la igualtat de gènere, una percepció que només comparteix un 30 % de les dones. Altres actituds preocupants inclouen que més d'un 15 % dels homes joves considera que l'homosexualitat és un «problema greu», enfront d'un 3,9 % de les dones. També són els més proclius a creure que parlar de violència de gènere empitjora les relacions entre homes i dones, que el feminisme ha anat massa lluny i que moltes denúncies de violència són falses. Aquesta divisió entre homes i dones joves la tractarem en el tercer capítol.

Aquestes actituds també s'estenen a la immigració: els homes joves mostren les percepcions més negatives i es mostren escèptics sobre qualsevol benefici econòmic, cultural o social associat a la diversitat. Aquest conjunt de valors conservadors i reaccions identitàries també es tradueix en menys adhesió al sistema democràtic. Segons l'ICPS (2024), un 13,1 % dels joves d'entre 19 i 24 anys considera que, en determinades circumstàncies, un règim autoritari pot ser preferible a un de democràtic. I un 16,8 % s'hi mostra indiferent. Entre els homes, aquestes xifres s'eleva fins al 20 % i el 25 %, respectivament. Les da-

des del CEO també ens indiquen una trajectòria similar en els homes joves. Els darrers estudis ens mostren uns homes de menys de 24 anys cada cop més liberals, restrictius en relació amb la immigració, desafectes políticament, insatisfets amb la democràcia i clarament reactius al moviment feminista.

A escala estatal, les dades apunten en la mateixa direcció. Segons el baròmetre del CIS de març de 2025, gairebé un de cada cinc joves espanyols considera que, en determinades circumstàncies, un govern autoritari pot ser preferible a una democràcia (Centro de Investigaciones Sociológicas, 2025). Aquesta dada, que pot semblar alarmant, s'emmarca dins d'un augment generalitzat de la desafecció institucional i del desencant amb els partits tradicionals entre els joves. Aquesta desconexió política ha anat acompanyada d'un increment del suport a formacions com VOX i, amb això, de la normalització de discursos d'odi, elogis a la figura de Franco, rebuig frontal al feminisme i simpaties creixents per formes d'autoritarisme entre determinats segments juvenils.

En aquest context, les dades de l'estudi *3497/0 Calidad de la Democracia (III)*, elaborat pel CIS, mostren una realitat ambivalent. Els joves de 18 a 24 anys mantenen, en general, una visió favorable cap a la democràcia, però matisada i menys entusiasta que la d'altres franges d'edat. Concretament, un 72,6% considera que la democràcia és preferible a qualsevol altra forma de govern, enfront del 81,9% entre els de 45 a 54 anys i del 86,4% en el grup de 55 a 64 anys (Centro de Investigaciones Sociológicas, 2025). Es tracta, doncs, del grup d'edat amb menys adhesió explícita al sistema democràtic, fet que pot estar relacionat amb menys confiança en les institucions i una percepció més crítica del funcionament actual del sistema polític.

**“Els homes joves
són, de fet, el grup
que més s'autoubica
a la dreta en l'escala
ideològica, per sobre
del 4 sobre 10”**

L'Informe Juventud en España 2024 també posa de manifest una realitat complexa en la relació dels joves amb la política, i ens serveix per acabar consolidant aquesta descripció de la dretanització dels més joves, especialment els homes. En primer lloc, el document detecta una desafecció generalitzada envers les institucions i els partits polítics. Un percentatge important de joves manifesta desconfiança cap al sistema representatiu: només un 13,4% afirma tenir força o molta confiança en els partits polítics, i només un 21,7% en el Parlament.

Tot i això, aquesta desafecció no equival a apatia. Al contrari, molts joves expressen una implicació política activa a través de canals alternatius. Per exemple, més del 38,6% assegura haver participat en alguna mobilització o protesta social durant els darrers dos anys. També destaca l'activisme digital: el 63,2% ha expressat opinions polítiques a les xarxes socials, i gairebé un 30% ha signat peticions electròniques. Aquestes dades confirmen una clara tendència cap a formes de participació més horitzontals, descentralitzades i temàtiques, centrades en causes concretes com el feminisme, la justícia climàtica o els drets LGTBI.

Aquesta orientació per temes —més que per ideologies o partits— també s'evidencia en el fet que només un 4,9% dels joves participa en partits polítics i un 3,6% en sindicats. Els joves no rebutgen la política en si, sinó la seva forma institucionalitzada, que consideren rígida, opaca i allunyada de les seves preocupacions reals. Reclamen espais de participació més directes i vinculants, com consultes ciutadanes, assemblees obertes o pressupostos participatius. Finalment, però, l'informe adverteix sobre l'augment de la polarització ideològica i la presència de discursos d'odi entre part dels joves, especialment els més influenciats per les xarxes socials. Es detecten elogis a règims autoritaris, rebuig frontal al feminisme i simpatia per discursos

reaccionaris, un fenomen que preocupa especialment en el context europeu actual.

En aquest escenari, el reflex electoral és clar: VOX emergeix com la segona força més votada entre els joves de 18 a 24 anys (19,4%), segons el CEO (març 2025). Si es filtra per gènere, tres de cada deu homes joves votarien VOX, per davant del PSC (15%). En canvi, entre les dones joves, més del 65% escullen opcions progressistes (ERC, PSC, Comuns, CUP). Aquest patró també es reproduïx en l'àmbit estatal, on encara és més acusat: segons dades del CIS de juny de 2025, VOX assoliria la primera posició de vot entre els votants de 18 a 24 anys, amb un 19,3% dels enquestats d'aquesta edat que s'inclinen per l'extrema dreta.

Aquestes dades confirmen que la dretanització juvenil no és només discursiva o una exageració mediàtica, sinó una realitat amb fonament empíric. Ens trobem davant d'un fenomen polièdric que combina una crisi de representació política, reaccions identitàries masculines, precarietat material i una desconexió emocional amb el projecte democràtic. Aquest desplaçament ideològic afecta especialment els homes joves, i evidencia la necessitat de polítiques públiques que combinin accions estructurals —com l'accés a l'habitatge i el treball digne— amb iniciatives culturals i educatives que tornin a connectar els joves amb els valors de la democràcia, la justícia social i la igualtat.

Marc teòric: desafecció juvenil, gir reaccionari i antifeminisme per bandera

En els darrers anys, el debat sobre la relació entre la joventut i la democràcia ha adquirit una rellevància creixent dins de la ciència política. Lluny de la visió idealitzada que associa els joves amb una naturalesa progressista, cada cop més estudis evidencien una realitat més com-

plexa: una part significativa de la joventut, i especialment dels homes joves, mostra símptomes de desafecció democràtica, escepticisme institucional i inclinació cap a discursos reaccionaris i autoritaris.

Segons Foa i Mounk (2016), la confiança en la democràcia ha disminuït entre les generacions més joves, sobretot en societats occidentals. Aquest fenomen s'agreuja amb condicions estructurals com la precarietat, les desigualtats socials i la manca de perspectives, a més de l'impacte de les xarxes digitals com a nous espais de socialització política.

En el context espanyol i català, aquesta tendència també es fa evident. L'estudi de Cordero, Ramírez-Dueñas i Sánchez (2024) mostra com la bretxa ideològica de gènere entre els joves s'ha eixamplat notablement des del 2018. Les dones joves s'identifiquen majoritàriament amb posicions progressistes, mentre que un sector creixent d'homes joves adopta valors conservadors i discursos antimoderns, especialment en relació amb el feminisme, la diversitat sexual i la immigració. Aquestes actituds reflecteixen un replegament identitari davant d'un món percebut com a hostil al model masculí tradicional.

Aquest desplaçament és clau en l'anàlisi de Michael Kimmel (2017), que defineix el fenomen com una resposta emocional i política davant la pèrdua de privilegis tradicionals associats a la masculinitat. Els homes joves, especialment els que tenen menys capital educatiu o econòmic, se senten desplaçats per l'avenç de les dones en l'educació, el treball i la vida pública, i viuen aquest canvi com una amenaça al seu lloc al món. Aquest malestar masculí no és tan sols identitari, sinó també material. El declivi econòmic dels sectors joves, les dificultats per accedir a l'habitatge i la precarització laboral han generat un sentiment de pèrdua d'estatus, tant simbòlic com real. Les dades

indiquen que els homes joves tenen una percepció més negativa de la seva mobilitat social i mostren nivells més baixos de felicitat i optimisme. Segons Agenda Pública (2024) i l'European Policy Centre (2023), aquesta combinació de factors emocionals i estructurals és la base del gir dretà de part de la joventut masculina.

Aquesta reacció pren forma política a través de discursos antifeministes i autoritaris, sovint articulats mitjançant canals digitals. L'estudi de la Universitat de Cambridge (2023) constata com les càmeres de ressonància digital generades per algoritmes, *influencers* i subcultures en línia poden radicalitzar el jovent. Plataformes com TikTok, Twitch o YouTube s'han convertit en veritables escoles de socialització política, on es difonen idees com les de la masculofèria, caracteritzades pel rebuig a la igualtat de gènere i una masculinitat hipercompetitiva (Rothermel, 2023).

Aquest malestar també s'expressa com una reacció cultural davant de l'emancipació femenina. Com apunten McRobbie (2009) i Gill (2016), part dels homes joves interpreten les polítiques d'igualtat com una amenaça a la seva llibertat i la seva identitat, de manera que desenvolupen una masculinitat ressentida. El feminisme esdevé, doncs, no solament un adversari polític, sinó un símbol del canvi que els fa sentir exclosos. Aquesta lectura connecta amb les teories culturals sobre l'ascens de la dreta radical, com les de Norris i Inglehart (2019), que sostenen que aquests moviments són una reacció defensiva de certs grups socials davant de canvis culturals liberals, com els drets LGBTI+, la multiculturalitat o el feminisme. A mesura que les societats avancen cap a la igualtat, aquests homes joves perceben una pèrdua de centralitat simbòlica, i es refugien en discursos que prometen restaurar l'ordre i l'autoritat tradicional. La immigració, en aquest marc, s'interpreta com una altra amenaça, ja que qüestiona la identitat cultural i econòmica dels grups nacionals majoritaris.

**“Les dones joves
esdevenen garants dels
valors democràtics:
defensen la
igualtat, rebutgen
l'autoritarisme i sé
senten implicades en
la política, encara que
amb menys confiança
en les institucions”**

Simultàniament, des d'una perspectiva més materialista, diversos autors, com Ignazi (1992), Betz (1994), Colantone i Stanig (2017) o Minkenberg (2017), han explicat l'auge de l'extrema dreta des de l'impacte de la globalització i la transformació dels models productius. Segons aquestes teories economicistes, els perdedors de la globalització, com ara treballadors industrials, petits propietaris o joves amb feines precàries, desenvolupen sentiments de greuge econòmic, ressentiment social i frustració vital, i canalitzen aquest malestar mitjançant el suport a opcions nacionalistes, proteccionistes i autoritàries. Aquesta combinació d'inseguretat econòmica i cultural genera una crisi d'identitat en els homes més joves que la nova dreta sap explotar amb gran eficàcia buscant culpables i reafirmant unes identitats polítiques masclistes que estarien perdent no solament l'estatus simbòlic, sinó també el material, en detriment d'altres grups socials ascendants.

En conjunt, podem afirmar que la radicalització d'una part dels homes joves respon a una doble crisi: identitària i material. És la combinació de la pèrdua d'estatus de l'home cishetero en una societat que avança cap a la igualtat amb l'empitjorament de les condicions socioeconòmiques d'aquesta franja de població la que explica el gir autoritari i el replegament cap a discursos d'odi que canalitza la dreta radical des del punt de vista polític i electoral. Aquests joves no solament se senten maltractats pel sistema, sinó també culturalment desplaçats, i troben en l'extrema dreta una narrativa que dona sentit al seu malestar, de manera que el dirigeixen contra el feminisme, les minories i la democràcia mateixa.

La bretxa ideològica de gènere a Catalunya: una fractura democràtica i cultural entre els homes i les dones de la generació Z

Totes les dades i les teories analitzades prèviament ens porten a una divisió ideològica de gènere important. Durant els últims anys, i especialment a partir del 2019, ha emergit una bretxa ideològica de gènere molt marcada dins la generació Z, que no es detecta amb la mateixa intensitat en altres franges d'edat. Segons dades del Centre d'Estudis d'Opinió (CEO), aquesta escletxa es manifesta amb claredat en qüestions ideològiques, de valors, d'actituds polítiques i socials, i en la percepció sobre temes com la igualtat de gènere, la immigració, la fiscalitat, el canvi climàtic o l'autoritat.

En l'àmbit ideològic general, les diferències entre sexes no són gaire destacables si es mira la mitjana global. Tanmateix, quan es desagrega per edat, apareix un fenomen nou: els homes de 16 a 24 anys s'han desplaçat clarament cap a la dreta de l'espectre polític. Un 8% d'aquests nois s'ubiquen a les posicions 8-10 (dreta extrema) de l'escala ideològica esquerra-dreta, mentre que només el 5% de les noies ho fan. Per contra, un 28% de les dones joves s'identifiquen amb l'esquerra més radical (posicions 0-2), una xifra molt superior al 16% dels homes del mateix grup. Aquesta polarització no es dona entre les generacions més grans: entre les persones nascudes abans dels anys 80, les diferències ideològiques entre homes i dones són pràcticament inexistents, la qual cosa apunta a una nova divisió intrageneracional.

Les actituds envers la desigualtat de gènere també mostren una fractura preocupant. Quan se'ls demana que valorin el grau de desigualtat actual entre homes i dones en una escala del 0 al 10 (en què 0 representa una desigualtat que perjudica els homes, i 10, una que perjudica les dones), els homes de la generació Z obtenen una mitjana de 4,9 punts, mentre que les dones del mateix grup s'enfilen fins als

7 punts. Aquesta és la diferència més gran entre sexes registrada en tots els trams d'edat. Això s'acompanya d'un grau de conformitat molt elevat entre els nois joves amb afirmacions que reflecteixen sexisme modern: més del 50 % està d'acord amb idees com el fet que el feminisme ha anat massa lluny o que algunes dones denuncien falsament per obtenir avantatges. En canvi, les dones joves són el col·lectiu que menys comparteix aquestes idees, i mostren una actitud clarament contrària.

Pel que fa a la fiscalitat i la visió econòmica, els homes de 16 a 24 anys també destaquen pel fet de tenir posicions més neoliberals. Són el grup d'edat i sexe que més aposta per abaixar impostos, fins i tot si això implica una reducció en la qualitat dels serveis públics: un 36 % dels nois joves ho prefereix, enfront del 27 % de les noies. A més, també són els més favorables a la privatització de serveis essencials com l'educació i la sanitat, i mostren valors més orientats a la meritocràcia i la responsabilitat individual. Per exemple, quan se'ls pregunta si els ingressos haurien de ser més igualitaris (posició 1) o si cal incentivar l'esforç personal (posició 10), els nois se situen en una mitjana de 6,7, mentre que les noies ho fan en un 5,9. També es detecta que els nois valoren millor la competència com a motor econòmic (3,9 punts de mitjana en una escala de perjudicial a positiva), mentre que les dones la puntuen de forma més crítica (5,0).

En temes ecològics, la divisió també és notable. Els homes joves són el grup que expressa menys responsabilitat individual davant del canvi climàtic, amb una mitjana de 5,4 punts en una escala de 0 a 10, mentre que les dones joves arriben als 6,4 punts. A més, només el 66 % dels nois afirmen haver pres mesures recents per reduir el consum d'aigua a casa seva, davant del 75 % de les noies. Igualment, els nois són més proclius a prioritzar el creixement econòmic per damunt de la protecció del medi ambient.

Les actituds respecte a la llei i l'autoritat també reflecteixen una tendència més conservadora entre els homes joves. Aquest col·lectiu és el que està més d'acord amb afirmacions com «l'escola ha d'ensenyar a obeir l'autoritat» o «la llei sempre s'ha d'obeir», amb diferències de 13 i 15 punts, respectivament, en relació amb les dones del mateix grup d'edat. Aquestes actituds van acompanyades de menys confiança en figures com ara mestres i professors: un 25 % dels nois joves confessen tenir-hi una confiança baixa (per sota de 5 en una escala de 0 a 10), mentre que només el 16 % de les noies expressen el mateix.

En l'àmbit de la mobilització social, les diferències entre sexes es tornen a fer evidents. Les dones joves són molt més actives i estan més compromeses amb les causes socials: el seu interès en les mobilitzacions feministes supera en 35 punts el dels homes joves, i també mostren més implicació en mobilitzacions pel clima o pels drets laborals. A l'altra banda, els homes només mostren més interès relatiu per la mobilització sobiranista.

Finalment, pel que fa a la percepció de seguretat i vulnerabilitat, es manté una tendència present a totes les edats, però especialment accentuada entre els més joves: les dones de 16 a 24 anys declaren tenir molt més temor que els homes davant del risc de patir agressions, robatoris o violència sexual. Per exemple, davant la possibilitat de ser víctimes d'una agressió sexual caminant soles de nit, les dones tenen una mitjana de por que supera en 6 punts la dels homes.

Totes aquestes dades apunten a una divisió ideològica i de valors inèdita dins la societat catalana contemporània. Mentre que les dones joves es mantenen en una posició més progressista i compromesa amb la igualtat, el benestar col·lectiu i la lluita contra les discriminacions, els homes joves es desplacen progressivament cap a postures més

conservadores, individualistes i autoritàries. Aquesta fractura no es reproduïx amb la mateixa intensitat en altres generacions, on homes i dones tendeixen a mostrar actituds molt més similars.

Les dades confirmen algunes de les diverses hipòtesis per explicar aquest fenomen que hem esmentat anteriorment: des de la reacció antifeminista i l'efecte de les xarxes socials, fins a les desigualtats educatives (amb més fracàs escolar entre nois i més presència femenina a la universitat) i materials, els canvis en l'oci i les relacions, o la percepció d'«oficialització» del discurs feminista i LGTBI. Sigui com sigui, el resultat és una nova divisió social que interpel·la directament el futur de la cohesió generacional i del consens democràtic.

L'anàlisi comparativa entre homes i dones joves, per tant, evidencia no tan sols una diferència ideològica, sinó un escenari de fractura democràtica. Les dones joves esdevenen garants dels valors democràtics: defensen la igualtat, rebutgen l'autoritarisme i se senten implicades en la política, encara que amb menys confiança en les institucions. Per contra, una part significativa dels homes joves mostren una actitud de tancament, ressentiment i simpatia per ideologies autoritàries i discursos d'odi.

Aquest contrast també es pot entendre des del punt de vista cultural: les dones s'han incorporat als discursos emancipadors a través de moviments com el 8-M, mentre que molts homes se senten expulsats d'aquests relats col·lectius. Com apunten les investigadores Alba Alonso, Eléonore Lépinard i Maria Rodó-Zárate (2021), cal una mirada interseccional que combini gènere, classe i origen per entendre aquest ressentiment masculí com a construcció social, i no com a essència.

Conclusions i recomanacions estratègiques

Aquest capítol ha analitzat les causes estructurals i socials que expliquen la desafecció democràtica i la radicalització d'una part dels homes joves a Catalunya i a Espanya, amb una atenció especial a la fractura de gènere emergent. Les dades revisades mostren que no es tracta d'un fenomen anecdòtic, sinó d'un desafiament democràtic profund, amb implicacions clares per al futur de la cohesió social i la qualitat del sistema polític.

Els homes joves en situació de precarietat educativa, econòmica o identitària es mostren especialment vulnerables als discursos d'extrema dreta, que simplifiquen problemes complexos i ofereixen comunitats emocionals davant la incertesa. Aquesta radicalització s'expressa en actituds hostils cap a la igualtat de gènere i la diversitat, així com en una desafecció creixent amb el sistema democràtic. Les xarxes socials amplifiquen aquest malestar mitjançant discursos d'odi, rebuig al feminisme i simpaties autoritàries.

En contrast, les dones joves tendeixen a mostrar més compromís democràtic, valors progressistes i implicació en moviments socials. Aquesta bretxa ideològica de gènere, consolidada i transversal, requereix una resposta pública clara per evitar una fractura cultural i democràtica de llarg abast.

Per revertir aquesta tendència, es proposen sis línies d'actuació:

- Millorar el benestar juvenil, amb polítiques actives en habitatge, treball i formació, per reduir la frustració social.
- Promoure models igualitaris de masculinitat, visibles i propers, a través de l'educació i els mitjans.

- Combatre la desinformació digital, regulant algoritmes i fomentant l'alfabetització mediàtica crítica.
- Reforçar la participació política juvenil, amb canals d'incidència i deliberació horitzontal.
- Desenvolupar polítiques específiques per a homes joves, amb un enfocament pedagògic i inclusiu.
- Impulsar una educació afectiva i sexual amb perspectiva de gènere, per prevenir la violència masclista i fomentar relacions sanes.

En definitiva, reconèixer el malestar juvenil no implica justificar-ne les derives autoritàries. Cal oferir a la joventut —i especialment als homes— un horitzó de futur digne i esperançador. Escoltar-los, comprendre'ls i incorporar-los activament en la vida pública és essencial per reconstruir el vincle entre joventut i democràcia i garantir una societat més justa, cohesionada i lliure de por.

Referències bibliogràfiques

Agenda Pública. (2024). *Las democracias liberales deben reconciliarse con los hombres jóvenes*. <https://agendapublica.es/noticia/19899/brecha-genero-generacion-z-democracia-ultraderecha-jovenes>

Alonso, A., Lépinard, É., i Rodó-Zárate, M. (2021). *Interseccionalidad: Desigualdades, lugares y emociones*. Ediciones Bellaterra.

Betz, H. G. (1994). *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. Palgrave. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-23547-6>

Centre d'Estudis d'Opinió. (2024). *La nova divisió ideològica de gènere*. Generalitat de Catalunya. https://ceo.gencat.cat/web/.content/30_estudis/03_publicacions/Apunts/2024__generacioz.pdf

Centro de Investigaciones Sociológicas. (2025). 3497/0 *Calidad de la Democracia (III)*. <https://www.cis.es/documents/d/cis/es/3497mar-pdf>

Colantone, I., i Stanig, P. (2017). *The Trade Origins of Economic Nationalism: Import Competition and Voting Behavior in Western Europe*. BAFFI CAREFIN Centre Research Paper No. 2017-49. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2904105>

Cordero, G., Ramírez-Dueñas, J. M., i Sánchez, S. (2025). *La brecha ideológica de género en la Generación Z en España*. *Revista Española de Ciencia Política*, (67), 69-99. <https://doi.org/10.21308/recp.67.03>

- Dietze, G., i Roth, J. (2020). *Rechtspopulismus und Gender: Interdisziplinäre Perspektiven*. transcript Verlag.
- European Policy Centre. (2023). *From provider to precarious: How young men's economic decline fuels their radicalisation*. <https://www.epc.eu/publication/From-provider-to-precarious-How-young-mens-economic-decline-fuels-th-63effc/>
- Foa, R. S., i Mounk, Y. (2016). *The Danger of Deconsolidation: The Democratic Disconnect*. *Journal of Democracy*, 27(3), 5-17. <https://doi.org/10.1353/jod.2016.0049>
- Foa, R., Klassen, A., Wenger, D., Rand, A., i Slade, M. (2020). *Youth and Satisfaction with Democracy: Reversing the Democratic Disconnect? Bennett Institute for Public Policy, University of Cambridge*. <https://doi.org/10.17863/CAM.90184>
- Gill, R. (2016). *Post-postfeminism?: new feminist visibilities in postfeminist times*. *Feminist Media Studies*, 16(4), 610-630. <https://doi.org/10.1080/14680777.2016.1193293>
- Golder, M. (2016). *Far Right Parties in Europe*. *Annual Review of Political Science*, 19, 477-497. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-042814-012441>
- Ignazi, P. (1992). *New and old extreme right parties: The French Front National and the Italian Movimento Sociale Italiano*. *European Journal of Political Research*, 22(1), 3-34.

Institut de Ciències Polítiques i Socials. (2024). *Sondeig d'Opinió Catalunya 2024. Universitat Autònoma de Barcelona i Diputació de Barcelona*. <https://www.diba.cat/documents/553295/425574195/Gr%C3%A0fics+sondeig+2024.pdf/265367ac-eea1-2fb1-53ad-6623583ccccf0>

Instituto de la Juventud (Injuve). (2024). *Informe Juventud en España 2024 – Resumen. Ministerio de Derechos Sociales, Consumo y Agenda 2030*. <https://www.injuve.es/observatorio/demografia-e-informacion-general/informe-juventud-en-espana-2024-y-resumen-ejecutivo>

Ivarsflaten, E. (2008). *What Unites Right-Wing Populists in Western Europe?: Re-Examining Grievance Mobilization Models in Seven Successful Cases*. *Comparative Political Studies*, 41(1), 3-23. <https://doi.org/10.1177/0010414006294168>

Heyne, L., i Manucci, L. (2021). *A new Iberian exceptionalism? Comparing the populist radical right electorate in Portugal and Spain*. *Political Research Exchange*, 3(1). <https://doi.org/10.1080/2474736X.2021.1989985>

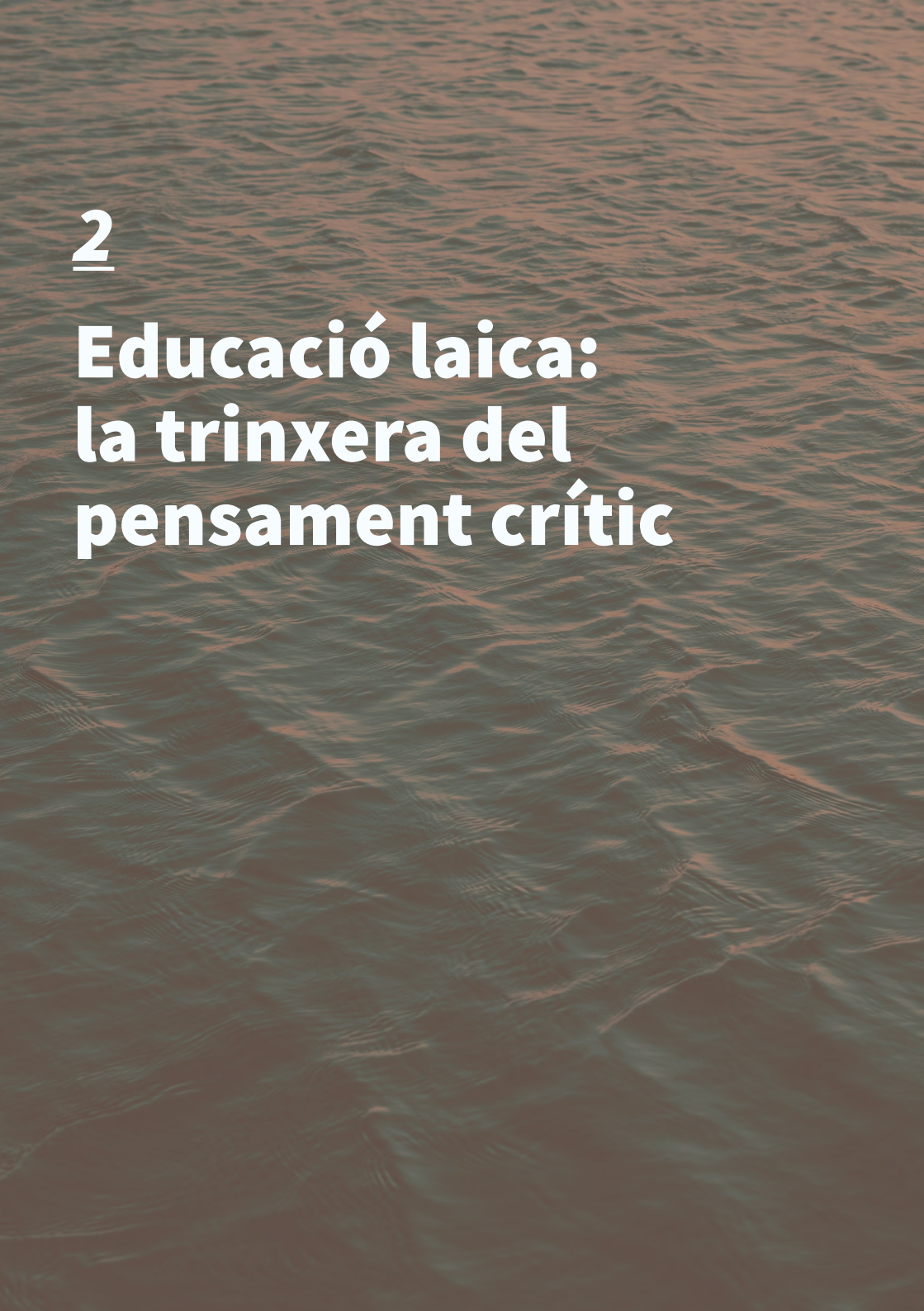
Kimmel, M. (2017). *Angry White Men: American Masculinity at the End of an Era*. *Nation Books*.

McRobbie, A. (2009). *The Aftermath of Feminism: Gender, Culture and Social Change*. SAGE Publications.

Minkenberg, M. (2017). The Rise of the Radical Right in Eastern Europe: Between Mainstreaming and Radicalization. *Georgetown Journal of International Affairs*, 18(1), 27-35.

Norris, P., i Inglehart, R. (2019). *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism*. Cambridge University Press.

Rothermel, A. (2023). The manosphere: How misogynist online communities shape antifeminist youth identities. *European Journal of Cultural Studies*, 26(2), 238-255.
<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/10608265241279841?download=true>

The background of the entire page is a close-up, high-resolution image of water ripples. The water has a warm, reddish-brown or terracotta hue. The ripples are small and frequent, creating a textured, undulating surface that catches the light, giving it a shimmering appearance. The overall effect is one of organic movement and depth.

2

Educació laica: la trinxera del pensament crític

L'educació pública, laica i crítica enfront dels enemics de la democràcia

Enrique-Javier Díez-Gutiérrez

No hi ha neutralitat possible. O eduquem o deseduquem. Si no eduquem en valors i principis de drets humans, democràcia i bé comú, estem deseducant en contravalors i principis del capitalisme neoliberal. Educació o barbàrie.

La democràcia en risc i els seus enemics

Ens hem de preguntar què hem fet a l'escola pública, en els últims vint anys, perquè tants joves es declarin avui votants del neofeixisme i no els importi que hi hagi un règim autoritari com a forma de govern a l'Estat, si «porta prosperitat». Potser en la formació inicial i permanent, el professorat, en comptes de rebre formació en pedagogia anti-feixista, estàvem sent formats en competències digitals, *mindfulness*, gamificació, *flipped classroom* i l'última innovació de màrqueting que arribés en anglès, mentre el projecte democràtic, els drets col·lectius i l'aposta per una societat més justa i inclusiva estaven fent fallida i l'educació pública s'hi mantenia aliena.

I dic que ens hem de fer aquesta pregunta a l'escola pública perquè és l'única plural i amb capacitat de plantejar una educació crítica, lliure i laica. Una educació que qüestionï críticament el model social que hem acabat normalitzant. Un model, el capitalisme, que ha estat imposat a matadegolla a través de tots els mitjans de socialització. El poder econòmic ha fet servir tots els mitjans que té a l'abast per imposar el seu relat, una narrativa que justifica els seus privilegis i consagra normativament el seu estatus. No tan sols han comprat els

mitjans de comunicació majoritaris, sinó que tenen a les seves mans les xarxes socials, influeixen en les polítiques públiques o directament són els qui les fan, financen investigacions, congressos, publicacions, universitats i escoles... D'aquesta manera, ens han ensinistrat per assumir que aquest és l'únic sistema possible: que uns quants acaparin els recursos de tota la humanitat, com denuncia l'ONG Oxfam amb el seu demolidor informe de 2024, en el qual exposa com l'1 % més ric posseeix més riquesa que el 95 % de la població mundial, i que aquesta oligarquia global d'ultrarics i les megaempreses que ells controlen estan fixant les regles del joc a favor seu, a costa de la resta de la població.

A les escoles privades concertades (subvencionades públicament) no es poden fer aquesta pregunta. Perquè, tot i que algun professor o professora pugui tenir una visió crítica, les escoles concertades tenen ideologia política pròpia, en la qual formen el seu alumnat. Així ho va establir el PSOE l'any 1985, amb la Llei orgànica del dret a l'educació (LODE), i així ho han seguit mantenint fins ara, al llarg de diversos governs. El 1985 el va denominar eufemísticament «ideari de centre». Possiblement, va ser una concessió al feixisme encara regnant de la dictadura (que, per cert, mai no ha deixat de ser-hi, larvat dins del PP, mitjançant aquest «feixisme etern» al qual al·ludeix Umberto Eco i que ara ha ressorgit de manera clamorosa). Però aquest «ideari» es continua mantenint actualment. En funció d'aquest ideari, d'aquesta ideologia política, els amos de cada centre estableixen el projecte de centre; contracten el professorat afí a aquesta ideologia política; seleccionen els llibres de text que s'utilitzaran; seleccionen el seu alumnat i les famílies; fins i tot, a vegades, «obliguen» a anar a missa o a actes religiosos, etc. No podem oblidar que el 63 % d'aquests centres concertats està en mans de la jerarquia catòlica, una de les més integristes de tot Europa. I la major part de la resta de centres concertats està actualment en mans de corporacions i fons d'inversió.

Aquesta formació ideològica (neocatòlica i neoempresarial) de la immensa majoria dels centres concertats a Espanya —sempre hi ha alguna excepció— és el substrat de bona part de l'«educació neofeixista» que està alimentant la nova vertebració de les «dues Espanyes»: la democràtica i inclusiva, formada des de l'escola pública plural; i la segregadora, d'ideologia neoconservadora i d'extrema dreta i dreta extrema, alimentada des de l'escola concertada, aquesta anomalia europea que continuem finançant amb diners públics dels nostres impostos en contra de la mateixa democràcia.

Perquè el professorat de la pública és plural, tenint en compte que accedeix a través d'una prova en què compta la capacitat, la igualtat i el mèrit, mentre que el professorat de la concertada és seleccionat per l'amo del centre en funció de la seva afinitat ideològica. Perquè l'alumnat que pobla les aules de la pública és divers i plural, atès que la pública és una educació inclusiva que no segrega a ningú, mentre que la concertada és el factor més important de segregació educativa i social de l'Estat espanyol (el 82 % de la població migrant, de minories i amb necessitats educatives especials és a la pública).

Perquè també han aconseguit instal·lar en les famílies la demanda de «triar centre», és a dir, de seleccionar el suposadament millor centre educatiu «per als teus» (a fi d'alimentar la pedagogia de l'egoisme), en comptes d'assegurar el millor centre per a tots els nens i nenes, ja que tots i totes, al marge que siguin teus, tenen dret a la millor educació possible. En una societat capitalista, que estimula la competitivitat i l'egoisme personal com a essència del desenvolupament personal i social, aquesta selecció de centre s'ha convertit, de fet, en demanda, per part de la classe mitjana aspiracional —poca població es considera ja «classe treballadora»—, dels centres on no hi hagi alumnat ni famílies diverses o amb les quals no es volen barrejar. És a dir, d'una manera clara i sense ambigüitats, el que pretenen moltes famílies

d'aquesta classe aspiracional és «triar en llibertat» les escoles on no hi hagi «moros», ni «negres», ni «gitanos», com explica irònicament Gimeno (2000), i on hi hagi la classe social que aspiren arribar a ser o a la qual volen pertànyer o ser considerats com a tals.

Mentre no siguem capaços de triar un govern que compleixi les seves promeses i prevalgui l'enfocament pedagògic sobre el purament electoral, per suprimir aquesta anomalia i eliminar progressivament els centres concertats, recau sobre l'escola pública la tasca d'impulsar una educació inclusiva, laica, feminista, intercultural, antiracista, ecològica i radicalment antifeixista, és a dir, una educació realment democràtica.

Perquè necessitem una educació pública que contraresti la permanent, incessant, rizomàtica i aclaparadora socialització en contravalors que rep diàriament el nostre alumnat, els nostres joves, a través de TikTok, Instagram, YouTube o Twitch, però també a través dels mitjans de comunicació o al carrer, que replica el que aquests mitjans difonen. Una educació que qüestioni els principis i els contravalors del neofeixisme i del capitalisme neoliberal.

Franco, aquest bro!

Mig segle després de la mort del dictador Franco, el neofeixisme enganxa amb l'ideari de molts joves. No solament a causa de la insuficient, i de vegades gairebé nul·la, atenció a la memòria històrica democràtica a les aules durant l'educació obligatòria, que per a molts és l'únic període de la seva vida en què tenen contacte amb el coneixement acadèmic, sinó també a una relectura farcida de falsedats, mentides i *fake news* a les xarxes socials, penetrades per l'extrema dreta amb la seva «batalla cultural», i a un blanquejament de la dictadura i

**“Cal apostar per
un projecte
d’educació pública
amb recursos
suficients, el
finançament del
qual sigui garantit
constitucionalment.”**

dels seus hereus actuals pels mitjans de comunicació i una part dels partits polítics, que han comprat el seu marc ideològic i el seu suport per governar.

En les meves classes abans veia cabells blaus, tricolors, crestes *punkies* o roba *heavy*. Ara les polseres amb la bandera espanyola inunden els canells de bona part del meu alumnat, que s'estan formant per ser futurs docents. Quan imparteixo l'assignatura Immigrants, Minories i Educació Intercultural, alguns comentaris són especialment brutals: «només han vingut a robar», «viuen de les paguetes» o «els menes cal retornar-los», referint-se a nens i nenes, però utilitzant aquest acrònim (mena: menor estranger no acompanyat) que els despersonalitza i els deshumanitza. És més, en algun cas, encara van més enllà i argumenten: «Franco, aquest *bro*, que era un crac, que ens va salvar del comunisme.» Frases que repeteixen com a mantres, al·legant que va ser un líder auster (tot i la fortuna que va robar); que va inventar la seguretat social, els habitatges de protecció oficial o les vacances pagades (la qual cosa va ser molt anterior); que amb ell no hi havia atur (cosa que és falsa, a més d'haver assassinat milers de republicans i obligar a l'exili molts milers més); que va crear la xarxa de pantans (que ve de principis del 1900), i tantes altres farses que repeteixen de manera desafiant. Perquè ara, segons ells, ser neofeixista és ser anti-sistema. Contra tot i contra tothom. La joventut «rebel» avui es vesteix amb banderes espanyoles.

Segons l'enquesta 40dB per al diari *El País* i la cadena de ràdio SER de 2024, el 25,9% dels homes entre 18 i 26 anys, l'anomenada generació Z, consideren que l'autoritarisme pot ser preferible a la democràcia «en algunes circumstàncies». Entre les noies, la xifra es redueix 8 punts. El més sorprenent és que la majoria d'aquests nois i noies que toleren un règim autoritari desconeixen sovint els fets que es van produir a Espanya des de la Guerra Civil fins a la Transició. Així ho evidencia un

estudi elaborat el 2022 per l'institut d'investigació social i de mercats CIMOP. Per això poden dir amb total desvergonyiment que «amb Franco es vivia millor»: «perquè no hi havia atur i tothom treballava»; «podies comprar casa i cotxe»; «no hi havia robatoris, hi havia més seguretat i els delinqüents [referint-se a immigrants] no entraven per una porta de comissaria i sortien per una altra».

Mentrestant, l'extrema dreta acusa el professorat de l'escola pública d'adoctrinament. Perquè per al neofeixisme defensar els drets humans o explicar de manera veraç la repressió franquista o combatre l'homofòbia és adoctrinar. S'adoctrina si s'expliquen valors que la ultradreta no admet. I, dins de la seva batalla cultural organitzada i sistemàtica contra el que ells denominen «el marxisme cultural» i «la ideologia de gènere», que, segons l'extrema dreta, inunden l'escola pública, han emprès una campanya de guerra per altres mitjans, el *lawfare* educatiu. Aquest *lawfare* implica denunciar el professorat o els centres. I diversos membres de la professió docent ja s'han assegut a la banqueta judicial per aquest motiu, la qual cosa està produint una autocensura en els claustres de professorat per no tenir més problemes. S'està constatant que la majoria evita entrar en discussions amb alumnat o amb famílies. A més, sovint no senten el suport de l'Administració en cas que sorgeixi algun problema en aquest sentit.

Una cap d'estudis em va explicar recentment que una mare havia entrat pels passadissos de l'institut cridant que si no treien immediatament els cartells posats a les parets pel 8 de març, Dia de la Dona Treballadora, els denunciaria, perquè això, segons ella, era «ideologia de gènere». Tres alumnes de 12 anys, enmig d'una sessió a classe sobre educació per a la igualtat, clamaven que eren votants de VOX i que això que s'estava abordant era ideologia de gènere, tot i que després no sabien en què consistia això de la ideologia de gènere i ni tan sols tenien edat per votar. Però, com se solia dir en periodisme,

que la realitat no t'espantlli un bon titular o, en aquest cas, un bon crit. No importa quins arguments o raons els donis, quina informació o dades els aportis. La seva fe és indestructible. Són creients fermes i convençuts. Perquè aquesta fe, aquesta creença no té a veure amb arguments, dades o raons, sinó amb emocions, amb com van accedir a aquestes mentides, a aquestes *fake news*, a aquestes tergiversacions.

Influencers, youtubers i tiktokers, que proliferen a les xarxes socials, exposen sense complexos els seus consells i idees polítiques: «Franco va fer molt per Espanya», «els progres manipulen». Tenen centenars de milers de seguidors. Els seus missatges són breus, directes, agressius i en bona part situats en ideologies d'extrema dreta. A través dels seus mòbils, tota una nova generació accedeix a aquesta *manosfera* (contracció de *man* i *esfera*), aquest univers en línia neofeixista de «fatxatubers», com ells mateixos s'anomenen. Per això no és estrany que una remescla de l'himne falangista «Cara al sol» es col·loqués en la primera posició de les cançons més virals de Spotify escoltades a Espanya. Són experts en la utilització de les xarxes socials com a mitjà de difusió dels seus missatges, fent servir un llenguatge i un estil populistes, amb un discurs sustentat en l'odi de classe, d'ètnia i de sexe, mitjançant mantres i eslògans simples, directes i fàcils d'entendre i amb els quals connectar pel seu alt contingut emocional.

Les xarxes socials, que van néixer com el màxim exponent de la llibertat d'expressió, s'han convertit d'aquesta manera en una jungla en què l'extremisme del neofeixisme campa al seu aire, encoratjat, a més, pels seus propietaris, grans empresaris mil·lionaris que han eliminat qualsevol tipus de moderació, i el discurs d'odi, les narratives extremistes, les teories de la conspiració i els perfils falsos es propaguen lliurement sense cap tipus de control (Forti, 2024). El seu èxit, més enllà de les xarxes socials, es deu al fet que mantenen una estratègia de comunicació fèrria, que se centra en el que ells denominen «la batalla

cultural», que els proporciona notorietat i incrementa la seva audiència. A través d'elles, per descomptat, estenen aquesta batalla cultural per l'hegemonia ideològica, marcant l'agenda mediàtica i política, i adoptant en aquest sentit tàctiques de provocació constant a través de la propaganda de rumors falsos i *fake news*, que es converteixen en virals a les xarxes socials, acompanyades totes elles d'eslògans, simbologies i consignes cridaneres i contagioses.

A tot això s'hi afegeix una altra característica, lligada a la difusió dels seus missatges: és la novaparla que utilitza, a l'estil orwellià.¹ Així doncs, estan aconseguint ressignificar molts dels termes i conceptes tradicionals vinculats a l'esquerra i al progressisme en el debat públic. Per exemple, el concepte de llibertat, que ha passat en l'imaginari col·lectiu de ser un concepte construït per les societats que volen aconseguir una convivència plena i constructiva per al benefici de totes les persones que les componen, com es preveu en la Declaració Universal dels Drets Humans, a ser «la llibertat de comprar on vulguis i quan vulguis», «la defensa de la tauromàquia és avui, més que mai, la defensa de la llibertat» o «llibertat o comunisme», frases popularitzades per la presidenta de la Comunitat de Madrid, Isabel Díaz Ayuso, una icona de l'extrema dreta. El 2021, el seu programa electoral només contenia aquesta paraula: «llibertat». Una llibertat que gira al voltant d'ella i la seva conveniència. I qui no ho entengui és un enemic d'aquesta llibertat. Es tracta de crear un món a la seva mida, ajustat als seus interessos. Davant de la llibertat en positiu, o sigui, la capacitat de construir un projecte que satisfaci les necessitats de l'ésser humà, defensa la llibertat en negatiu, és a dir, impedir qualsevol obstacle a la lliure elecció d'un individu per part de qualsevol agent governamental, com proclama Milei, una altra icona de l'extrema dreta amb el seu eslògan i frase de campanya «¡Viva la libertad, carajo!». I han venut el

¹ El concepte de novaparla va aparèixer amb la novel·la *1984*, de George Orwell.

relat de tal manera que els seus oponents han acabat comprant en gran part el marc del seu discurs i debaten amb aquests «personatges» al voltant del seu marc mental i ideològic i a costa de la seva agenda política.

Horitzons per a una educació emancipadora

Fa uns dies una alumna em va dir a classe: «Profe, vostè està polititzant l'assignatura.» Jo me la vaig quedar mirant seriosament, la vaig apuntar amb el dit índex (el de l'autoritat) i, després d'una pausa dramàtica de silenci tens, li vaig contestar: «Tens un 10 en aquesta assignatura, perquè per fi t'has adonat del que estem fent en aquesta assignatura, perquè l'educació és política.»

És sorprenent que quan, a classe o en una conferència, t'apartes tan sols un mínim del programa neoliberal, quan poses en dubte una petita qüestió respecte al capitalisme, quan proposes pensar críticament la realitat que viuen, consideren (no només aquesta alumna) que estàs fent política. Perquè per a bona part de la població educar en el capitalisme, educar en la competitivitat neoliberal, educar sense qüestionar el genocidi palestí o sense posar en dubte la forma de vida occidental que ens aboca al col·lapse climàtic, aquesta és la manera de ser neutral, de ser objectiu, d'educar.

Consideren normal una educació que abordi problemes de matemàtiques que no tenen res a veure amb la realitat del patiment quotidià de la gent (com calcular quan es creuen dos trens que van per la mateixa via a determinada velocitat si cada un surt d'una estació diferent), mentre que és polititzar l'assignatura quan s'aborden críticament a matemàtiques la desigualtat, la injustícia i el patriarcat, que són l'essència i el nucli fonamental del sistema capitalista (proposant calcular, per exemple, la diferència salarial mitjana entre homes i dones

a Espanya en un lloc de treball similar a causa de la bretxa de gènere pròpia d'aquest model patriarcal del capitalisme).

Això fa més clar l'horitzó d'una educació emancipadora, que no es limiti a reproduir simplement el sistema i sigui capaç de qüestionar els fonaments de la desigualtat social que es perpetua, la barbàrie dels genocidis i les guerres que es mantenen i s'alimenten, o el saqueig dels recursos del planeta i del futur de les generacions següents. Perquè, si l'educació no forma per a la vida, quin sentit té?

Quina relació té l'habitació d'un o una adolescent amb l'aula d'una classe? Sembla que la vida dels joves no tingui res a veure amb l'escola, com si fossin dos mons separats, dos mons a part. No podem seguir convertint el desig de saber en afany d'aprovar. I després «cremar els apunts», una vegada que s'acaba el període d'escolarització, com fan molts joves, per tal de ritualitzar la desconexió entre el que viuen i el que estudien a les aules.

Hem de revertir l'actual mutació en la concepció del dret a l'educació: perquè, si abans va ser una causa social, ara es concep com un imperatiu econòmic, un bé privat, una inversió, un avantatge competitiu per inserir-se en el mercat. Per això, des d'un horitzó d'educació emancipadora, es tracta de deixar de pensar l'ensenyament en termes de sortides professionals (bilingüisme per al mercat laboral, emprendoria per buscar-te el futur, elecció de centre per tenir contactes i relacions, etc.). La inserció laboral no pot prevaler sobre l'aspiració al desenvolupament com a persona, a la saviesa i al coneixement crític, a la integració social i política dels futurs ciutadans i ciutadanes.

Actualment, estem davant d'una disjuntiva greu. Avui dos projectes ideològics, socials i polítics avancen arreu del món. Aquests dos projectes encarnen dues maneres radicalment diferents d'entendre

**“La reconstrucció
d’un altre tipus de
societat requereix
una batalla
ideològica global que
desconstrueixi la
genealogia dels
valors neofeixistes
i neoliberals
dominants”**

l'ésser humà, les relacions econòmicosocials i l'educació. El primer assenta les seves arrels en un model econòmic i social capitalista, fonamentat en la ideologia neoliberal, els símptomes de la qual es manifesten en la seva forma més virulenta amb el neofeixisme. El segon s'arrela en un model econòmic i social basat en el bé comú, l'altruisme i la solidaritat, els drets humans i l'ecologia èticocrítica, que es fonamenta inevitablement en un enfocament anticapitalista, antifeixista, antineoliberal, decreixentista i feminista.

Per això, ara més que mai, cal articular un ampli espai de confluència en la defensa d'una pedagogia antifeixista inclusiva i democràtica al servei del bé comú. I en aquest afany hem de construir col·lectivament un discurs i una pràctica sòlidament fonamentats, que es contraposin i qüestionin aquest model capitalista, neofeixista i neoliberal, així com el seu llenguatge neorwellià, que amb la seva retòrica ambigua (lliure elecció, competència, emprenedoria, talents...) oculta la seva intenció de convertir el dret universal a l'educació en una oportunitat de negoci, alhora que perpetua un enfocament segregador i excloent, que reforça els aspectes més autoritaris, tradicionals, competitius i egoistes.

Hem d'apostar per un model educatiu, social i humà amb un objectiu profundament democràtic, incliusiu i sensible amb els aspectes socials i l'equitat, que considera que la finalitat de l'educació és aconseguir fonamentalment el gust per saber, el desenvolupament en valors i la formació de ciutadania crítica i compromesa amb la millora de la societat en la qual viu. Tal com deia Freire (1969):

L'educació pot, o bé funcionar com un instrument que s'utilitza per facilitar la integració i la constitució de les noves generacions en la lògica del sistema actual, o bé convertir-se en «un exercici de llibertat», el mitjà a través del qual homes i dones es relacionen críticament i creativament amb la realitat i descobreixen com participar en la transformació del món. (p. 5)

Aquest model busca la millora de totes les escoles públiques, en comptes d'incitar les famílies a triar i competir, ja que, a més de ser menys costós, preserva les finalitats socials de l'educació. Entén l'educació pública com un bé comú, en què les famílies participin no com a clients exigents que han fet una inversió de futur, sinó com a copartíps actius en la construcció social d'una escola beneficiosa per als seus fills i filles, però també per als fills i filles dels altres, sense discriminació de classe social, origen, sexe o qualsevol altra raó. Un enfocament que considera obligació de la comunitat garantir el dret a la millor educació pública, de titularitat i gestió pública, que tenen totes les persones pel fet de ser persones, al marge de qualsevol altra condició.

Aquest model aposta per una educació laica, que respecti la llibertat de consciència del menor. Una educació inclusiva que mira des de la perspectiva d'un nosaltres comú, atenent la diversitat amb recursos i mitjans suficients. Una educació que respecta criteris pedagògics i equitatius que beneficiïn els menors i que ofereix igualtat d'oportunitats no tan sols d'accés, sinó també durant el procés educatiu, i justícia d'oportunitats en finalitzar-lo. En aquest sentit, cal apostar per un projecte d'educació pública amb recursos suficients, el finançament del qual sigui garantit constitucionalment, en comptes de destinar els impostos a rescatar bancs o a finançar armament.

Aquest model educatiu és el que defensa la comunitat educativa que reivindica una educació per al bé comú, que s'ha agrupat a Espanya en el col·lectiu denominat Xarxes per una Nova Política Educativa, els acords de la qual ha reflectit en el «Document de bases per a una nova Llei d'educació».

Educar per al bé comú

Aquest model exigeix desenvolupar en tots els continguts escolars i, per descomptat, en tots els nivells educatius la formació en drets humans. Tant els drets de primera generació, que inclouen els drets civils i polítics i que consagren les anomenades «llibertats fonamentals» (com el dret a la vida digna, la llibertat de moviment, d'expressió o de reunió), com els de les generacions següents. Especialment, els drets de segona generació, és a dir, els drets econòmics, socials i culturals, que tenen com a objectiu fonamental garantir el benestar econòmic, l'accés al treball, l'educació, la sanitat, els serveis socials i públics i la cultura, de tal manera que assegurin el desenvolupament dels éssers humans i dels pobles a viure amb dignitat una bona vida.

Però també cal incloure el coneixement, la comprensió i la defensa activa en els centres educatius dels drets de tercera generació. Els drets dels pobles i de la solidaritat per garantir la convivència de la humanitat considerada globalment, com el dret a la pau, a la justícia internacional, a l'entorn mediambiental, al patrimoni comú de la humanitat i el dret a un desenvolupament econòmic i social sostenible i progressivament decreixent, a fi de superar el capitalisme depredador. També els drets de quarta generació, dels quals depèn la concreció d'una societat plural i democràtica, com el dret a la democràcia, el dret a la informació veraç, el dret a la sobirania digital i la seguretat digital i el dret al pluralisme. I igualment els drets humans de cinquena generació, que impliquen la superació del paradigma antropocèntric, avançant cap al biocentrisme o l'ecocentrisme, superant el marc de l'ésser humà com a centre de totes les espècies i del planeta, per aprendre a conviure de manera respectuosa amb altres éssers vius.

Aquests han de ser part del currículum de tot centre educatiu, així com comprendre i analitzar les estratègies que s'han d'utilitzar per fer-los

universals (des de la renda bàsica universal a l'ocupació garantida, des dels impostos progressius i els serveis públics fins al coneixement lliure i la sobirania digital democràtica), ja que els drets humans plasmen el que es pot considerar la imatge d'una vida humana digna i han de tenir categoria de llei fonamental i marc de referència fonamental de l'organització i el funcionament de tota la societat.

La reconstrucció d'un altre tipus de societat requereix una batalla ideològica global que desconstrueixi la genealogia dels valors neofeixistes i neoliberals dominants i abordi la imprescindible tasca d'entusiasmar i comprometre amb valors i concepcions solidàries les noves generacions en nom del bé comú. És aquí, en el camp de batalla de l'educació, on es lliura la lluita estratègica i essencial, i és aquí on també s'han de concentrar les forces.

Es tracta del model d'educació que volem, la política educativa que s'ha de desenvolupar, els continguts essencials que volem transmetre a les futures generacions. Es tracta d'analitzar al servei de qui es dissenyen, a qui afavoreix i quina mena de societat ajuden a construir. Perquè, en definitiva, qualsevol pràctica educativa quotidiana té a veure essencialment amb les cosmovisions i les estructures econòmiques i polítiques actuals.

Necessitem una pedagogia antifeixista compromesa políticament i socialment (Díez-Gutiérrez, 2025). La pedagogia antifeixista entén que tot procés educatiu és una forma d'intervenció política al món i pot ser capaç de crear les possibilitats per a la transformació social. Abans de veure l'ensenyament com una pràctica tècnica, l'educació ha de ser considerada una pràctica moral i política sota la premissa que l'aprenentatge no se centra únicament en el processament del coneixement rebut, sinó en la transformació d'aquest com a part

d'una lluita més àmplia pels drets socials, el desenvolupament en llibertat, la solidaritat i la configuració d'un món més just i millor. No podem permetre que l'educació de les joves generacions estigui al marge del model econòmic i polític imperant. Això seria una manera d'inculcar-los la creença que no és possible un altre món, que no és possible una veritable democràcia social, responsable i participativa.

Per això el desafiament fonamental per al professorat i les comunitats educatives, dins de l'actual època de neofeixisme, és facilitar als estudiants les condicions i dotar-los de les habilitats i el coneixement imprescindible per reconèixer les formes antidemocràtiques de poder, la forma repressiva en què els interessos ideològics envaeixen no solament les escoles, sinó també la cultura popular; inquirir sobre les raons profundes de les injustícies i lluitar contra les sistemàtiques desigualtats econòmiques, de classe, d'ètnia i de gènere; connectar el treball escolar amb els afers de la vida social i política real de la nostra societat.

L'educació és inseparable de la vida, del model social i polític que volem construir i defensar. Cal que passem d'una pedagogia crítica a una praxi crítica. Necessitem involucrar-nos fins a tacar-nos les mans, prendre partit, sentir-nos implicats, comprometre'ns amb el sofriment dels que ens envolten i posar en pràctica una pedagogia més oberta i compromesa, que connecti les aules de classe amb els desafiaments enfrontats pels moviments socials als carrers amb l'objectiu de repensar l'injust ordre social actual i contribuir a reconstruir un altre món possible.

Podem veure exemples significatius en aquest sentit en l'experiència dels moviments de renovació pedagògica, formats per professionals de l'educació, de la pedagogia, docents i altres persones interessades per l'educació que es van constituir des de la dictadura en un espai

estable d'intercanvi, de cooperació, d'informació, de reflexió, d'actualització, de formació, d'intervenció en el debat públic..., per a la millora de l'educació. També en les experiències de les denominades Marees Verdes, identificades pel color de la samarreta verda que porten els participants en les lluites i les manifestacions per una educació pública, laica i inclusiva, que s'han agrupat en Marees per l'Educació Pública com a espai de coordinació dels diferents moviments, marees, assemblees i col·lectius en defensa d'un nou model d'educació pública, amb la participació de tota la comunitat i des de la base.

Certament, la pedagogia antifeixista és una pedagogia de resistència davant de la doctrina neoliberal i neofeixista, però també de projecció d'alternatives i experiències educatives que facin possible pensar l'educació des de paràmetres diferents. Una educació compromesa amb l'equitat, la comprensivitat i la justícia d'oportunitats, que concep l'educació com un dret que l'Estat ha de garantir a totes i tots, que lluita per fer realitat escoles democràtiques i inclusives que eduquin per a una ciutadania mundial intercultural compromesa amb una visió feminista alternativa a la cultura patriarcal.

Es tracta no tan sols d'aprovar en antifeixisme, sinó de treure la màxima nota en el rebuig i l'eliminació del feixisme, l'homofòbia, el masclisme i el racisme, que estan units pel mateix fil d'odi i discriminació, i treure matrícula en drets humans i socials en tot el sistema educatiu, des d'infantil fins a la universitat. Per fer-ho, necessitem tota la tribu, efectivament. Perquè, com va dir Martin Luther King, «haurem de penedir-nos en aquesta generació no tant de les males accions de la gent perversa com del desconcertant silenci de la gent bona» que mira cap a una altra banda davant l'auge del neofeixisme.

En definitiva, la pedagogia antifeixista ens encoratja a repensar l'ordre social actual en termes d'alternatives socialistes democràtiques a

l'escola i a la societat capitalista, ja que l'educació que volem ha de ser coherent amb el model de societat que pretenem construir, és a dir, que aquesta sigui més justa, equitativa, solidària, ecològica, feminista, inclusiva i feliç, unint esforços i compartint propostes i iniciatives que siguin una alternativa radical a les polítiques del neofeixisme, que suposen l'atac més greu a l'educació pública des de la Transició, remuntant-nos al model d'escola i societat franquista i antiquada. És crucial continuar fent passos decidits cap a un model educatiu que contribueixi a la construcció d'una ciutadania sàvia, crítica i conscient, que ajudi a fer un món més just i millor, sense deixar a ningú enrere, així com a l'educació de persones més iguals, més lliures, més crítiques, més ecofeministes i més creatives.

«Som a temps de revertir aquesta massacre. Aquesta convicció ens ha de posseir fins al compromís...» (Sábato, 2000). Per ser demòcrates cal ser antifeixistes. Per educar en valors democràtics i en drets humans hem de promoure una educació radicalment alternativa al neofeixisme, una pedagogia clarament antifeixista.

Referències bibliogràfiques

- Díez-Gutiérrez, E. J. (2025). *Pedagogía Antifascista*. Octaedro.
- Forti, S. (6 de juny de 2024). El plan de la extrema derecha para ocupar Bruselas. CTXT. <https://acortar.link/BaSJbJ>
- Freire, P. (1969). *La educación como práctica de la libertad*. Siglo XXI.
- Gimeno, J. (2000). *La educación obligatoria: su sentido educativo y social*. Morata.
- Sábato, E. (2000). *La resistencia*. Seix Barral.

De la fal·làcia de la neutralitat escolar a l'educació polititzada

Sira Ruiz Nogales

Dir que l'escola¹ travessa una crisi de legitimitat no aporta cap novetat. Però assenyalar aquesta crisi és essencial per entendre que els espais educatius no poden ser neutres. El problema rau, precisament, en la pretensió de neutralitat: l'escola es presenta com un subjecte passiu que no aborda de cara les desigualtats, la desafecció o els dogmatismes. Aquesta pretesa neutralitat la converteix en un espai permeable als discursos excloents.

La falsa neutralitat ha estat àmpliament analitzada i contextualitzada pels feminismes teòrics². Justament, són aquests corrents els que ens ofereixen les eines per desmuntar els unilateralismes discursius, els quals, lluny de ser imparcials, amaguen una clara vocació moralitzadora i un substrat pretesament supremacista —en el sentit més ampli del terme—.

La neutralitat aparent davant de discursos masclistes, racistes, colonialistes, classistes, aporofòbics, capacitistes o edatistes no és una mostra d'imparcialitat, sinó una forma de complicitat activa. Aquest silenci complaent contribueix a normalitzar, de manera perillosa, les múltiples formes d'opressió.

Quan una escola s'autodefineix com a «neutral», esdevé en realitat un espai profundament permeable a ideologies dominants —sovint pa-

¹ En aquest article, el terme «escola» s'utilitzarà com a sinònim de «sistema educatiu».

² hooks, b. (2020). *Teoría feminista: De los márgenes al centro*. Traficantes de Sueños. https://traficantes.net/sites/default/files/TDS_map61_Hooks_web_baja.pdf (Original publicat el 1984)

leoconservadores o neoliberals— que acaben reproduint i alimentant la mateixa desigualtat social que haurien d'estar combatent.

La neutralitat en educació no existeix: darrere d'aquesta aparent equidistància hi ha sempre decisions —fins i tot si són passives— que legitimen certs discursos i n'exclouen d'altres. Una educació que pretén ser neutra no tan sols contribueix a la persistència de les estructures desiguals, sinó que també esdevé un canal que permet la infiltració de narratives que generen violència simbòlica. Per això, cal assumir la necessitat de polititzar l'educació, amb l'objectiu de fer visibles, analitzables i transformables les estructures del poder que generen aquest malestar social.

Avui dia, la permeació d'idees es produeix principalment a través de les xarxes socials —de manera immediata i sense filtres— i mitjançant una digitalització acrítica des dels espais d'educació formal. Aquest escenari s'ha convertit en un camp de batalla ideològic al qual l'educació, fins ara, no ha sabut —o no ha volgut— respondre.

L'educació digital ha irromput a les aules per instal·lar-s'hi definitivament, però el sistema educatiu —i situadament³ el català— no n'ha fet una lectura crítica. La digitalització implantada és profundament esbiaixada i genera una falsa narrativa de democratització. El problema no rau en la tecnologia en si mateixa, sinó en qui n'ostenta el control; grups de pensament reaccionari, liberal i conservador, vinculats a l'espectre polític de dreta i ultradreta, han capitalitzat el procés digital⁴,

³ El pensament situat de Donna Haraway és una aportació fonamental a l'epistemologia feminista i als estudis de ciència i tecnologia. Aquest concepte, desenvolupat en el seu assaig «Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective» (1988), desafia les nocions tradicionals d'objectivitat científica i proposa una visió més crítica i conscient de com es produeix el coneixement.

⁴ Tot i que hi ha alternatives digitals comunitàries, aquestes han entrat per la porta petita i no han ocupat espai dins del sistema educatiu oficial

“La digitalització ha estat més una imposició des de fora que una estratègia pedagògica construïda des de dins”

i n'han pervertit les potencialitats emancipadores i democratitzadores que aquest pot produir. La conclusió és clara: l'educació digital necessita ser polititzada. Si no ho fem, la seva neutralitat aparent serà aprofitada pels discursos nostàlgics que amplifiquen el malestar i la fragilitat social.

La desconexió entre l'escola i la realitat social no és un fenomen nou; al llarg del temps sempre hi ha hagut una distància entre les necessitats socials i el que s'explora a les aules. Però aquesta divergència ha patit una transformació profunda: les necessitats educatives han deixat de ser vehicles d'emancipació i d'igualtat per convertir-se en un terreny de disputa on s'imposa un individualisme alineat amb l'ideari capitalista, que fragmenta i desconnecta l'aprenentatge de les necessitats socials del bé comú.

No obstant, cal assenyalar que hi ha factors generacionals que també contribueixen a aquest esmicolament. La divisió entre les comunitats de migrants digitals i les generacions de nadius digitals no és només una qüestió d'edat, sinó també de poder i responsabilitat. En el sistema educatiu, la majoria de les persones que ensenyen formen part del grup de migrants digitals, és a dir, d'aquells que van néixer i es van educar durant la infantesa sense l'ús d'internet.

Mentre que els migrants digitals vam créixer en un món amb límits clars entre l'analògic i el virtual, les generacions més joves han crescut immerses en un entorn digital des de molt aviat, però sovint sense una xarxa de protecció adequada. Aquí rau un dels grans fracassos: les estructures de poder —educatives, polítiques i familiars— no han protegit els joves ni les infàncies dels riscos de la hiperconnexió.

Ara bé, seria erroni pensar que tots els migrants digitals han estat víctimes passives d'aquest sistema. Alguns, especialment els que ocupen posicions destacades dins les corporacions que formen l'oligopoli digital⁵, van descobrir en la interconnexió digital l'oportunitat perfecta per monetitzar les relacions humanes. Mentrestant, governs i institucions, incloent-hi l'educació formal, tot i els advertiments⁶, continuen permetent aquest creixement sense control per tal de no quedar-se enrere en la cursa tecnològica.

És un error pensar que els nous discursos digitals han sorgit com a conseqüència natural de la dinàmica social. En realitat, darrere d'aquests discursos hi ha actors amb una estratègia clara, conscients que la neutralitat ideològica no existeix. Aquests actors han sabut aprofitar el desencís col·lectiu per alimentar el descontentament i difondre, a través de les xarxes, missatges populistes i neofeixistes. Amb això, han aconseguit situar políticament les seves idees ultraconservadores i promoure els seus interessos tant en la governança global com dins de les institucions. Fins i tot han penetrat en espais clau de consens social, com els centres educatius de la xarxa pública.

Davant d'aquest escenari, de veritat creiem que n'hi ha prou d'ensenyar només l'ús tècnic de les eines digitals a les generacions que naveguen per les xarxes? És suficient, o fins i tot necessari, limitar l'alfabetització digital només a això?

⁵ En aquest context, el concepte «oligopoli digital» fa referència a la relació estreta entre les classes dominants del capitalisme i la seva capacitat per controlar tecnologies clau.

⁶ Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism*. Public Affairs. <https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:3b2dee09-e5fc-421c-9c86-3ba1bac58442>. Zuboff sosté que aquest model tecnològic i econòmic és com un paràsit que se centra a aprofitar tota la nostra experiència de vida. A diferència del capitalisme tradicional, que explotava la natura i el treball humà, aquest capitalisme de vigilància controla i fa servir la manera com pensem, sentim i actuem. Això posa en perill la nostra llibertat personal, els drets que tenim com a ciutadans i crea desigualtats molt grans en la societat.

**“Aquesta
col·lectivització
digital no pot ser
només discursiva:
requereix
infraestructures
públiques alternatives
que garanteixin la
sobirania tecnològica
i educativa”**

Seria un error pensar que, si no contestem els discursos sexistes, racistes, antimigració, homòfobs, grassofòbics, islamòfobs o de qualsevol altre tipus d'odi, aquests desapareixeran sols. Quedar-se callat no els fa desaparèixer, sinó que els reforça, perquè l'absència de resposta els permet arrelar i normalitzar-se sense impediments. Cal, doncs, afrontar-los activament, desmuntar-ne els arguments i oferir contra-narratives basades en el respecte, la convivència i la inclusió. Només així podrem evitar que aquests discursos guanyin terreny i posin en risc la cohesió social i els valors democràtics que hem consensuat com a societat.

És urgent trencar la barrera que molts encara imposen entre el món digital i l'espai social i comunitari. Aquesta separació, avui dia, ja no existeix. Quan els joves expressen discursos excloents i agressius en les interaccions cara a cara, sovint és perquè han interioritzat aquests missatges en el seu entorn digital privat —i també perquè aquests discursos han estat normalitzats en els seus espais de socialització primària i secundària—. Aquestes actituds reproduïxen dinàmiques pròpies de les xarxes socials: actuen com si estiguessin davant d'una càmera, com si fossin *youtubers* que es dirigeixen a una audiència.

Aquesta realitat mostra com l'entorn digital sobrepassa els límits tradicionals de l'escola i afecta la construcció de la identitat i el discurs social dels joves. Per això, l'educació ha de respondre integrant aquesta interacció constant entre el món digital i el comunitari, superant l'antiga distinció fictícia entre ambdós àmbits.

L'educació actual no pot ser només la transmissió de coneixements. En un món marcat per la digitalització i per reptes globals complexos, l'educació ha de tenir un paper més ampli i profund. Ja no es limita a l'aula, sinó que acompanya tota l'existència individual i, especialment, la col·lectiva.

El pensament polític dominant de la dreta —i de la ultradreta— tendeix a fomentar l'individualisme i l'aïllament social per protegir el seu poder i interessos econòmics. Aquesta estratègia s'emmarca en la tradició capitalista, en què la separació entre les persones és la base que sosté el sotmetiment estructural⁷. En particular, la dreta més extrema insisteix a promoure la fragmentació dels llaços comunitaris.

Aquesta estratègia de foment de l'individualisme i la fragmentació social no es limita a l'àmbit polític o econòmic, sinó que també s'infiltra en les institucions educatives. En aquest espai, la pretesa neutralitat amaga amb freqüència interessos ideològics explícits, difosos mitjançant discursos que criminalitzen l'escola i l'acusen d'adoctrinament. Davant d'això, el qüestionament de la neutralitat escolar esdevé urgent. Conceptes com el currículum ocult continuen vigents i posen en evidència que la pretensió d'universalitat i neutralitat educativa és, en realitat, una batalla ideològica encoberta. Aquesta falsa innocuïtat no solament persisteix, sinó que s'ha vist reforçada i amplificada per una digitalització acrítica i deslligada de qualsevol qüestionament de fons.

L'exemple clar d'aquesta fractura és l'estratègia de digitalització impulsada pel Departament d'Educació i Formació Professional de la Generalitat de Catalunya. En els darrers anys, aquesta s'ha caracteritzat per inversions massives en maquinari —portàtils, tauletes, pantalles digitals— destinades tant a l'alumnat com al professorat, i per la implantació de cursos de «digitalització docent», que, tot i presentar-se com a voluntaris, s'han convertit *de facto* en pràcticament obligatoris.

⁷ Aquest fragment reflecteix una crítica a la fragmentació i a la divisió social, pròpia del pensament de Flora Tristan. La pensadora denunciava com les desigualtats i la manca d'unitat entre les classes populars debilitaven la lluita contra les injustícies.

Aquesta estratègia ha mobilitzat recursos significatius, en gran part provinents de fons externs com els Next Generation i altres ajuts temporals. Tanmateix, les inversions realitzades no han anat acompanyades d'un pla de sostenibilitat ni d'un sistema de manteniment estructurat i estable. Com a resultat, molts centres educatius han denunciat problemes tècnics diaris amb els dispositius i la manca d'un servei tècnic consolidat, fet que entorpeix de manera crònica la integració real i efectiva de la tecnologia a l'aula. Segons assenyala Coordinació Digital de Catalunya en Lluita⁸, aquesta situació —juntament amb altres condicions laborals precàries— representa la cara oculta i invisibilitzada de la transformació digital. Malgrat que el model preveu la visita periòdica de tècnics als centres, en la pràctica els recursos humans disponibles són insuficients, i les actuacions sovint arriben de manera irregular.

En aquest context, la digitalització ha estat més una imposició des de fora que una estratègia pedagògica construïda des de dins. La seva orientació respon, en bona part, a una dinàmica de colonització digital, alimentada per diversos factors. D'una banda, pel rearmament tecnològic accelerat arran de la pandèmia; de l'altra, per la consolidació de la hiperconnectivitat com a model hegemònic de relació social, un model que el sistema educatiu ha adoptat acríticament, sense valorar-ne amb suficient profunditat les conseqüències.

A més, s'ha aprofitat la crisi democràtica que travessa l'escola pública, així com la manca d'informació en matèria de drets laborals entre el

⁸ Coordinació Digital de Catalunya en Lluita és un col·lectiu de docents que exerceixen la funció de coordinadors digitals als centres educatius públics de Catalunya i que estan en lluita per la seva situació laboral i el reconeixement del seu càrrec.

conjunt del personal educatiu, per introduir una falsa idea d'obligatorietat pel que fa a la formació digital.

El resultat és la presentació pública d'un informe que assegura que s'ha triplicat la demanda de formació en competència digital, quan en realitat aquesta demanda no respon a una decisió lliure ni voluntària dels equips docents ni del personal d'atenció educativa, sinó que la formació s'ha imposat de manera subtil com a condició necessària per exercir la tasca educativa, sense reconèixer el caràcter forçat ni el context de pressió institucional en què s'ha produït.

Ara centrem-nos en els cursos i els continguts de la formació digital per als docents del Departament d'Educació i Formació Professional. Hi ha, a grans trets, dos tipus de cursos que acrediten la competència digital docent: els que ofereixen entitats externes i els que s'ofereixen en l'entorn del Departament (que enguany s'imparteixen majoritàriament en línia).

Els cursos per acreditar la competència digital docent que apareixen a la pàgina del Departament d'Educació sota el títol «Formació específica individual per als docents en els diferents nivells de la competència digital docent segons el marc de referència de la competència digital docent» s'estructuren en vuit eixos: art i creativitat, comunicació, llenguatges i educació mediàtica, inclusió digital, pensament computacional, pensament crític, objectius de desenvolupament sostenible (ODS) i STEAM. És important destacar que, segons el marc oficial, la competència digital docent també s'organitza al voltant de sis àrees competencials: compromís professional; continguts digitals; ensenyament i aprenentatge; avaluació i retroacció; empoderament de l'alumnat, i desenvolupament de la competència digital de l'alumnat.

Aquest enfocament respon a l'objectiu del Pla d'educació digital de Catalunya, que pretén assegurar-se que tant el professorat com l'alumnat desenvolupin competències digitals efectives per afrontar els reptes educatius i socials actuals. Tot i això, quan s'analitzen els continguts dels cursos, es constata que l'àmbit del pensament crític queda pràcticament difuminat o relegat a un segon pla. Pel que fa específicament a aquest àmbit, que és l'objecte de la nostra anàlisi, l'oferta formativa inclou diversos cursos i postgraus específics detallats a la taula següent⁹.

Nom del curs	Descripció
Competència digital docent: creació de continguts audiovisuals i multimèdia	Formació per adquirir un nivell bàsic en creació de continguts audiovisuals sobre art, amb enfocament en situacions educatives reals.
L'audiovisual a l'aula: eines i perspectives	Curs per utilitzar l'audiovisual com a eina pedagògica a l'ESO, batxillerat i cicles d'arts. Inclou creació i difusió de continguts digitals.
La creació artística: recursos i eines digitals	Explora la creació artística mitjançant tecnologies digitals, amb sessions pràctiques per a l'ESO, batxillerat i cicles d'arts.
La fabricació digital per a l'àmbit artístic	Enfocat a tècniques digitals per a la representació visual vectorial i volumètrica, aplicables a l'ensenyament secundari i superior.
Curs de narrativa audiovisual (<i>advanced/beginner</i>)	Metodologia pràctica (<i>learning by doing</i>) per a la creació, el rodatge i la postproducció de continguts audiovisuals, amb suport digital.
Postgrau en Infografia i Animació 3D de Projectes	Formació en creació d'imatges i vídeos 3D fotorealistes per a projectes artístics i disseny, amb eines com 3ds Max i V-Ray. Ideal per a docents d'arts i tecnologia.
Creació de continguts per a la realitat augmentada	Taller pràctic per dissenyar experiències interactives en entorns virtuals amb Unity i Blender, aplicables a l'art i l'educació.
Cinema 4D per a il·lustradors i dissenyadors gràfics	Introducció al cinema 4D per convertir il·lustracions 2D en 3D i crear animacions. Útil per a docents d'arts visuals.

⁹ Taula elaborada a partir de la informació disponible en la pàgina del Departament d'Educació i Formació Professional: <https://projectes.xtec.cat/digital/competencia-digital/competencia-digital-docent/impuls-digital-a-educacio/formacio-individual-l1/>

Nom del curs	Descripció
Submergeix-te en l'animació 3D	Curs intensiu en tècniques d'animació 3D amb Maya i ZBrush, dirigit a docents que vulguin integrar aquestes habilitats en l'aula.
Curs d'especialització en efectes visuals	Formació en integració d'elements 3D en vídeo. Útil per a postproducció audiovisual i projectes artístics educatius.

Els cursos esmentats se centren majoritàriament en la interiorització d'eines, processos i tècniques digitals per crear continguts o aplicacions concretes. Aquesta orientació pràctica és necessària però insuficient per desenvolupar una digitalització crítica/ètica, que inclou la capacitat d'analitzar i problematitzar. Aquesta manca d'orientació està en consonància amb el Pla d'educació digital de Catalunya i les formacions per acreditar la competència digital docent, que prioritzen l'ús i la implementació d'eines digitals per agilitzar processos i millorar la gestió i la transmissió de continguts, però no aprofundeixen en la reflexió sobre el model de digitalització.

No es detecta, en l'oferta formativa ni en la documentació oficial, cap línia clara dedicada a l'educació crítica en tecnologia ni a l'alfabetització digital ètica, més enllà de l'ús bàsic de dispositius i programari. Tampoc no tracta la dimensió ètica i social de l'impacte de les plataformes digitals, la vigilància, els usos comercials de les dades ni les desigualtats digitals, ni s'hi inclou l'anàlisi dels costos socials, ecològics i laborals de la digitalització, ni com a contingut específic ni de forma transversal. En definitiva, sembla que la digitalització s'assumeix com un procés purament tècnic, sense problematitzar-ne les tensions ni explorar amb profunditat vies democràtiques per integrar-la.

M'agradaria afegir, en relació amb aquest tema, que, com a persona que ha realitzat les formacions digitals, puc assegurar que en cap moment s'ha abordat el tema dels biaixos tecnològics. D'altra banda, tinc

constància que diverses persones que també han fet aquesta formació han expressat als seus mentors digitals la seva preocupació per alguns vídeos projectats sobre seguretat digital amb infants i joves, els quals contenen un biaix de gènere que culpabilitzava les víctimes, sense que s'hagi fet una anàlisi des d'una perspectiva de gènere ni amb un enfocament interseccional. Aquesta manca d'enfocament crític és preocupant i limita la qualitat i la inclusivitat de la formació digital.

En analitzar la següent taula sobre la formació en línia que ofereix el Departament d'Educació a través de l'entorn Odissea, es constata novament l'absència de continguts transversals i específics sobre digitalització crítica i ètica. En aquest marc, voldria centrar-me en la darrera llista del quadre titulat «Repensem i transformem l'educació infantil en l'era digital», concretament en el mòdul 4, del qual es pot trobar un vídeo¹⁰ en obert a la xarxa. Aquest vídeo mostra una proposta didàctica basada en l'ús d'una extensió que permet registrar i inserir àudio en documents digitals, per a activitats com ara dictats o exercicis de pintar. La metodologia inclou la inserció d'imatges i textos, l'ús d'icones d'àudio per a retroalimentació i enllaços a gravacions de veu per guiar l'infant.

Nom del curs	Descripció
Fabricació digital en 3D	Introducció a la impressió 3D i disseny digital per a l'aula; aplicacions pràctiques en context educatiu.
Pensament computacional	Desenvolupament del pensament lògic i algorítmic; activitats per aplicar la programació a l'aula.
Creació de continguts interactius	Disseny de materials digitals interactius (Genially, Kahoot, Book Creator...); ús didàctic dels recursos.
Formació en competència digital docent	Nivell inicial: ús bàsic d'eines digitals, navegació segura i eines TIC bàsiques per a la docència.

¹⁰ Accessible a través d'aquest enllaç: https://youtu.be/iMTh_J8w9R0?si=G-QHIQHqw_eCO8KJ

Nom del curs	Descripció
Formació en competència digital docent	Nivell intermedi: ús de plataformes educatives, gestió digital de l'aula, eines col·laboratives.
Curs complementari de competència digital docent	Nivell avançat: disseny d'activitats amb eines digitals, avaluació i integració pedagògica de la tecnologia.
Creació de recursos i presentacions multimèdia	Ús d'eines com Canva, PowerPoint, Prezi, etc., per crear continguts visuals i atractius per a l'aula.
Repensem i transformem l'educació infantil en l'era digital	Reflexió sobre l'ús de tecnologia a infantil; recursos digitals adequats i usos pedagògics innovadors.

Davant d'aquest contingut, és evident que cal una reflexió crítica i ètica sobre la digitalització en la primera infància. Tot i que la intenció és facilitar l'aprenentatge lingüístic mitjançant la tecnologia, sorgeix una qüestió central des d'una perspectiva pedagògica: és necessària la digitalització d'activitats bàsiques com ara dictats o pintar?

La literatura acadèmica subratlla que els infants d'educació infantil aprenen principalment a través de l'experiència sensorial, el joc lliure i la interacció humana directa. Aquest senzill precepte pedagògic ens porta a preguntar-nos si la digitalització primerenca s'està introduint amb criteris educatius sòlids o si, per contra, s'està fent com un impuls poc fonamentat que oblida que l'aprenentatge té lloc en entorns socials i escolars, on les habilitats i el pensament es construeixen mitjançant la interacció amb altres, especialment a través de la col·laboració amb iguals i de l'acompanyament de persones adultes que actuen com a bastida pedagògica al servei del desenvolupament de l'infant¹¹ i que formen part de l'anomenada «zona de desenvolupament proper».¹²

Per tot això, cal repensar si digitalitzar tasques senzilles (com escoltar un dictat enregistrat) pot simplificar excessivament el procés, i eliminar elements clau com el contacte visual, la lectura labial, la discriminació fonètica amb suport gestual, l'adaptació a l'estat emocional de l'infant o la riquesa del diàleg espontani.

Un altre aspecte que sembla oblidar la proposta és que l'infant ha d'estar al centre de l'acció educativa com a protagonista actiu, cosa que no queda palesa en la proposta del mòdul, en què l'activitat està dissenyada per a mestres, però l'infant es converteix en un receptor passiu, en lloc d'un agent actiu del seu aprenentatge. Relacionat amb això, a més, s'hauria de reflexionar sobre si aquest model fomenta l'individualisme —infants aïllats amb auriculars— en detriment de la gestió socioemocional i la col·laboració.

Aquesta proposta s'insereix dins el marc del Pla d'educació digital¹³ de Catalunya i el document «L'ús de les tecnologies digitals a l'educació infantil»¹⁴, publicat pel Departament d'Educació i Formació Professional. El document, accessible públicament al seu web oficial, inclou un apartat específic titulat «Propostes d'ús de la tecnologia digital al servei del desenvolupament de les capacitats a l'educació infantil», que categoritza les aplicacions tecnològiques segons dispo-

¹¹ Jean Piaget destaca el paper actiu de l'infant en la construcció del seu coneixement a través de l'experiència directa i la interacció amb l'entorn. Jerome Bruner, per la seva banda, afegeix la importància de la bastida (*scaffolding*), una metàfora pedagògica que descriu com l'ajuda de l'adult ajusta el tipus de suport a les necessitats de l'infant, cosa que només pot passar en contextos de relació i interacció directa.

¹² El psicòleg Lev Vigotski estableix que el desenvolupament cognitiu es construeix mitjançant la interacció social, i que l'aprenentatge precedeix el desenvolupament. La seva noció de zona de desenvolupament proper (ZDP) ressalta la importància del rol de l'adult o dels iguals més competents a l'hora de guiar l'infant per desenvolupar noves habilitats.

¹³ <https://xtec.gencat.cat/ca/formacio/formaciogeneralprofessorat/cultura-digital/>

¹⁴ <https://educacio.gencat.cat/web/.content/home/departament/publicacions/colleccions/pla-educacio-digital/us-tecnologies-digitals/us-tecnologies-digitals-infantil.pdf>

sitius: multidispositiu, tauletes digitals, pissarres digitals interactives, ordinadors, robòtica educativa i altres dispositius com ara càmeres, visualitzadors de documents, equips audiovisuals...

No obstant això, aquest enfocament tecnocèntric ens obliga a plantejar qüestions fonamentals, com ara on resideix el límit entre un ús pedagògic saludable i la normalització d'una dependència tecnològica prematura. Tot i la retòrica de modernització que acompanya l'anomenada «cultura de la digitalització», diversos informes i estudis alerten sobre greus mancances estructurals, de sostenibilitat i de coherència pedagògica. Sembla, però, que al Departament li ha mancat, de nou, rigor pedagògic i consensos educatius amplis, en què les diferents veus dels agents educatius siguin escoltades i tingudes en compte.

Un altre àmbit crític d'anàlisi és la irrupció sense regulació del neofeudalisme digital en l'àmbit educatiu. Com demostren González Mingot i Marín Juarros (2023) en l'article «Les plataformes digitals a l'educació primària de Catalunya: una qüestió d'ètica», el model actual ha conduït a una dependència gairebé absoluta de plataformes privades multinacionals, que exerceixen un control creixent sobre els processos educatius i les dades sensibles de la comunitat escolar.

El model actual reproduïx lògiques de colonialisme tecnològic, ja que delega el nucli de l'acció educativa en proveïdors privats, cosa que genera dependència i dificulta el desenvolupament del pensament crític —un element clau per contrarestar l'afebliment de l'exercici d'una ciutadania democràtica—. Per revertir aquesta situació, cal establir una moratòria en la compra de maquinari i en les formacions fins que es disposi d'un pla pedagògic clarament consensuat. A més, cal reinvertir els recursos en formació crítica, en plataformes públiques

i en el fet d'impulsar un veritable procés constituent educatiu de què tota la comunitat educativa sigui protagonista.

Amb tot, cal col·lectivitzar els mitjans de reproducció educatius, atès que l'actual context reclama una transformació profunda i estructural, basada en la construcció de narratives digitals emancipadores i autogestionades, arrelades en els valors democràtics de l'escola pública, connectades amb la pluralitat de mirades del món i orientades cap a la transformació social crítica i la col·lectivització digital dels sabers i les eines.

Tanmateix, aquesta col·lectivització digital no pot ser només discursiva: requereix infraestructures públiques alternatives que garanteixin la sobirania tecnològica i educativa. Parlem de servidors locals, programari lliure i xarxes escolars autònomes, gestionades des de criteris de transparència, sostenibilitat i justícia social.

A més, es fa imprescindible desenvolupar algorismes ètics, comprensibles i auditable de manera col·lectiva —dissenyats i revisats per comitès mixtos formats per docents, educadores, orientadores, professionals de suport educatiu, alumnat, famílies, persones expertes en ètica i tecnologia, comunitats digitals...— per garantir que l'entorn tecnològic educatiu estigui realment al servei del bé comú.

També ens cal formació crítica digital, no solament per ensenyar a fer servir eines, sinó per construir-les, qüestionar-ne el vessant polític i desobeir-ne les lògiques excloents. Sense aquest pas, qualsevol pedagogia digital crítica serà només un parany estètic. La democratització digital requereix que les institucions deixin de comprar solucions externes i construeixin alternatives que trenquin amb el plural majestàtic de la macroeconomia.

Cal sacsejar-ho tot en pro d'una repolitització urgent dels espais educatius, capaç de redefinir l'educació democràtica com un procés col·lectiu d'emancipació antisupremacista. Una educació que no té por de posicionar-se, d'anomenar les desigualtats i de reconstruir des de les arrels dels drets humans que ens hem donat com a societat, però que avui veuen greument amenaçats per les actuals derives autoritàries. És temps de recuperar l'esperit de l'escola lliurepensadora, de l'escola democràtica i de l'escola del comú: l'escola de tothom i per a tothom.

L'escola no pot ser neutral. Ha de ser un espai conscientment polític, on es qüestionin les estructures de poder i es construeixin alternatives col·lectives. La digitalització, lluny de ser un simple recurs tècnic, és un camp de batalla ideològic que hem de disputar.

La meta hauria de ser una educació pública, feminista, anticapitalista i descolonitzadora, gestionada des de baix i orientada a la justícia social. Només així podrem trencar amb la crisi de legitimitat i convertir l'escola en un veritable espai d'emancipació.

Hem de seguir parlant de neutralitat o assumir que l'educació sempre és política?

Referències bibliogràfiques

- Fraser, N. (2003). La política feminista en la era del reconocimiento: un enfoque bidimensional de la justicia de género. *Arenal. Revista de historia de las mujeres*, 19(2):267-286. <https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:1620e68a-6e6c-46b1-95fe-ceddd07b690e>
- González Mingot, S., i Marín Juarros, V. I. (2023). Les plataformes digitals a l'educació primària de Catalunya: una qüestió d'ètica. *Revista Catalana de Pedagogia*, 24, 4-16. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=9626705>
- Haraway, D. J. (1995). Conocimientos situados: la cuestión científica en el feminismo y el privilegio de la perspectiva parcial. *A Ciencia, cyborgs y mujeres: la invención de la naturaleza*. Cátedra. https://perio.unlp.edu.ar/catedras/comyeduc2/wp-content/uploads/sites/197/2021/05/7_haraway_-_conocimientos_situados_compressed_compressed_compressed_1.pdf
- hooks, b. (2020). *Teoría feminista: De los márgenes al centro* Traficantes de Sueños. https://traficantes.net/sites/default/files/TDS_map61_Hooks_web_baja.pdf (Original publicat el 1984)
- Prensky, M. (2001). Nativos e inmigrantes digitales. *On the Horizon*, 9(5). MCB University Press. [https://www.marcprensky.com/writing/Prensky-NATIVOS%20E%20INMIGRANTES%20DIGITALES%20\(SEK\).pdf](https://www.marcprensky.com/writing/Prensky-NATIVOS%20E%20INMIGRANTES%20DIGITALES%20(SEK).pdf)
- Tristan, F. (1985). *Obras completas*. Siglo XXI Editores.
- Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism* Public Affairs. <https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:32dee09-e5fc-421c-9c86-3ba1bac58442>

La croada d'Orbán per adoctrinar la joventut

Gáspár Békés

El règim antiliberal d'Orbán fa més de 15 anys que és en el poder. Durant el seu mandat, Hongria s'ha convertit en el país més pobre de la Unió Europea (Eurostat, 2024); més de 320.000 persones han emigrat (Haász, 2024) i Hongria ha caigut del lloc 23 al 68 en la classificació mundial de la llibertat de premsa d'RSF (Reporters Sense Fronteres), per citar només algunes dades rellevants. Quan les bases econòmiques d'un règim trontollen i es restringeixen les llibertats fonamentals de la població, el sistema necessita un reforç ideològic per mantenir-se dret. Com hem vist en autocràcies d'arreu del món, la religió ha estat una eina poderosa per contrarestar el malestar social mitjançant la legitimitat divina, així com per silenciar la dissidència per diversos mitjans.

El règim d'Orbán no n'és una excepció.

El 2010, Orbán va obtenir una victòria amb majoria de dos terços i va emprendre una transformació radical del país, de manera que va iniciar un procés que va desmantellar la separació de poders, va abolir les proteccions fonamentals, va reescriure la llei electoral a favor seu i va afavorir l'enriquiment dels seus familiars i amics amb fons públics i de la Unió Europea. No obstant això, les promeses de creixement i prosperitat van resultar buides. Amb el temps, altres països de la regió van superar Hongria en la majoria dels indicadors econòmics. El descontentament amb l'anterior govern d'esquerres es va anar diluint, i les esquerdes del sistema es van començar a fer evidents. El 2014, Or-

bán va pronunciar la seva ja cèlebre afirmació que a Hongria hi havia una «democràcia il·liberal», en què el cristianisme es presentava com un teixit cultural i polític que ens protegiria de la influència dels immigrants i garantiria la supervivència de l'Estat, evocant certa nostàlgia pel segle XVI, quan Hongria es veia com la defensora de l'«Europa cristiana». El 2018, Orbán feia servir amb regularitat un altre terme per descriure el país: democràcia cristiana.

«No som liberals i no estem construint una democràcia liberal, sinó una democràcia cristiana» (Oficina del primer ministre, 2018).

Aquesta construcció ideològica és tan antiga com la història mateixa; de fet, el cristianisme va ser popularitzat per l'Imperi romà precisament per proporcionar una ideologia centralitzada que pogués justificar qualsevol acció que els governants consideressin oportuna. L'estratègia d'Orbán té dos fronts: d'una banda, utilitza la religió per passar d'una base de govern racional i científica, pròpia d'un estat de dret laic, a un poder teocràtic i subjectiu on tot el que aquest digui sigui la veritat, avalada per les esglésies. Diverses investigacions han demostrat que, com més religiosa és una persona, més escèptica tendeix a ser envers la ciència (Chan, 2018). D'altra banda, arran de la profunda reestructuració de les lleis electorals, en té prou amb una base electoral relativament petita (va aconseguir una majoria de dos terços amb només 2,3 milions de vots en un país de 10 milions). Aquesta base la pot construir amb sectors empobrits i dependents econòmicament, juntament amb la classe mitjana conservadora i els grups religiosos fonamentalistes. Aquest últim grup no és nombrós, però sí significatiu.

Però, què significa en la pràctica construir una democràcia cristiana?

Modificació de la llei

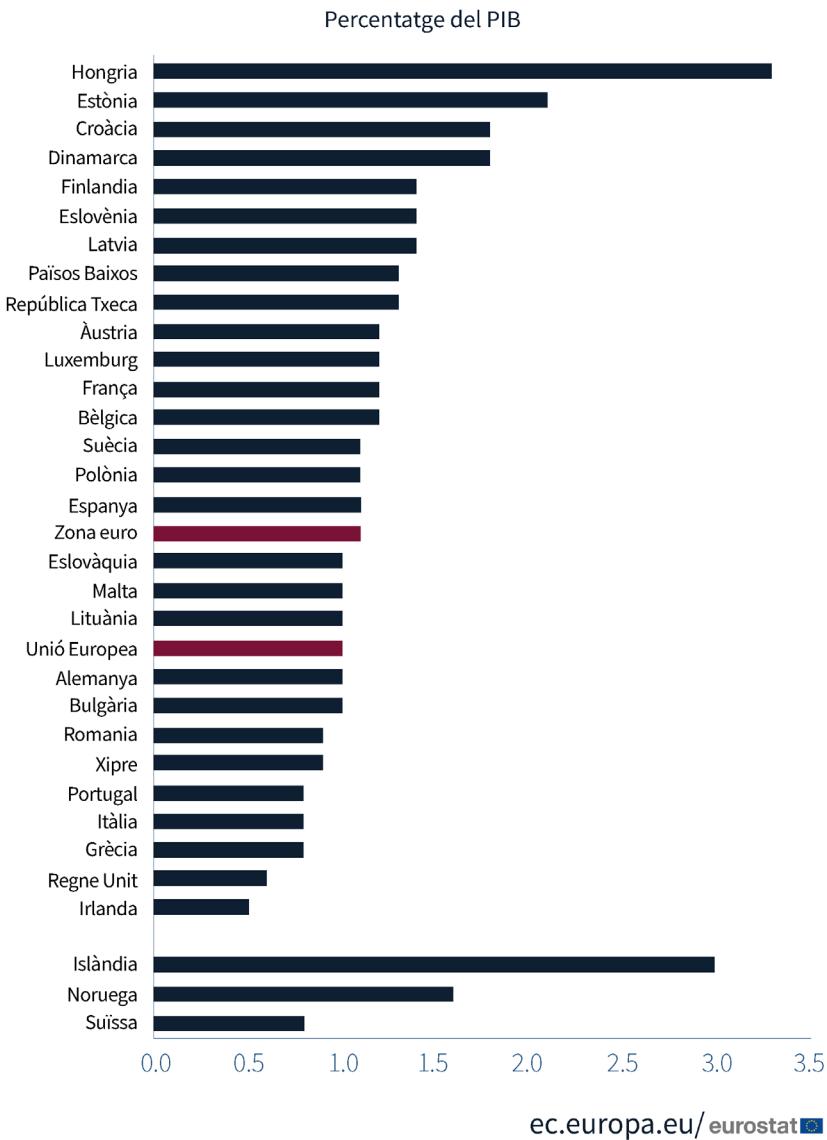
El 2011, Orbán va introduir una nova llei fonamental per substituir la Constitució. Aquest document subratlla la importància del cristianisme en la configuració de l'Estat i de la identitat hongaresos. El seu preàmbul, la Proclamació Nacional, situa els orígens d'Hongria en la figura del rei Sant Esteve, un monarca catòlic canonitzat a qui s'atribueix haver establert la nació dins d'un context europeu cristià. El preàmbul conclou amb la frase «Déu beneeixi els hongaresos!», en sintonia amb l'himne nacional.

Una esmena del 2013 (la Quarta Esmena) va establir que la interpretació de la llei s'havia d'alinejar amb aquest preàmbul, de manera que va atorgar en la pràctica al cristianisme un pes interpretatiu en els procediments judicials. El 2018, la Setena Esmena va afegir que totes les institucions de l'Estat havien de protegir la cultura cristiana d'Hongria, i va establir que l'educació infantil havia de fomentar el desenvolupament dels nens d'acord amb els valors cristians i la identitat constitucional.

El Govern sosté que promoure la cultura cristiana no és un favoritisme religiós, sinó una afirmació del patrimoni cultural d'Hongria. No obstant això, aquesta fusió de cultura i religió s'assembla a la novaparla orwelliana, i funciona com un intent transparent de legitimar un gir teocràtic en la forma de govern.

Aquest viratge ideològic també es reflecteix en mesures legislatives i administratives.

1. Gràfic: Despesa pública en oci, cultura i religió, 2016

Des del 2010, el Govern ha renovat i construït més de 3.000 esglésies (Szabó 2024). Els salaris dels sacerdots són finançats en part per l'Estat. Segons una reforma legal sobre la restitució de béns a les esglésies, aprovada el 2023, aquestes poden sol·licitar que se'ls lliuri qualsevol edifici públic de manera gratuïta, sense possibilitat d'impugnació. Des de llavors, les esglésies han arrabassat als municipis, sobretot als governats per l'oposició, escoles i altres institucions (Dénes, 2023).

En el transcurs de deu anys, les esglésies han rebut més de 2.670 milions d'euros en fons públics i nombrosos immobles d'alt valor (Lőrincz, 2021).

Els membres del clergat són funcionaris públics, però la llei sobre la igualtat de tracte no els és aplicable. Actualment, els refugiats ucraïnesos estan sota la jurisdicció exclusiva de l'orde de Malta d'Hongria (ACNUR, 2024).

Pràctiques abusives

A Hongria, el Govern no tan sols protegeix les esglésies mitjançant la llei, sinó també mitjançant pràctiques il·legals. Això es fa especialment evident en diversos casos notoris d'abusos sexuals contra menors comesos per membres del clergat, que han rebut una gran atenció pública.

El cas més destacat és el del líder de l'Església calvinista, que va aconseguir obtenir del president un indult per a un amic seu que ajudava un director d'orfenat que va abusar d'orfes durant més de dues dècades (444, 2024). Un altre cas digne d'esment és el d'Attila Pető, que va ser detingut a petició personal de Péter Erdő, cap de l'Església catòlica a Hongria. Pető va ser víctima d'abusos per part del clero quan era petit,

però el seu agressor mai no va ser imputat. Quan va sol·licitar en repetides ocasions explicacions oficials a l'Església, Erdő va recórrer als seus contactes personals a la policia perquè el detinguessin. Pető va ser condemnat per assetjament criminal (Urfi, 2021) (Urfi i Solti, 2023).

Manipulació de l'educació i la joventut

Els esforços ideològics d'Orbán són amplis, però s'enfronten a un problema important: Hongria és un dels països menys religiosos de la UE i, de fet, ho és cada vegada més, com demostren diverses estadístiques. Fins i tot el cens del 2022, molt esbiaixat i manipulat, va revelar que actualment el 57 % de la població no s'identifica amb cap confessió religiosa. L'Església catòlica ha perdut un milió de fidels en els últims 20 anys¹.

El 66 % dels hongaresos afirma que el laïcisme és important. Només el 20 % pensa que l'Església catòlica col·labora amb les autoritats per destapar abusos (Népszava, 2024). Tot just el 15 % convergeix en el fet que la religió defineix qui són com a persones. Només el 22 % dels ciutadans creu de manera absoluta en l'existència d'una deïtat, fet que suposa el tercer valor més baix de la UE. I un 37 % considera que la religió causa més dany que benefici (Ipsos, 2023).

Per tant, és només qüestió de temps que aquesta discrepància surti a la llum, fins i tot malgrat la complicitat d'una oposició silenciosa i temerosa d'impulsar una agenda laica. Per tant, Orbán corre contra relloige. Justament per això presta una atenció especial a l'adoctrinament de la joventut, amb l'esperança que una nova generació de creients reforci la seva minvant base de suport. En el cas dels nens, el missatge encara és més clar, sense necessitat d'ambigüitats.

¹ (Oficina Central d'Estadística d'Hongria, 2022)

“Quan les bases econòmiques d’un règim trontollen i es restringeixen les llibertats fonamentals de la població, el sistema necessita un reforç ideològic per mantenir-se dret”

El 2016, János Lázár, ministre i cap de l'Oficina del primer ministre, va declarar: «Els actors més importants en l'educació són les escoles gestionades per l'Església, i el millor que se li pot fer a un estudiant és educar-lo perquè sigui un bon hongarès i un bon cristià.»

A més, va afegir: «El gabinet espera aliar-se amb les esglésies històriques per aplicar aquest principi educatiu i, per fer-ho, subordina el nou Pla d'estudis nacional i l'organització de la política educativa hongaresa a aquest objectiu» (Windisch, 2016).

El mateix Orbán va afirmar: «Se'ns ha concedit la llibertat cristiana (...) per criar els nens com a *homo christianus*.» Després va destacar la importància de construir esglésies noves, escoles bressol i centres educatius a Hongria i més enllà, per «aixecar una línia de defensa sòlida que garanteixi que la generació que ens succeeixi continuï sent cristiana i hongaresa» (888, 2019).

Orbán ha complert les seves promeses i ha emprès un desmantellament sistèmic de l'educació, els drets de la joventut i els serveis de protecció infantil, liderat per un esforç per portar els nens cap a centres educatius religiosos, privant-los de la seva llibertat fonamental de creença o religió.

La llei d'educació va revocar el dret individual dels nens a la llibertat de creença, en contradicció amb la Convenció sobre els drets de l'infant de les Nacions Unides, transferint aquest dret exclusivament als pares fins que el fill compleixi 14 anys, moment a partir del qual s'exerceix de manera conjunta.

Hongria també ha experimentat un canvi dràstic en la seva política educativa, ja que el règim ha orquestrat la transferència d'un gran

nombre d'escoles a les esglésies, ignorant obertament el principi d'igualtat de tracte i la separació entre Església i Estat. Actualment, les escoles gestionades per l'Església reben gairebé quatre vegades més finançament que les públiques (Domschitz, 2019). En més d'un centenar de localitats, les institucions religioses són l'única opció disponible (EduLine, 2023), en clara violació d'una sentència del Tribunal Constitucional de 1993 (4/1993. [II. 12.] AB Határozat, 1993). Mentre que el nombre d'escoles religioses s'ha duplicat en les últimes dues dècades, la proporció de creients en la població s'ha reduït a la meitat (Szeretlek Magyarország, 2023).

Entre el 2010 i el 2015, el percentatge d'instituts de secundària gestionats per l'Església va passar del 17 % al 24 %, mentre que el d'escoles primàries religioses es va duplicar (Berényi, 2022). El percentatge de llars d'infants religioses gairebé s'ha triplicat (Keller i Szóke, 2022). Més recentment, s'ha fixat l'objectiu de transformar l'educació superior i la formació docent: els educadors destinats a les elits rebran formació a la Universitat Nacional de Servei Públic, mentre que la resta es formarà en institucions gestionades per esglésies. Sempre que aquestes necessitin suport, l'Estat els el concedeix. Fa poc, la Universitat Catòlica Péter Pázmány va rebre 375 milions d'euros per construir un campus nou a Budapest. Quan l'ajuntament local es va oposar als plans, al·legant que la universitat incomplia diverses lleis perquè no respectava les normes locals de construcció, el Govern es va limitar a emetre un decret que permetia a l'Església ignorar qualsevol llei que volgués (Farkas, 2025).

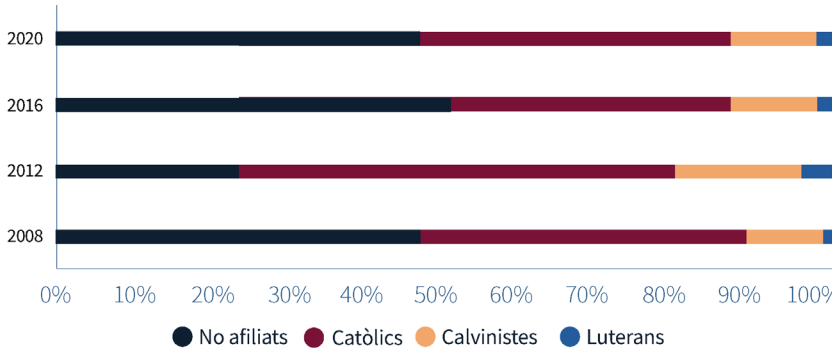
A més, la gran majoria dels serveis d'acollida de menors ha passat a mans de l'Església catòlica (Magyar Narancs, 2024).

Orbán ha implantat un sistema que retira el finançament a les escoles públiques i les obliga a impartir coneixements obsolets de poca escassa. Alhora, les escoles religioses es poden apartar lliurement del currículum estatal. Aleshores, molts pares que volen una educació de qualitat per als seus fills es veuen forçats a enviar-los a aquests centres. A més, com que poden modificar el pla d'estudis, sovint transmeten ensenyaments que resulten perjudicials, com ara presentar l'anticoncepció o l'homosexualitat com a pecats. En teoria, haurien de respectar els principis bàsics del Pla d'estudis nacional, però aquest està formulat de manera ambigua i mai no s'aplica de manera efectiva (mentrestant, fins fa poc es va prohibir a les organitzacions civils impartir educació sexual a les escoles, malgrat que seria fonamental, ja que la majoria dels centres no eduquen adequadament els alumnes en aquesta matèria).

El fracàs de l'adoctrinament

No obstant això, aquests esforços no han aconseguit convèncer la joventut, com demostren diversos estudis (Hámori i Rosta, 2013). De fet, la religiositat entre els joves no ha augmentat de manera significativa. Si analitzem l'estudi continu més important sobre la joventut, l'*Enquesta de la joventut hongaresa*, que s'elabora cada quatre anys, veiem que, després de l'arribada al poder d'Orbán, hi va haver un repunt de joves que s'identificaven amb alguna confessió religiosa; tanmateix, deu anys després, el percentatge va tornar pràcticament al mateix nivell que abans. Així doncs, el grup majoritari entre la joventut hongaresa continua sent el dels qui no tenen afiliació religiosa (els resultats de l'enquesta del 2024 encara no estan disponibles). A més, la proporció de persones que participen en cerimònies diàriament, de forma setmanal o mensual és inferior al 4 %. La majoria hi assisteixen només unes quantes vegades l'any (14 %) o mai (54 %) (Nagy, 2020).

2. Gràfic: Actualment, us considereu pertanyent a alguna confessió religiosa?

És important assenyalar que les estadístiques sobre creences i religió presenten greus errors metodològics i biaixos que afavoreixen la religió. Moltes enquestes formulen preguntes tendencioses, com «quina és la vostra religió?», pressuposant que l'enquestat té alguna afiliació religiosa; en general, no s'ofereix l'opció d'especificar una afiliació no religiosa, com ateisme, agnosticisme o humanisme. A més, moltes estadístiques religioses inclouen com a creients nadons en funció de l'afiliació o la declaració dels seus pares, fet que no tan sols constitueix un error metodològic greu, sinó també una vulneració dels drets de l'infant.

El cens, per exemple, en la seva edició més recent, va permetre aquest tipus de registre. També es va fer servir una pregunta tendenciosa i es va eliminar la casella per a l'ateisme, que sí que estava present en edicions anteriors. No es podia especificar cap afiliació no religiosa, mentre que les religioses sí que hi apareixien. L'Associació Ateista Hongaresa va presentar una demanda per aquest motiu, que va ser rebutjada per tots els tribunals nacionals i ara es troba davant del Tribunal Europeu de Drets Humans.

**“Orbán ha emprès
un desmantellament
sistèmic de
l’educació, els drets
de la joventut i els
serveis de protecció
infantil”**

En tot cas, el que s'observa és que, fins ara, no s'ha aconseguit augmentar l'afiliació religiosa entre la joventut, que era l'objectiu principal del règim. Com que les esglésies donen suport directament al govern d'Orbán, canalitzar els ciutadans cap a aquest sistema resulta vital per poder exercir-hi influència.

Objectius secundaris?

Segregació ètnica

Potser les raons darrere d'aquesta croada constant no són únicament adoctrinar la infància, sinó també assolir objectius secundaris. Com que les institucions religioses estan exemptes de complir certes lleis, poden, per exemple, segregar l'alumnat per motius ètnics. Per tant, esdevenen una eina per crear un sistema de castes en la societat, en què la nombrosa minoria romaní d'Hongria pugui quedar aïllada de la resta de la ciutadania. A més, això contribueix a impedir-ne la mobilitat social, ja que les escoles públiques estan infrafinançades, compten amb poc personal i es veuen obligades a impartir un pla d'estudis obsolet, un problema que és especialment greu a les zones rurals. Al camp, la desocupació és molt elevada i, en molts llocs, l'única font de treball és el programa estatal d'ocupació pública, que paga 363 euros al mes, amb prou feines suficient per mantenir la gent en la pobresa. Atès que un alt percentatge de la població romaní viu en situació de pobresa, la seva dependència d'aquest programa és enorme (Szurovecz, 2020).

La gravetat d'aquesta situació queda palesa en els resultats de l'última enquesta PISA del 2022. Segons l'estudi coordinat per l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE), la diferència de rendiment en matemàtiques entre estudiants de 15 anys

procedents d'entorns socioeconòmics més i menys afavorits a Hongria és de 113 punts, cosa que equival a uns tres anys d'escolarització. Aquesta xifra és una de les més altes entre els països de l'OCDE i mostra el baixíssim nivell d'igualtat d'oportunitats en el sistema educatiu hongarès (OCDE, 2023).

Creació de societats paral·leles

Com que les esglésies estan exemptes de diverses normatives, s'estan convertint en estats dins de l'Estat. La manca de supervisió permet un nivell d'adoctrinament que seria impossible a les escoles públiques. A més, si Orbán perdés el poder, les esglésies, amb la seva enorme influència legal i econòmica, podrien ajudar-lo a mantenir el control per mitjans alternatius i indirectes. Si un govern nou intentés revocar els privilegis concedits, Orbán podria simplement al·legar una opressió i persecució sistèmiques contra els cristians. És un argument que, d'alguna manera, continua tenint pes en la política contemporània, moltes vegades sense importar-ne el fonament. Aquest enfocament neofeudal també es beneficia de la immensa riquesa que Orbán ha atorgat als seus aliats més propers, que ara figuren entre els hongaresos més rics i posseeixen un vast imperi empresarial que traspassa fronteres.

Revertir la transferència d'aquests actius exigiria un marc polític secular coherent i complet, ja que no n'hi hauria prou d'apel·lar a la corrupció davant dels principis religiosos; caldria rebutjar la supremacia de l'argument religiós i substituir-lo per l'estat de dret secular. Com que l'oposició hongaresa no té ni tan sols la més remota intenció d'emprendre aquest esforç, això continua sent un assumpte clau en l'estratègia política.

3. Imatge: Estadi de la Diòcesi de Szeged-Csanád, construït amb 35 milions d'euros de fons públics (pàgina de Facebook del Fòrum Saint Gellért)

Control del relat

Com ja hem esmentat, la construcció mitològica d'Orbán combina elements de l'edat mitjana i la primerenca modernitat, del període feixista dels anys 30 i d'ideologies religioses i reaccionàries contemporànies. Tot i que no aconsegueix convèncer directament la ciutadania, sí que ha aconseguit persuadir part de la seva oposició. Malgrat l'alt nivell d'irreligiositat i rebuig de la ideologia eclesiàstica, el secularisme i, en particular, l'ateisme gairebé no tenen representació política. Hongria n'és un exemple clar. Recentment, un representant de l'oposició a l'Ajuntament de Budapest va llançar una campanya atea i laica. Tot seguit, un alcalde opositor del municipi el va denunciar i va intentar prohibir les instal·lacions públiques. Poques setmanes després, l'ajuntament va aprovar per una àmplia majoria una resolució que també el condemnava i prohibia qualsevol campanya negativa relacionada amb la religió, de manera que es va crear una mena de llei de blasfèmia contemporània. Cap mitjà important en va informar.

Per què aquest silenci entorn de l'ateisme i els valors seculars? Una raó podria ser l'herència del comunisme, quan el secularisme era imposat per l'Estat i les esglésies eren reprimides, cosa que fa que qualsevol activisme secular actual es percebi com a massa radical o associat a

aquella repressió. Una altra explicació podria ser la por: els polítics podrien suposar erròniament que reconèixer els ateus els podria fer perdre vots religiosos, ja que seria vist com una ofensa automàtica als creients. O potser són els sectors religiosos més radicals, incrustats en partits suposadament progressistes, els que bloquegen qualsevol avenç cap a polítiques seculars.

El que sí que és evident és que el règim d'Orbán s'aprofita d'aquest silenci. Un projecte de llei proposat recentment sembla que prohibeix el finançament estranger d'organitzacions sense ànim de lucre considerades una amenaça per a la sobirania nacional. Una d'aquestes «amenaces», segons el text preliminar, seria qualsevol activitat que posi en perill la cultura cristiana d'Hongria. També cal destacar que els avenços d'Orbán es basen en les experiències d'altres líders autoritaris que han instrumentalitzat la religió, des de Rússia i Polònia fins a Turquia. És possible que el segrest del sistema educatiu estigui contribuint a instaurar un relat de base, gairebé subconscient, segons el qual el cristianisme, i la interpretació que Orbán en fa, estan tan arrelats en la societat hongaresa que resulten inqüestionables fins i tot per als que els rebutgen.

Conclusió

Els objectius principals d'Orbán per modelar el país en una quasi-teocràcia sota el rètol de «democràcia cristiana il·liberal» són clars, encara que poques vegades s'aborden de manera adequada. Això resulta especialment evident en el cas de la infància i l'educació, ja que fins i tot els actors polítics més progressistes eviten tractar el dret dels nens a la llibertat de creences i de religió per por d'alienar pares que podrien sentir-se ofesos per aquests plantejaments. Així doncs, els arguments solen quedar-se curts: se centren sobretot en

les diferències de finançament o en la segregació, però ometen parlar de l'adoctrinament. Aquest article, però, presenta dades rellevants que mostren el caràcter sistèmic d'aquests esforços d'adoctrinament. Afortunadament, aquests intents no han tingut èxit, almenys no de manera directa. Només podem especular sobre si hi ha objectius secundaris i, si és així, quins són i en quina mesura s'han complert. La gran quantitat de variables faria difícil una investigació d'aquest tipus, tot i que espero que es dugui a terme.

Ara que vivim el quinzè any de l'Hongria d'Orbán, és fonamental comprendre'n clarament els mecanismes essencials si volem tenir alguna possibilitat de reemplaçar aquest sistema en el futur. De fet, instaurar un veritable estat laic que garanteixi els drets dels nens va més enllà de la dicotomia entre Orbán i l'oposició, atès que aquest problema pràcticament no ha estat abordat per cap força política, i també constitueix un repte en altres països. Confio que el cas d'Hongria pugui contribuir a un esforç col·lectiu en favor d'un estat de dret veritablement laic per a tothom.

Referències bibliogràfiques

- 4/1993. (II. 12.) AB Határozat. (1993). <https://njt.hu/jogsbaly/1993-4-30-75>
444. (16 de febrer de 2024). Hungary's President Resigns, Orban Faces His Biggest Political Scandal in Years. *InsightHungary*. <https://insighthungary.444.hu/2024/02/16/hungarys-president-resigns-orban-faces-his-biggest-political-scandal-in-years>
888. (2019). Orbán: Az Egyházi Intézményeknek Adott Állami Pénz a Legjobb Helyre Kerül. <https://archivum.888.hu/ketharmad/orban-az-egyhazi-intezmenyeknek-adott-allami-penz-a-legjobb-helyre-kerul-2-4278395/>
- ACNUR Hongria. (2024). *Az Ukrajnából érkező menekültek elhelyezése*. <https://help.unhcr.org/hungary/hu/accommodating-refugees/>
- Chan, E. (2018). Are the Religious Suspicious of Science? Investigating Religiosity, Religious Context, and Orientations towards Science. *Public Understanding of Science*, 27(8), 967-84. <https://doi.org/10.1177/0963662518781231>
- Dénes, C. (8 de febrer de 2023). Több száz állami és önkormányzati épület kerülhet az egyházakhoz. 444. <https://444.hu/2023/02/08/tobb-szaz-allami-es-onkormanyzati-epulet-kerulhet-az-egy hazakhoz>
- Domschitz, M. (8 de maig de 2019). Négyszer Többet Költ a Kormány Az Egyházi Iskolában Tanulókra, Mint Az Állami Diákokra. *Index*. https://index.hu/gazdasag/2019/05/08/negyszer_tobb_penz_forras_egyhazi_iskolak_allami_koltsegvetes_tanulok_diak_roma_cigany_szegregacio_elkulonites/
- EduLine. (5 d'abril de 2023). Itt a lista: ezeknek a településeknek kerülhetnek egyházi tulajdonba az iskolái és óvodái. *eduline.hu*. https://eduline.hu/kozoktatasi/20230404-oktatasi-intezmenyek_iskola_ovoda_onkormanyzat_egyhazak_torveny

- Eszter, B. (2022). Számít a fenntartó? Egyházi „kisgimnáziumok” és felvételizőik. *Educatio*, 31(3), 374-91.
<https://doi.org/10.1556/2063.31.2022.3.3>
- Eurostat. (18 de juny de 2025). Large Variations in Household Material Welfare in 2024. *Eurostat*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250618-1>
- Farkas, G. (17 de juliol de 2025). Pázmány Campus: új szabály, hogy nincs szabály. *24.hu*. <https://24.hu/belfold/2025/07/17/pazmany-campus-uj-szabaly-hogy-nincs-szabaly/>
- Haász, J. (7 d'abril de 2024). Még sosem vándoroltak ki annyian, mint tavaly, 2010 óta már több mint 324 ezren hagyták el az országot. *444*. <https://444.hu/2024/04/07/tavaly-csucsra-nott-a-magyarorszagi-kivandorlas-2010-ota-mar-tobb-mint-324-ezren-hagytak-el-az-orszagot>
- Hámori, Á., i Rosta, G. (2013). Ifjúság, Vallás, Szocializáció. *Confessio* (1), 5-18.
- Ipsos. (2023). *Global Religion*. <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2023-05/Ipsos%20Global%20Advisor%20-%20Religion%202023%20Report%20-%2026%20countries.pdf>
- Keller, J., i Szőke, A. (2022). Egyházi óvodák: munkakörülmények és szakmai autonómia óvónői szemmel. *Educatio*, 31(3), 409-424.
<https://doi.org/10.1556/2063.31.2022.3.5>
- Lőrincz, T. (3 d'agost de 2021). Egyházak finanszírozása: tíz év alatt ezermilliárd felett. *Magyar Hang*. <https://hang.hu/belfold/egyhazi-finanszirozasa-tiz-ev-alatt-ezermilliard-felett-128586>

Magyar, N. (4 de març de 2024). Nem kötelező az egyházi kézben lévő gyermekvédelmi intézmények vezetőinek a pszichológiai alkalmassági vizsgálat. *Magyarnarancs.hu*. <https://magyarnarancs.hu/belpol/nem-kotelezo-az-egyhazi-kezben-levo-gyermekevedelmi-intezmenyek-vezetoinек-a-pszichologiai-alkalmassagi-vizsgalat-266159>

Nagy, Á. (ed.). (2020). A lábjegyzeten is túl: magyar ifjúságkutatás 2020.

OECD. (2023). PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education. *PISA, OECD*. <https://doi.org/10.1787/53f23881-en>

Oficina Central d'Estadística d'Hongria. (2022). Censuses. *KSH Hungarian Central Statistical Office*. <https://www.ksh.hu/censuses>

Oficina del primer ministre. (2018). Viktor Orbán in Kossuth Radio's 180 Minutes Show. <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/orban-viktor-a-kossuth-radio-180-perc-cimu-musoraban-26/>

Reporters Sense Fronteres. (2025). *Hungary*. <https://rsf.org/en/country/hungary>

Szabó, G. (28 d'abril de 2024). A Kormány Szerint Ezzel Magyarország a Világban Is Tényezővé Vált. Index. <https://index.hu/gazdasag/2024/04/28/varga-mihaly-penzugyminiszter-kor-many-keresztynseg-templom-felujitas-atadas/>

Szeretlek, M. (28 de setembre de 2023). Népszámlálás: Először kerültek többségbe a nem vallásosak Magyarországon. *Szeretlek Magyarország*. https://www.szeretlekmagyarorszag.hu/hirek/nepszamlalas-eloszor-kerultek-tobbsegbe-a-nem-vallasosak-magyarorszagon/?utm-source=kapcsolodo&utm_source=chatgpt.com

Szurovecz, I. (26 de juny de 2020). Inkább a közmunka hozza a falusi Fidesz-szavazatokat, nem a médiafölény. 444. <https://444.hu/2020/06/26/inkabb-a-kozmunka-hozza-a-falusi-fidesz-szavazatok-nem-a-mediafoleny>

Urfi, P. (31 de gener de 2021). Vezetőszáron vitték el egy pap áldozatát, az ünnepi mise végéig nem engedték ki. 444. <https://444.hu/tldr/2021/01/31/vezetoszaron-vittek-el-egy-pap-aldozat-az-unnepi-mise-vegeig-nem-engedtek-ki>

Urfi, P., i Solti, H. (1 de febrer de 2023). Zaklatás miatt bűnösnek mondták ki Pető Attilát, mert tudni akarta, miért nem ítélik el az őt gyerekkorában molesztáló papot. 444. <https://444.hu/2023/02/01/zaklatas-miatt-bunosnek-mondtak-ki-peto-attilat-mert-tudni-akarta-miert-nem-iteelik-el-az-ot-gyerekkoraban-molesztalo-papot>

Vas, A. (30 de desembre de 2024). A magyarok mindössze 7 százaléka szerint elég pedofilügyekben az egyházi eljárás, háromnegyedük ki nem állhatja a szószékről politizáló papokat. *Népszava*. https://nepszava.hu/3263089_egyhaz-abuzus-felmeres-publicus-intezet

Windisch, J. (29 de novembre de 2016). Kereszténység és magyarságtudat? Remélik, hogy Lázár csak viccelt. *hvg.hu*. https://hvg.hu/itthon/20161129_lazar_oktatas_egyhazi_allami_iskola

3

Dogmatismes digitals i desigualtats

Feminisme i comunicació davant l'odi digital: estratègies per a una contraresposta transformadora en temps de desinformació

Laura Valverde Tierno

Durant dècades, l'objectivitat s'ha presentat com un dels valors centrals i inqüestionables del periodisme. A les facultats de comunicació sovint s'insisteix que només serà considerat periodista qui informa sense posicionar-se, qui ofereix una visió fidel a la realitat i, sobretot, qui evita qualsevol biaix ideològic en les seves notícies. Aquest model hegemònic d'objectivitat parteix d'una fantasia: la d'un periodisme neutre, asèptic i lliure d'ideologia. En realitat, cada titular, cada selecció de fonts, cada silenci i cada absència estan carregats de decisions que no són mai innocents.

Quan les i els periodistes ens endinsem en el dia a dia d'una redacció, constatem que la defensa de l'objectivitat és profundament qüestionable. Sovint s'obvia que tota pràctica informativa implica triar: què expliquem, a qui donem veu, amb quin enfocament tractem els fets. Aquestes decisions, lluny de ser neutres, reflecteixen valors, prioritats, ideologies i relacions de poder. Som treballadores de la informació, i les nostres pràctiques estan travessades per mirades subjectives, que s'arrelen en allò que som i ens defineix com a persones: el nostre gènere, la nostra classe social, la nostra racialització o la nostra situació socioeconòmica.

Aquesta reflexió esdevé encara més urgent en un moment històric en què la desinformació, els discursos d'odi i l'auge de l'extrema dreta erosionen els fonaments de la democràcia. Davant d'aquest escenari,

el feminisme i el periodisme compromès amb els drets humans poden esdevenir aliats estratègics per oferir una contraresposta crítica, que desemmascari la pretesa neutralitat i posi la vida al centre.

L'objectivitat, excusa barata per als discursos d'odi

La noció d'objectivitat, considerada durant dècades un dels pilars del bon periodisme, està profundament masculinitzada. La figura històrica del periodista ideal s'ha construït a imatge i semblança de l'home blanc, occidental i de classe mitjana, que recorre el carrer amb paper i bolígraf a la recerca de la veritat des d'una pretesa neutralitat. Però, com va assenyalar la poeta i feminista Adrienne Rich (1980), «l'objectivitat és el nom que es dona en la societat patriarcal a la subjectivitat masculina».

Aquesta afirmació posa de manifest com la pretensió d'un relat objectiu sovint amaga una mirada androcèntrica que es presenta com a universal. En aquest context, l'home es consolida com l'únic subjecte amb legitimitat per narrar la realitat, també en l'ofici periodístic, al voltant del qual es construeixen els conceptes de neutralitat i objectivitat. Mentrestant, la mirada de la dona periodista és qüestionada.

La pretesa objectivitat periodística, una neutralitat que pretén donar veu igual a tots els discursos, pot esdevenir una porta oberta per als discursos d'odi. Aquesta forma difusa de neutralitat no pregunta qui té poder, sinó que presenta tots els punts de vista com a equilibrats i, en conseqüència, pot legitimar el feixisme.

Partim d'una evidència. La política i feminista Clara Zetkin (1923) ja va advertir que el feixisme no era una anècdota de present, sinó una

amenança estructural que naixia de la desesperança social, el ressentiment i la incapacitat de les esquerres de disputar l'hegemonia cultural i ideològica. Tot i això, va quedar com una anècdota que molts no van voler escoltar. Avui, davant la banalització del neofeixisme que s'obre pas en els nostres dies i l'auge dels discursos d'odi, no podem tornar a fallar en la lectura del moment històric.

Zetkin (1923) ja advertia que el feixisme no s'ha de combatre només amb acció directa, sinó amb lluita política i ideològica. Defensava que no era suficient mostrar tots els punts de vista, sinó que calia contrarestar els que atempten contra la dignitat humana amb pedagogia i consciència crítica, en favor de les classes treballadores i de totes les persones oprimides. Quan el periodisme renuncia a aquesta responsabilitat crítica, l'objectivitat es transforma en una coartada barata per a discursos reaccionaris.

Malgrat tot, una part important de la societat encara no percep aquesta deriva com una amenaça real. En aquest escenari, el periodisme no pot continuar amagant-se darrere de la pretesa neutralitat. Ha d'abandonar la comoditat de l'equidistància i assumir una funció activa en la defensa dels drets humans. Això implica desplaçar la mirada androcèntrica que ha dominat la pràctica periodística, i situar al centre del relat les veus dissidents, la perspectiva de gènere i el compromís amb la justícia social.

La perspectiva de gènere com a eix democràtic del periodisme

Si acceptem que hi ha mitjans de comunicació posicionats ideològicament —uns més conservadors i d'altres més progressistes—, per què costa tant acceptar que la perspectiva de gènere, l'antiracisme o els

drets LGTBIQ+ siguin valors estructurals del discurs periodístic? Per què es considera legítim informar des d'una ideologia liberal o neoliberal, però es qüestiona la legitimitat d'informar des d'un compromís amb els drets humans? En una societat que es reivindica democràtica, la defensa dels drets humans hauria de ser un punt de partida ètic i polític del periodisme, no pas un sinònim de manca de professionalitat.

Ara bé, en el moment en què els i les periodistes adopten la perspectiva de gènere amb l'objectiu de visibilitzar les desigualtats estructurals que s'emmaskaren en les violències masclistes, s'enfronten a crítiques per falta d'objectivitat i parcialitat. La «imparcialitat» es converteix, així, en un requisit de silenci que impedeix denunciar dinàmiques de poder profundament arrelades en la nostra societat. I, mentrestant, els discursos conservadors circulen amb total normalitat pels mitjans, emparats sota el paraigua de la llibertat d'expressió o l'opinió legítima. La neutralitat, lluny de ser un criteri d'equilibri, sovint actua com una coartada per silenciar allò que incomoda el poder.

A les redaccions periodístiques, les mirades feministes continuen qüestionades i relegades als marges de la producció informativa, com si es tractés d'opinions personals. Aquest rebuig no és casual, sinó que respon a una forma més profunda i subtil de violència: la violència epistèmica, un concepte encunyat per Gayatri Spivak i desenvolupat per pensadores com María Lugones (2008), que fa referència a l'expulsió o desautorització sistemàtica dels sabers que provenen de subjectes històricament oprimits: dones, persones racialitzades, dissidències sexuals o poblacions del Sud Global.

**“A les redaccions
periodístiques, les
mirades feministes
continuen
qüestionades i
relegades als marges
de la producció
informativa, com si
es tractés d’opinions
personals”**

Segons Lugones (2008), aquesta violència no tan sols determina qui pot parlar, sinó també què es considera coneixement vàlid. Quan una periodista adopta una mirada feminista i denuncia les estructures de poder que sostenen les violències masclistes, no solament rep retrets ideològics: se l'expulsa del marc del saber «rigorós» i «objectiu». Aquesta exclusió no és anecdòtica. És una estratègia eficaç per blindar els discursos dominants i desqualificar com a «militància» qualsevol enfocament que incomodi l'ordre patriarcal.

Així, es consolida una classificació del coneixement on només es consideren vàlides algunes veus, essencialment les que provenen d'homes. Es construeix, doncs, un relat informatiu que margina les experiències de les dones, les dissidències sexuals, les persones racialitzades o les poblacions del Sud Global, negant-los com a productors de coneixement a la vegada que com a subjectes.

Assumir una mirada feminista crítica vol dir també trencar amb aquesta lògica i reconèixer que la pluralitat de sabers és imprescindible per garantir una informació realment democràtica. Això implica escoltar i legitimar les veus que han estat històricament expulsades del relat. Per això, un periodisme que no aborda les violències masclistes des d'una perspectiva estructural no solament és parcial, sinó que és democràticament insuficient. El feminisme no és només una eina d'anàlisi; és una condició per defensar una ciutadania plena i garantir el dret a la informació des d'una mirada transformadora.

Un periodisme lliure de violències masclistes

El tractament informatiu de les violències masclistes és un clar exemple d'aquesta asimetria. Sovint, aquestes violències es redueixen a petits successos amagats als marges d'un diari, en què es despersonalitzen

les víctimes o es presenten com fets puntuals, excepcionals, desconectats del sistema patriarcal que els sosté. Es relega així la violència masclista a l'àmbit de l'anècdota i se l'expulsa del debat polític.

Aquest enfocament no solament invisibilitza les causes estructurals de la violència, sinó que, massa sovint, acaba revictimitzant les dones. Quan un titular es pregunta si la víctima va denunciar, si va tornar amb l'agressor o si mantenien una relació complicada, el focus es desplaça. Ja no és l'agressor qui ocupa el centre del relat, sinó la dona, que passa de ser víctima a ser qüestionada, jutjada i, en última instància, culpabilitzada. Aquesta narrativa perpetua l'estigma i el silenci.

Aquesta lògica es reproduïx amb força a les tertúlies informatives, en què la llibertat d'expressió es fa servir com a coartada per emetre opinions que vulnereu drets fonamentals. Ho hem vist repetidament en casos que impliquen figures públiques acusades d'abusos sexuals, en què les veus mediàtiques sovint es posicionen a favor de l'home famós i posen en dubte la paraula de la dona, alhora que contribueixen a un relat de sospita permanent sobre les víctimes. Es qüestionen les denúncies i s'alimenta la idea que les dones menteixen per treure'n profit.

Aquest discurs no és neutre; tot al contrari, aquesta mirada sosté l'imaginari patriarcal i desprotegeix les dones. És per això que vetllar per un periodisme lliure de violències masclistes, més que una qüestió de justícia de gènere, és un indicador fonamental de la qualitat democràtica d'una societat. Quan aquestes violències s'invisibilitzen o es relativitzen als mitjans, el que s'està vulnerant és el dret col·lectiu de tota la ciutadania a una informació veraç i socialment rellevant.

Justícia algorítmica i sobirania digital feminista

Els espais digitals, lluny de ser neutres, amplifiquen les violències masclistes i reproduïxen biaixos estructurals. L'odi contra les dones, especialment les que es defineixen públicament com a feministes, circula a través de plataformes que operen amb algorismes opacs i amb dinàmiques sensacionalistes. Alguns mitjans de comunicació digital no tan sols no hi posen fre, sinó que se sumen, sigui per estratègia de màrqueting o per inèrcia, a allò que és la moda. Al cap i a la fi, ja sabem que la lògica algorítmica de les xarxes socials afavoreix la viralitat del contingut polèmic, polaritzador o emocionalment reactiu, sovint a costa de la veracitat o l'ètica.

Aquesta lògica ajuda a entendre l'ascens de perfils com el creador de contingut Jordi Wild, que difon missatges misògins sota una aparença de llibertat d'expressió i humor. També el cas de Risto Mejide, amb programes que blanquegen discursos d'odi en horari de màxima audiència. Fins i tot veus que abans es posicionaven clarament a l'esquerra, com Ibai Llanos, semblen optar ara per una mena d'equidistància còmoda, que en la pràctica dona ales als discursos conservadors en esdeveniments com La Velada del Año. Tot això té conseqüències molt greus. Quan es banalitzen les violències estructurals o es difon desinformació, es debilita la resposta social i comença a desdibuixar-se la credibilitat.

L'esclat de la intel·ligència artificial (IA) no ha fet més que complicar l'escenari actual. L'ecosistema digital no tan sols ha accelerat la propagació del discurs d'odi, sinó que l'ha sofisticat. Posar a l'abast del públic general la possibilitat de crear bots o *deepfakes* ha multiplicat l'abast i l'impacte d'aquesta violència, especialment contra dones i dissidències en l'esfera pública.

La combinació de misogínia i tecnologia ha creat un entorn en què el ciberassetjament no és un fet puntual, sinó estructural. Periodistes, activistes, polítiques i creadores de contingut són víctimes d'atacs constants que van des de l'enviament massiu de missatges d'odi fins a campanyes coordinades amb bots, desinformació, muntatges visuals i *deepfakes* amb l'objectiu de desacreditar-les, ridiculitzar-les o sexualitzar-les.

Davant d'aquesta ofensiva digital, han emergit iniciatives feministes que, a part de donar suport a les víctimes, es proposen construir una alternativa més ètica. Un exemple d'això és la línia d'atenció a les violències masclistes Fembloc, que actua com un espai educatiu i de divulgació. A través d'aquesta eina, es treballa per fer entendre que l'ús de les xarxes socials no pot ser aliè a la responsabilitat col·lectiva. La seva tasca evidencia que la resposta a l'odi digital no pot ser reactiva ni puntual, sinó que cal una estratègia profunda que qüestioni qui té dret a ocupar l'espai digital i en quines condicions ho fa. És una qüestió de justícia, de llibertat d'expressió i, en última instància, de democràcia.

En un context en què les redaccions comencen amb la integració de la IA dins dels seus processos quotidians, cal qüestionar-se si la IA, tal com està dissenyada i desplegada actualment, serveix per democratitzar la informació o si més aviat contribueix a reforçar els biaixos patriarcals i discriminatoris ja existents.

Davant d'aquest nou repte, cal apostar per una sobirania digital feminista que pensi la comunicació digital des de la responsabilitat i els drets humans. Un periodisme feminista, compromès amb la justícia social i els drets humans, ha d'exigir no solament regulació i transparència algorítmica, sinó també una revisió crítica de com la tecnologia impacta diferencialment segons el gènere, la raça o la

**“El periodisme
feminista és
imprescindible
per defensar la
democràcia i la
convivència en un
moment en què
la desinformació i
els discursos d’odi
amenacen els drets
fonamentals”**

classe. Perquè, si no abordem la violència masclista digital com una qüestió de drets, normalitzarem una esfera pública en què només poden parlar els qui no incomoden.

Experiències i estratègies feministes

Durant la darrera dècada, han emergit espais dins de mitjans generalistes que intenten incorporar la mirada feminista al relat informatiu. És el cas d'Ana Requena Aguilar, redactora en cap de gènere a *elDiario.es*, o de la creació d'Efeminista dins l'agència pública EFE.

Aquests esforços marquen un punt d'inflexió en la lògica tradicional dels mitjans de comunicació, però també evidencien els seus límits. Al cap i a la fi, són iniciatives impulsades per dones que, amb molta feina i sovint amb poc reconeixement institucional, es converteixen en responsables de cobrir «els temes de gènere», com si es tractés d'un tema que només afecta una part de la població. El problema és que, més enllà d'aquestes peces específiques, la resta de continguts del mitjà sovint continuen reproduint biaixos masclistes. El gènere, un cop més, no s'incorpora de manera transversal, sinó com una secció específica de la resta del relat periodístic.

Paral·lelament, hi ha propostes sorgides des del feminisme independent, com *Pikara Magazine*, que parteixen d'un model comunicatiu radicalment diferent i amb el gènere com a eix central. Tanmateix, la manca de mediatització d'aquests projectes en limita l'abast i complica que arribin al gran públic, de manera que queden sovint dins de cercles ja sensibilitzats.

En l'àmbit de la lluita contra la desinformació, iniciatives com Maldita.es o Newtral tenen un paper clau en la verificació de continguts que circulen per les xarxes, molts dels quals apunten directament contra dones o col·lectius LGTBIQ+. Alhora, projectes com Learn to Check, des d'una òptica educativa, ofereixen eines per entendre com funcionen els algoritmes, identificar discursos manipulats i desenvolupar pensament crític en l'entorn digital.

Aquestes experiències són molt valuoses, perquè ens mostren que el feminisme no tan sols serveix per denunciar el que no funciona. També pot ser una eina per canviar les coses, ja que, quan es combina amb l'educació mediàtica i el coneixement tecnològic, pot ajudar-nos a fer un ús més crític de la informació i a qüestionar els mitjans hegemònics.

Si els algoritmes i els mitjans tradicionals reproduïen els privilegis patriarcal, les xarxes feministes poden trencar-los. I per fer-ho no n'hi ha prou de respondre. Cal construir discurs, crear aliances i ocupar, també, l'espai digital des d'una mirada radicalment transformadora.

Periodisme feminista: un deure democràtic

El periodisme no és neutral. Ni ho ha estat, ni ho serà mai. Participa dels conflictes socials, hi intervé, els representa i, fins i tot, té capacitat de transformar-los. El periodisme feminista és una porta imprescindible per defensar la democràcia i la convivència en un moment en què la desinformació i els discursos d'odi amenacen els drets fonamentals.

A més, replantejar l'objectivitat no és traïr el periodisme, sinó rescatar-lo del cinisme i de la indiferència davant les lluites de poder que s'esdevenen a la societat. La neutralitat, en aquest escenari, ja no és

una garantia de pluralitat: és una manera molt efectiva de silenciar. Quan es dona el mateix espai a qui denuncia una agressió que a qui la nega o la relativitza, no s'està garantint cap debat, sinó que s'està legitimant el discurs que la justifica.

Assumir una mirada feminista en el periodisme no vol dir renunciar al rigor, sinó entendre que informar amb responsabilitat també vol dir situar els fets en el seu context i reconèixer les estructures de poder que els sostenen. Cal tenir consciència del fet que informar, més que transmetre dades, és fer-ho amb consciència de les estructures de poder que sostenen aquesta realitat. No es tracta d'una tendència o una posició ideològica més, sinó d'una responsabilitat ètica i política que posa la vida al centre i que reconeix que la justícia informativa implica visibilitzar les estructures de poder i les desigualtats que sostenen les violències.

Però, perquè això sigui possible, cal transformar també les estructures internes dels mitjans. I aquí entra la figura clau de l'editora de gènere, una professional amb la formació, l'autoritat i l'autonomia necessàries per revisar continguts, detectar biaixos masculistes i garantir que allò que es publica no vulneri els drets de cap dona en tots els continguts generats pel mitjà de comunicació. Sense que aquesta sigui cap quota simbòlica, ni una moda passatgera, sinó una necessitat estructural, com ho és també la formació obligatòria en perspectiva de gènere per a tota la plantilla.

El concepte d'objectivitat, per tant, no ha de desaparèixer, però sí ser replantejat com un ideal crític, i no com una norma absoluta que obliga a reconèixer els mateixos biaixos i a prioritzar la responsabilitat social de la informació. Adoptar una mirada feminista en el periodis-

me implica trencar amb la lògica de la neutralitat que dona la mateixa validesa a una opinió masclista que a una denúncia fonamentada de violència. I, sobretot, significa situar els drets humans al centre del relat, i molt especialment els drets de les dones i les persones LGTBIQ+.

Davant la proliferació de discursos d'odi, la normalització del masclisme mediàtic i la circulació massiva de desinformació a les xarxes, les respostes no poden ser individuals ni improvisades. Des del feminisme, fa temps que s'articulen estratègies col·lectives per combatre aquestes formes de violència simbòlica i digital. Però aquestes eines no poden quedar relegades a espais marginals, sinó que és necessari que siguin reconegudes, escoltades i assumides pel conjunt de la societat. No només des de la denúncia, sinó des de la construcció d'un relat propi que posi la vida, els drets i la justícia social al centre. Cal recalcar que el feminisme no és només resistència; també és una proposta transformadora per defensar la democràcia i imaginar futurs més habitables.

Referències bibliogràfiques

- Lugones, M. (2008). Colonialidad y género. *Tabula Rasa*, 9, 73-101.
- Rich, A. (1980). Compulsory heterosexuality and lesbian existence. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 5(4), 631-660.
- Spivak, G. C. (1988). Can the Subaltern Speak? a C. Nelson i L. Grossberg (eds.), *Marxism and the Interpretation of Culture* (p. 271-313). University of Illinois Press.
- Zetkin, C. (2020). Com combatre el feixisme i vèncer. *Tigre de Paper*. (Text original de 1923.)

Iniciatives feministes mencionades

- *Pikara Magazine*, revista feminista independent: <https://www.pikaramagazine.com>
- Maldita.es, projecte de verificació de dades: <https://maldita.es>
- Newtral, mitjà especialitzat en *fact-checking*: <https://www.newtral.es>
- Learn to Check, projecte d'educació mediàtica per combatre la desinformació: <https://learntocheck.org>
- Fembloc, línia d'atenció a les violències masclistes: <https://fembloc.cat>

La joventut i el dogma digital: una anàlisi crítica del pretès gir conservador

Judith Membrives i Llorens

Introducció. L'alarma sobre el gir conservador de la joventut, una aproximació crítica

En els darrers mesos, s'ha intensificat una narrativa mediàtica i política que alerta sobre un pretès gir conservador de la joventut, sovint sustentada en dades puntuals, lectures moralitzadores i una mirada adultocèntrica, que es consolida com a relat hegemònic. Amb titulars cridaners i gràfiques fora de context, es construeix un marc d'interpretació que, més que descriure una realitat, la representa. Es diu que les persones joves abandonen els valors progressistes, viuen desconnectades de la política i són vulnerables a la desinformació. Però, és realment així?

Aquest article parteix d'una hipòtesi diferent: no assistim a una mutació ideològica homogènia ni a un pretès retorn al conservadorisme, sinó a un desplaçament epistèmic i afectiu dins un ecosistema socio-tècnic que ha transformat les condicions del que és visible, creïble i possible. Allò que avui es presenta com a canvi de valors pot ser llegit com una crisi de reconeixement polític i cultural: una ruptura entre generacions i entre maneres de fer i de dir. Per comprendre aquesta fractura, cal analitzar el relat del «gir conservador» a partir de les dades que l'alimenten i dels marcs interpretatius que les orienten. Quins interessos serveix aquest diagnòstic? A qui dona veu i a qui silencia? I com és que, tot i la complexitat del món juvenil, s'imposa una lectura tan reduccionista?

Abordarem com es llegeixen les dades sobre ideologia juvenil amb una mirada esbiaixada que confon malestar amb apatia i radicalització amb inconformisme. Aquesta lectura descontextualitzada reforça el dogma adultocèntric segons el qual la joventut hauria de ser un reflex de les expectatives adultes. La dissidència juvenil no és un error del sistema, sinó una resposta legítima a un sistema que ja no ofereix horitzons col·lectius ni futurs habitables.

Un cop qüestionat aquest relat, ens endinsarem en com el disseny tecnològic i mediàtic amplifica determinades veus i narratives reaccionàries. Analitzarem els dogmatismes digitals, l'adoctrinament algorítmic i les noves autoritats emocionals que configuren el panorama comunicatiu actual. La batalla pel sentit es juga en l'àmbit dels continguts, però també en la infraestructura que condiciona quines veus es fan visibles i quines formes de dissidència són tolerades. El nostre objectiu no és demostrar si la joventut és més d'esquerres o de dretes, sinó obrir preguntes sobre com s'està reconfigurant el que entenem per acció política, expressió ideològica i veritat. A més de la imatge d'una generació, el que es posa en joc és la capacitat col·lectiva per imaginar alternatives en un món que tendeix a tancar possibilitats. Potser la pregunta no és cap a on va la joventut, sinó cap a on volen conduir-la els sistemes institucionals, tecnològics i culturals que governen la nostra realitat compartida.

El relat del gir conservador: què diuen les dades, qui les interpreta i amb quins marcs

Tot i que veurem com l'arquitectura de les plataformes digitals i l'economia de l'atenció configuren les condicions de possibilitat del discurs conservador entre la joventut, no podem atribuir a les tecnologies la responsabilitat absoluta del fenomen. El que fan aquestes infraes-

tructures és amplificar, modelar i aprofitar-se d'un malestar que ja existeix, arrelat en condicions socials, econòmiques i simbòliques molt concretes. I és precisament aquesta base material i estructural la que sovint queda invisibilitzada quan es difon, sense matisos, el relat del «gir conservador juvenil».

El discurs dominant —el que sosté que els joves estan girant cap a la dreta— simplifica una realitat complexa. Aquesta narrativa s'alimenta d'algunes dades parcials i d'enquestes descontextualitzades, que són llegides amb clau moralitzadora i des d'una mirada adultocèntrica. En lloc d'indagar en les causes estructurals del desencaixament juvenil, es tendeix a patologitzar la reacció i a interpretar el rebuig institucional com a apatia o com a radicalització cap a la dreta. Els titulars recents sobre l'augment del suport a ideologies conservadores entre nois joves, especialment a Catalunya, en són un bon exemple. L'enquesta de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS) apuntava que un 30% dels homes de 18 a 25 anys s'identifica amb la dreta, un 16% preferiria un règim autoritari i un 20% assegura que tant li fa. Però, quan es llegeix l'estudi sencer, emergeixen altres dades reveladores: les principals preocupacions d'aquests joves són l'economia, la inseguretat, l'atur i la precarietat. Només un 3,3% cita la immigració com a preocupació, mentre que més de la meitat assenyala les *fake news*, l'extrema dreta i les desigualtats generades per les grans corporacions com a principals amenaces socials.

Aquests resultats no dibuixen una generació conservadora, sinó una **generació desencaixada**. Com mostra també l'informe de l'Injuve de 2024, la coneguda com a «generació inquilina» viu travessada per dificultats estructurals d'emancipació, accés a l'habitatge i estabilitat laboral. La frustració generada per aquest context s'expressa com a desesperança, però també com a crítica profunda al sistema polític

actual. Però aquesta crítica sovint no es vehicula pels canals habituals —partits, sindicats, institucions—, sinó a través d'altres formes d'expressió: mobilitzacions espontànies, mems i ironies virals, boicots, plataformes digitals, protestes simbòliques. Aquestes formes d'acció són freqüentment invisibilitzades o deslegitimades per no respondre als codis tradicionals de la participació política. Dos informes, un elaborat per Lafede - Justícia global i l'altre per la Sindicatura de Greuges de Barcelona, ho expressen clarament: la manca de reconeixement institucional i la manca de resposta a les demandes polítiques de les persones joves generen una distància profunda amb les institucions i entre generacions. Però aquesta desconexió, més que sinònim de desinterès, és una forma de resistència emocional i política davant d'un sistema que ha deixat d'oferir futur. El problema, per tant, no és que la joventut no participi o es rebel·li, sinó que no és reconeguda com a subjecte polític vàlid si no ho fa des dels codis de la institucionalitat adulta. Aquest adultocentrisme actua com un nou dogma: interpreta les pràctiques juvenils com desviacions, errors o amenaces, en lloc d'entendre-les com a formes legítimes d'intervenció i resistència. Aquesta mirada s'expressa en els mitjans, en les institucions i fins i tot en la recerca, i impedeix veure que el desacord també pot ser una forma de compromís polític. És aquí on la crítica al dogma digital que farem a continuació i a l'arquitectura tecnològica es connecta amb la crítica al dogma adultocèntric. Els discursos reaccionaris, viralitzats per les xarxes, troben terreny fèrtil en una generació que viu el desencallament, la frustració i la manca de futur com una experiència quotidiana. Però no són aquests discursos els que creen el malestar: el que fan és capitalitzar-lo. I la seva eficàcia té menys a veure amb la seva coherència ideològica que amb la seva capacitat d'oferir explicacions simples, emocions intenses i un sentiment d'identitat davant d'un sistema que no escolta.

**"El problema,
per tant, no és que la
joventut no participi
o es rebel·li, sinó que
no és reconeguda
com a subjecte
polític vàlid si no
ho fa des dels codis
de la institucionalitat
adulta. "**

Les persones joves són conscients del funcionament de les plataformes, dels biaixos dels algoritmes i del joc de la viralitat. No hi són alienes ni són ingènues. Però tampoc tenen les eines, els espais o el reconeixement necessari per transformar aquestes condicions. Participen en un joc que coneixen, però que no han triat. I això, més que des de la condescendència o la culpabilització, s'ha de llegir des de la responsabilitat col·lectiva. Si volem entendre la relació entre joventut i discursos reaccionaris, no podem mirar només els continguts virals ni les dades: cal mirar també qui les interpreta, amb quins marcs i des de quina posició de poder. El que emergeix no és una generació perduda, sinó una generació que reclama sentit, presència i capacitat d'incidir. Una generació que, malgrat totes les limitacions, continua buscant formes d'expressió política dins —i fora— del sistema. I potser el que realment incomoda no és que aquests joves girin a la dreta; és que no encaixin en cap dels marcs que l'adulocràcia ha preparat per a ells. Aquest terreny fèrtil de desafecció i desencaixament és, precisament, allò que les plataformes digitals han après a explotar amb una eficàcia quirúrgica. Per entendre com certs discursos guanyen tracció entre la joventut cal observar també els dispositius que estructuren la visibilitat, amplifiquen determinades emocions i validen certes formes de subjectivitat. És aquí on entra en joc l'algoritme com a nova autoritat invisible.

L'algoritme com a autoritat invisible: dogmes, plataformes i veritats sense rèplica

La paraula *dogma* prové del món religiós i filosòfic, però el seu significat traspasa aquestes fronteres per descriure qualsevol forma de veritat imposada per una autoritat que no admet rèplica. És una creença que no necessita justificació, que no es discuteix ni es posa a prova; s'assumeix i es reproduïx per la seva utilitat pràctica. L'adoctri-

nament, en aquest sentit, no és tan sols la transmissió explícita d'un discurs, sinó l'articulació d'un entorn en què determinades veritats esdevenen inevitables. En l'actualitat, en una època marcada per la crisi de les autoritats tradicionals —religioses, polítiques, mediàtiques—, aquesta funció dogmàtica ha estat assumida, en part, per les tecnologies digitals. Els algorismes, dispositius que operen com a criteris de selecció invisibles, han esdevingut la nova autoritat epistèmica. No es limiten a filtrar continguts; configuren el món perceptible. Allò que no és recomanat simplement no existeix. Aquest procés de visibilització selectiva és fonamental per entendre com s'articulen avui els dogmatismes digitals i com capitalitzen aquest malestar que hem detectat al principi.

El disseny de les plataformes està pensat per maximitzar l'atenció i la retenció. Per aconseguir-ho, els algorismes afavoreixen continguts emocionalment intensos, polaritzadors i simplificats. El discurs que genera més reacció és el que té més probabilitats de circular. En aquest ecosistema, la complexitat és penalitzada, i el pensament crític esdevé invisible o inofensiu. Aquest mecanisme no és neutre: forma part d'un projecte ideològic vinculat a la cultura de Silicon Valley, que prioritza l'eficiència, la innovació accelerada i la monetització del temps de pantalla. Alba Lafarga, en el pròleg de *La viralitat del mal*, del col·lectiu Proyecto UNA, assenyala com l'espai digital, malgrat ser aparentment obert, està profundament estructurat per interessos concrets. Aquest espai recompensa els discursos que reforcen l'*statu quo*: el masclisme disfressat de llibertat d'expressió, l'ultraliberalisme presentat com a sentit comú, o el racisme articulat com a preocupació legítima per la seguretat. Aquests relats, tot i que poden semblar disruptius o incòmodes, en realitat operen com a «pedagogies de la resignació»: canalitzen el malestar cap a objectius inofensius per al sistema i desactiven la crítica sistèmica. És així com l'algoritme esdevé una autoritat que

no ha de justificar-se. No calen púlpits ni catecismes per adoctrinar: n'hi ha prou amb interfícies, recomanacions i dinàmiques de repetició emocional. Aquest tipus d'adoctrinament no diu què has de pensar, però t'exposa repetidament a una selecció de missatges que acaben modelant el teu entorn cognitiu. L'efecte no és la imposició directa, sinó la naturalització de determinades perspectives. El dogma ja no ve anunciat com a tal: actua a través de l'aparença d'espontaneïtat i personalització.

Aquest funcionament posa en crisi una idea clau de la democràcia liberal: la llibertat de pensament com a resultat de l'accés plural a la informació. Si les plataformes orienten aquest accés segons criteris emocionals i comercials, llavors el que entenem com a llibertat d'elecció queda profundament condicionat. L'adoctrinament algorítmic, per tant, no es presenta com una censura explícita, sinó com una arquitectura de la visibilitat que premia la radicalitat buida i invisibilitza l'argumentació matisada. Aquesta realitat té conseqüències importants en la construcció pública de la imatge del que és avui la subjectivitat juvenil. La formació de l'opinió, les emocions polítiques i els imaginaris de futur, més que en un buit, es produeixen dins d'un entorn híbrid entre entreteniment, interacció social i pedagogia ideològica. En aquest entorn, els discursos que qüestionen el sistema, que apelen al pensament estructural o que volen transformar col·lectivament les condicions de vida sovint no tan sols no circulen, sinó que són traduïts a formats inofensius o caricaturitzats.

El concepte de dogmatisme digital ens permet, doncs, identificar un **nou règim de veritat**. Un règim que, més que imposar creences religioses o doctrines polítiques tradicionals, estructura l'experiència a través d'un entorn de repetició, afecte i simplificació. No és una forma d'adoctrinament vertical, sinó ambiental. I en aquest ambient la radi-

calització no és un error del sistema: és una conseqüència funcional de la seva arquitectura. Comprendre això és clau per entendre com s'interpreta avui el gir aparent cap al conservadorisme: no com una elecció lliure, sinó com una resposta condicionada dins d'un entorn profundament estructurat. Una resposta que alimenta el dogma del conservadorisme dels joves per capitalitzar la creació de l'alarma social, alhora que fonamenta l'aparició d'apòstols que en capitalitzen el malestar.

Els nous apòstols del sentit comú: autoritats digitals i la radicalització emocional

En el nou ecosistema tecnopolític, les figures d'autoritat tradicionals com l'Estat, l'escola o els mitjans convencionals han estat parcialment desplaçades —i alhora complementades— per figures emergents que construeixen la seva autoritat des de la proximitat emocional, la identitat digital i la interacció contínua. Parlem d'influenciadors, *youtubers*, *streamers* o creadors de contingut que, des de la seva posició de visibilitat, configuren imaginaris col·lectius i marcs de sentit que sovint es perceben com a naturals. Aquests nous referents funcionen com a apòstols del dogma digital. Operen sota una retòrica d'autenticitat, però transmeten —conscientment o no— les lògiques ideològiques dominants. Són figures que es presenten com a allunyades de la política, però que actuen com a nodes centrals d'un nou sistema d'adoctrinament emocional. El seu discurs es basa en una combinació de «veritat valenta» (acompanyada d'incorrecció política), apoliticisme performatiu i humor tòxic, que connecta amb una audiència àvida de sentir-se representada fora dels canals oficials.

Un exemple paradigmàtic és el cas de Jordi Wild, creador del pòdcast en espanyol més seguit. Amb un format que barreja entrevistes, opinió

**“Aquesta
desconnexió,
més que sinònim de
desinterès, és una
forma de resistència
emocional i política
davant d’un sistema
que ha deixat
d’oferir futur. ”**

i provocació, construeix una narrativa de «llibertat d'expressió» que sovint acaba esdevenint una plataforma per a discursos que fomenten la sospita i s'apropen a les idees antifeministes, xenòfobes o ultraliberals. El vídeo d'anàlisi de Mozo Yefímovich, que dissectiona durant quatre hores aquesta figura mediàtica, mostra com el seu estil oscil·la entre la moderació calculada i la promoció d'un «sentit comú» excloent, estructurat sobre la nostàlgia d'un ordre patriarcal i jeràrquic. Aquest fenomen no és aïllat. Respon a una arquitectura digital que premia la controvèrsia i la polarització. Una arquitectura que atrapa moltes generacions, no només les més joves, fent servir en tot moment les mateixes tècniques. Els nous apòstols no solament difonen contingut: creen comunitats de fans, estableixen codis compartits i generen una sensació d'intimitat que els converteix en referents. L'adoctrinament, aquí, no és imposat, sinó sedimentat mitjançant la identificació, la confiança i la repetició.

Com assenyala Judit Pellicer (2024), «la radicalització a xarxes es fa mitjançant algú que llegim com un amic». Aquesta dimensió emocional és clau. Es tracta de transmetre idees, però també de crear vincles. I, en un context de precarització vital i simbòlica, aquestes figures esdevenen espais de reconeixement, de pertinença i d'orientació moral. La seva autoritat no es basa en el coneixement, sinó en la capacitat de generar afectes. Ja no necessiten credencials, només presència i rendiment emocional. Les plataformes digitals actuen com a temples d'aquest culte afectiu. La seva lògica de recomanació premia els continguts que generen impacte emocional, que polaritzen, que reforcen prejudicis. Formats com els *reels*, els *shorts* o els clips de tertúlies barregen entreteniment amb opinió, i presenten el discurs ideològic com una opinió espontània. Un estil comunicatiu basat en l'aparença d'evidència, en la desqualificació de la complexitat i en la trivialització del conflicte social. Aquest estil «valent» i «no correcte políticament»

es construeix com una resistència contra un pretès dogma progressista imposat per les elits. En realitat, però, reforça les estructures dominants, despolititza la noció d'igualtat i canalitza el malestar cap a enemics difusos: «les feministes», «els migrants», «els polítics», «la ideologia de gènere», «els okupes», tots ells els culpables de la situació precaritzada dels joves i no tan joves, en aquestes narratives. És una estètica de la queixa sense transformació, que ofereix explicacions simples a problemes sistèmics.

Aquesta és la primera etapa de l'«embut de la radicalització», tal com l'explica Proyecto UNA. Fent servir el símil de l'«embut de conversió» de les teories comercials, el col·lectiu argumenta que en aquest àmbit es comença, sovint, amb un contingut humorístic o d'entreteniment que genera simpatia però amaga un marc ideològic profundament conservador. No es tracta d'una deriva automàtica, sinó d'un procés sostingut de naturalització de valors i imaginaris. I, com hem dit, aquest procés, més que en l'autoritat formal, es basa en una nova autoritat emocional, que empra l'entreteniment com a vehicle de transmissió ideològica.

Cal remarcar que aquest tipus de discursos no són exclusius de l'entorn digital. La televisió, la ràdio o la premsa han normalitzat durant dècades veus i opinions que ridiculitzen la diversitat, els feminismes o els moviments socials. El que canvia ara és el format, el codi i la proximitat. I això és el que, sota una mirada adultocentrista, genera alarma social. Les plataformes digitals no creen aquests discursos, però els amplifiquen i els fan circular a través de canals que escapen al control institucional i periodístic. La seva eficàcia rau en la seva aparent espontaneïtat i en la capacitat de convertir el dogma en entreteniment. Per això, no podem banalitzar el paper dels nous apòstols del dogma digital. No són només creadors de contingut: són peces

clau d'un sistema que converteix el malestar en espectacle, la crítica en ironia i la pretesa dissidència i autenticitat en marca. I tot plegat, sota una aparença d'autonomia, neutralitat i llibertat d'expressió. Ara bé, comprendre aquest fenomen no implica demonitzar els individus que el consumeixen, sinó situar-los com a símptoma d'un sistema cultural que ha substituït la deliberació pel rendiment emocional, la complexitat per la viralitat i la veritat per la proximitat.

Enganxats al dogma: plataformes, polarització i disseny emocional

Si en l'apartat anterior hem abordat les figures que vehiculen el dogma digital, en aquest ens centrem en les condicions estructurals que en fan possible l'expansió: el funcionament de les plataformes digitals i el disseny dels algorismes que les articulen. Lluny de ser eines neutres, aquestes infraestructures operen sota lògiques comercials que vinculen la visibilitat amb la rendibilitat emocional. És a dir, que el que circula, i amb més intensitat, no és necessàriament el més valuós socialment o políticament, sinó el que més indigna, divideix o excita. Això no vol dir que les xarxes socials siguin les culpables absolutes del pretès gir conservador, ni que tot el que s'hi expressa sigui problemàtic. El que defensem és que aquestes plataformes funcionen com a amplificadors i reguladors del discurs públic, dins un model econòmic que afavoreix certs formats i continguts en detriment d'altres que poden qüestionar l'acumulació de poder i l'*statu quo*. En aquest context, la radicalització, més que una disfunció, és una oportunitat de mercat. El malestar no es crea, però es monetitza i resulta molt profitós.

L'anomenada «economia de l'atenció» se sosté sobre un principi bàsic: captar i retenir l'usuari el màxim de temps possible. Per aconseguir-ho, es prioritzen continguts que generen respostes emocionals intenses. L'algoritme no et diu què has de pensar, però et mostra centenars de

variacions d'una mateixa idea fins que aquesta sembla inevitable. És el que podem anomenar «adoctrinament per disseny»: una forma de condicionament suau, persistent, estructurat sobre la repetició, la familiaritat i la validació col·lectiva. Formats com els vídeos curts, els mems, els clips d'opinió o les reaccions iròniques estan pensats per reforçar emocionalment idees simples i repetitives. No cal cap consigna explícita: l'acumulació fa la feina. I com més repetit és un missatge, més difícil és qüestionar-lo.

Aquest efecte es veu reforçat per l'omnicanalitat de les plataformes: un mateix discurs circula a través de diversos formats i espais, de manera que genera un sentiment de consens artificial. Així, el que percebem com a espontani, popular o compartit és, en realitat, una construcció algorítmica basada en criteris de rendiment. I, com que la majoria de persones interactuen de forma passiva amb aquest contingut fent *scroll*, reaccionant, algunes —menys— compartint, el sistema es retroalimenta constantment. No hi ha una mà oculta que manipuli el debat, sinó una arquitectura dissenyada per maximitzar el temps de connexió, encara que això impliqui polaritzar o simplificar les converses públiques.

És en aquest punt on cal recuperar la responsabilitat col·lectiva. Les persones joves no són víctimes passives ni usuaris reaccionaris. Tenen capacitat crítica, creen contradiscursos i desenvolupen estratègies per esquivar les trampes de la viralitat. Però aquesta agència no es pot exercir plenament en un entorn que premia la resposta emocional per sobre del raonament, la polèmica per sobre del matís i el rendiment per sobre del sentit. Cal evitar, per tant, la tendència a criminalitzar les xarxes en general o a culpabilitzar les usuàries sense situar el fenomen en el seu context. L'objectiu no és censurar ni moralitzar,

sinó entendre com el disseny condiona la participació, i com podem intervenir-hi. Això implica, entre d'altres, desenvolupar una educació tecnopolítica que permeti reconèixer aquestes dinàmiques i imaginar infraestructures alternatives. També vol dir exigir més transparència, més responsabilitat algorítmica i més espais de participació fora de la lògica del mercat.

En definitiva, el dogma digital no és una conspiració, sinó una conseqüència funcional d'un sistema de comunicació que ha convertit l'atenció en recurs i la polèmica en estratègia de manteniment de l'*statu quo*. Si volem revertir aquest model, no n'hi ha prou de fer crítica: cal crear condicions perquè altres formes de discurs, d'emoció i de relació puguin tenir espai, continuïtat i legitimitat.

Conclusió: Desmuntar el dogma. Educar(-nos) per a la dissidència tecnopolítica

Davant d'aquest panorama, se'ns fa evident que no n'hi ha prou de detectar *fake news* ni d'assenyalar els discursos de l'extrema dreta com si fossin anomalies aïllades. Tampoc serveix centrar la crítica exclusivament en els algoritmes o en les plataformes, com si fossin entitats totpoderoses i autònomes. Cal una mirada sistèmica i contextual que entengui com el dogmatisme digital i l'adultocentrisme es retroalimenten per configurar un escenari en què la dissidència juvenil esdevé sospitosa i les formes emergents de politització són silenciades, domesticades o deslegitimades.

Desmuntar el dogma implica anar més enllà de la denúncia. Comporta, sobretot, reconèixer que els algoritmes són dispositius ideològics,

que la tecnologia no és neutral i que l'educació digital no pot limitar-se a ensenyar a verificar fonts. Cal formar en pensament tecnopolític: capacitar per llegir els sistemes de recomanació, reconèixer els patrons de polarització i entendre com l'arquitectura emocional de les plataformes configura les condicions de visibilitat, credibilitat i rellevància. Això vol dir construir una **pedagogia del desacord algorítmic**. Una pedagogia que, a més d'alertar del risc de manipulació, empoderi per transformar les condicions mateixes de l'expressió política. Una educació que parteixi de la realitat material i emocional de les persones joves, que trenqui amb el paternalisme i el judici moral, i que reconegui les pràctiques digitals com a formes vàlides de resistència i de construcció de sentit.

Des d'aquesta perspectiva, proposem avançar cap a una laïcitat digital: una separació entre les infraestructures de comunicació i els interessos econòmics i ideològics que les colonitzen. Això implica defensar infraestructures tecnològiques públiques, obertes i codissenyades; garantir la transparència dels algoritmes; promoure la governança participativa de les dades, i generar espais comunitaris digitals en què la dissidència no sigui penalitzada, sinó reconeguda com a valor democràtic. Les mateixes persones joves reclamen aquestes transformacions. Ho fan quan denuncien la instrumentalització de la seva imatge, quan creen espais de trobada no mixtos i descentralitzats, quan rebutgen els binarismes que les etiqueten com a revolucionàries o reaccionàries. També ho fan quan reivindiquen la seva capacitat d'actuar, pensar i transformar. No esperen que se les salvi, sinó que se les escolti. No demanen ser tutelades, sinó ser protagonistes i utilitzar la seva pròpia veu. Per això, l'educació mediàtica no pot ser només una eina de defensa. Ha de ser una eina de reapropiació, de reaprenentatge col·lectiu i de reempoderament afectiu. Una educació que ens permeti reconèixer els dogmes —antics i nous— i construir espais

de pensament que, més que la veritat única, busquin la pluralitat de mirades i l'experimentació política.

Aquest canvi és educatiu, però també cultural i institucional. Si volem desmuntar el dogma, cal revisar les polítiques públiques des d'una mirada desadulitzada, generar formes de reconeixement mutu intergeneracional i garantir que les institucions deixin de llegir la joventut com a problema. Cal escoltar el que la remor juvenil ens diu: que el món com està configurat no els serveix, i que no volen ser part d'un futur que no poden imaginar.

Reprendre la hipòtesi inicial ens permet tancar el cercle i entendre millor el rerefons del fenomen que hem analitzat: no estem davant d'un simple canvi de valors, sinó davant d'un desplaçament epistèmic i afectiu en el qual entendre com funcionen els dogmatismes digitals ens permet entendre les problemàtiques que envolten la joventut i les solucions que reclama. Els dogmatismes digitals actuen com a mecanismes que reconfiguren què és visible o viral, però també què es considera cert, rellevant o fins i tot possible de pensar. Aquest desplaçament no es pot entendre si no tenim en compte el desencaixament de la joventut amb les institucions, amb el sistema econòmic i amb les formes clàssiques de participació política. Així, la joventut no és un col·lectiu que cal diagnosticar des de fora, sinó una força que desafia les estructures heretades de veritat i autoritat. I els dogmatismes digitals, més que causa última, actuen com a catalitzadors d'aquest procés: no imposen una ideologia concreta, però sí que limiten els marges del pensable, colonitzen l'afecte i configuren els marcs a través dels quals el món és interpretat. Cal cercar les esclotxes per neutralitzar-ne els efectes, i per fer-ho hem d'escoltar aquesta remor, no tan sols per una qüestió de justícia generacional, sinó com a oportunitat política i cultural per revisar com s'ha organitzat el saber, la participa-

ció i la dissidència en l'era digital. Fer-ho amb una mirada sistèmica ens permetrà entendre millor el present, però també imaginar altres futurs possibles —més justos, més oberts i més col·lectius—. Només així podrem obrir espais d'emancipació real dins —i fora— del sistema.

Referències bibliogràfiques

Delgado, L. S. (30 de juny de 2025). ¿De verdad hay un problema de machismo con los chavales? *El Salto*. <https://www.elsaltodiario.com/masculinidad-en-demolicion/verdad-hay-un-problema-machismo-chavales>

Dogma. (24 de febrer de 2025). A *Viquipèdia*. <https://ca.wikipedia.org/wiki/Dogma>

Institut de Ciències Polítiques i Socials. (2024). *Sondeig d'Opinió ICPS 2024*. Diputació de Barcelona. <https://www.diba.cat/documents/553295/425574195/Gr%C3%A0fics+sondeig+2024.pdf/265367ac-eea1-2fb1-53ad-6623583cccf0?t=1739363063773>

Injuve. (2024). *Informe Juventud en España 2024*. <https://www.injuve.es/observatorio/demografia-e-informacion-general/informe-juventud-en-espana-2024-y-resumen-ejecutivo>

Lafede - Justícia global. (2024). *Acabar amb l'adultocentrisme per generar interès i implicació del jovent*. <https://www.lafede.cat/acabar-amb-adultocentrisme-per-generar-interes-i-implicacio-jovent/>

Mozo Yefímovich. (4 de setembre de 2024). *Jordi Wild y el problema del estado de la conversación pública* [Arxiu de vídeo]. <https://www.youtube.com/watch?v=kSA4Kkbv42o&t=16491s>

Pellicer, J. (2024). Camins cap a la radicalització de l'extrema dreta a les xarxes socials. *Informe Ferrer i Guàrdia 2024, La laïcitat com a resposta als discursos d'odi*. https://www.ferrerguardia.org/ca_ES/blog/publicacions-3/informe-ferrer-i-guardia-2024-310

Proyecto UNA. (2024). *La viralitat del mal*. Descontrol Editorial.

Sindicatura de Greuges de Barcelona. (2023). *Adultocentrisme i polítiques públiques locals: percepcions i propostes juvenils*. <https://www.sindicaturabarcelona.cat/wp-content/uploads/Resum-Executiu-Adultocentrisme-plecs.pdf>

Laïcitat en xifres 2025

Laïcitat en xifres | Anàlisi 2025

Hungria Panadero i Josep Mañé

Fundació Ferrer i Guàrdia

Presentació

Laïcitat en xifres és una radiografia de les tendències sobre religiositat i secularització a Espanya. En l'edició del 2025, donem continuïtat a la recopilació i les anàlisis de dades publicades sobre adscripcions de consciència i pràctiques religioses, així com a les corresponents manifestacions en els àmbits educatiu, tributari i social.

Disposar de dades per comprovar l'evolució de la nostra societat pel que fa a creences permet interpretar i analitzar la realitat de la laïcitat, un principi democràtic bàsic per garantir la llibertat de consciència i la igualtat de tracte de totes les opcions de consciència.

Laïcitat en xifres vol esdevenir el punt de referència en la recopilació i anàlisi de dades publicades en diverses fonts vinculades a la laïcitat i en l'evolució de les opcions de consciència a Catalunya i a l'Estat espanyol.

Considerem que disposar de dades quantitatives permet enriquir i objectivar el debat sobre la situació de la laïcitat a la nostra societat i les vinculacions que hi ha entre les opcions de consciència i les institucions religioses, la ciutadania i les administracions públiques. A partir de l'anàlisi empírica podem analitzar la realitat de manera acurada i avançar cap a la desvinculació de les institucions religioses i l'Estat.

Aquestes dades s'han extret de diverses fonts estadístiques, d'entre les quals destaquen els baròmetres d'opinió del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS), a través dels quals hem obtingut informació publicada amb regularitat de la població espanyola, així com el posicionament que té respecte a diverses qüestions relacionades amb la laïcitat o amb l'adscripció a opcions de consciència.

Així mateix, hem consultat altres fonts per tractar aspectes més concrets, com són el finançament de l'Església catòlica o la matriculació a l'assignatura de Religió, entre d'altres. Algunes de les fonts consultades per a aquestes qüestions provenen d'organismes com ara l'Institut Nacional d'Estadística (INE), el Ministeri d'Educació i Formació Professional (anteriorment Ministeri d'Educació, Cultura i Esports), i el Ministeri d'Hisenda i Funció Pública (MINHAFP, sigla de la denominació en castellà). També s'han consultat les memòries anuals de la Conferència Episcopal Espanyola, que inclouen informació rellevant sobre el finançament de l'Església i les funcions educatives que duu a terme.

Les dificultats amb les quals ens trobem en la tasca de recopilació i anàlisi de l'estat de la laïcitat es relacionen amb la dispersió de fonts d'informació, la difícil construcció de relacions de variables de diferents fonts i les limitacions d'accés i actualització que ens aportin informació respecte a alguns aspectes determinants de la situació de la laïcitat.

En aquest informe donem continuïtat a l'esquema plantejat en edicions anteriors. Presentem les dades disponibles respecte a l'adscripció a opcions de consciència, finançament, educació i ritus de pas.

En aquesta edició, donem seguiment a la tasca de monitoratge del procés de secularització de la societat, així com a l'estat de la laïcitat, recopilant nova informació objectiva que considerem que és imprescindible per generar un debat de qualitat i avançar cap a una societat més laica i lliure.

Adscripció a opcions de consciència

L'adscripció a opcions de consciència s'entén com l'adhesió individual a un conjunt de creences, valors i principis ètics que guien les decisions personals i col·lectives. Aquesta adscripció representa el dret fonamental de cada persona a formar, mantenir i expressar lliurement les seves conviccions, en el cas d'aquest estudi en l'àmbit religiós.

En aquest primer apartat, s'analitzen les dades recopilades sobre diferents aspectes que fan referència a l'adscripció a opcions de consciència de la ciutadania de l'Estat espanyol. Les cinc gràfiques que es mostren a continuació presenten dades extretes dels diferents baròmetres mensuals del 2024 publicats pel CIS.

L'anàlisi de l'adscripció a opcions de consciència del 2024 ens presenta els següents destacats principals:

- **Estabilització de la proporció de persones no creients.**
- **Majoria de persones no religioses entre la població jove.**
- **Diferència de 10 punts percentuals en la religiositat entre sexes.**
- **Majoria de persones no religioses a Catalunya.**

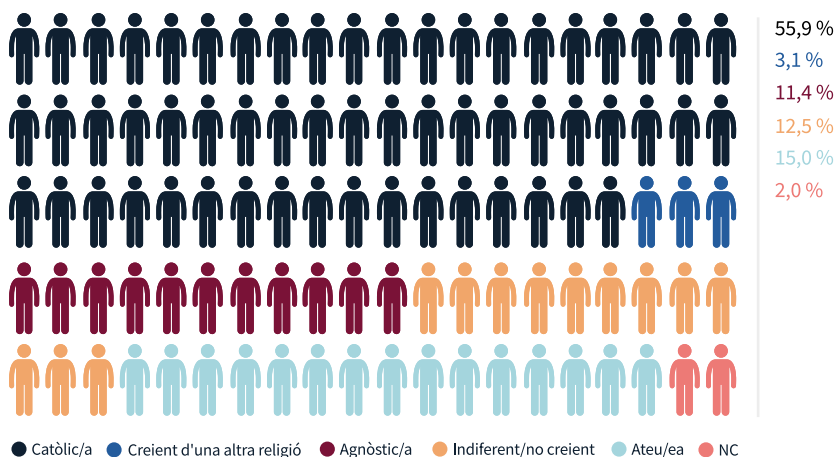
Estabilització de la proporció de persones no-creients

El percentatge de persones que declaren que tenen adscripcions a opcions de consciència no religiosa (agnòstic/a, indiferent/no creient i ateu/atea) s'ha estabilitzat després d'anys de creixement, de manera que s'ha reduït 2,5 punts amb relació a l'any anterior i se situa al 39 %. Si observem la tendència històrica, veiem que no és la primera vegada en els darrers anys que es produeix una davallada puntual de la proporció de no creients, fet que en cap cas ha modificat l'evolució general. Amb les dades de les pròximes edicions de l'estudi es podrà determinar si es tracta d'una nova disminució temporal o d'un canvi de tendència.

- **L'agnosticisme i l'ateisme disminueixen lleugerament:** Entre les opcions no religioses, les que han experimentat un retrocés més marcat són l'ateisme i l'agnosticisme. La disminució és de 2,5 punts percentuals respecte a l'any anterior, si bé segueixen sent les opcions de més d'una quarta part de la població total, fet que ens porta a considerar que s'han consolidat des del punt de vista social.

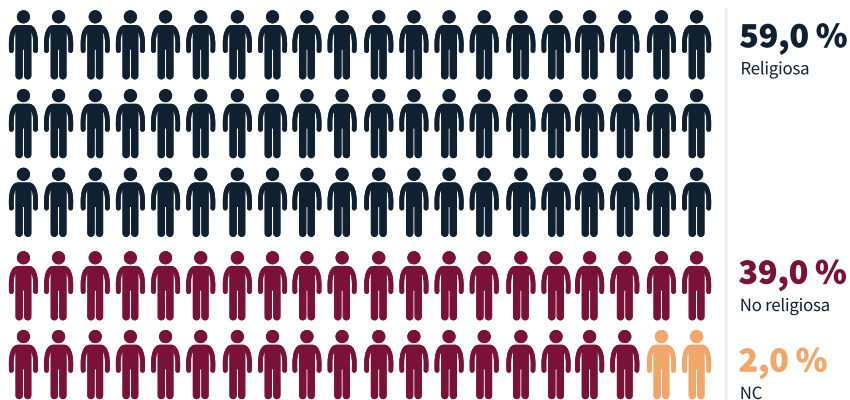
- **La població catòlica s'estabilitza.** El nombre de persones que es defineixen com a catòliques experimenta un augment de menys del 2 %. Si ho comparem amb l'any anterior, observem una certa estabilitat en aquesta tendència, ja que el 2023 la disminució va ser també de dos punts percentuals respecte del total.
- **Augmenten els creients d'altres religions.** La població creient d'altres religions ha crescut durant el darrer any i ha passat a representar un 3,1 % de la població enquestada. Aquest increment pot estar relacionat amb la immigració i la diversificació cultural d'Espanya, raó per la qual segueix augmentant.

Figura 1. Adscripció a opcions de consciència, 2024 (%)

Font: elaboració pròpia a partir dels baròmetres del CIS dels mesos de gener a desembre del 2024

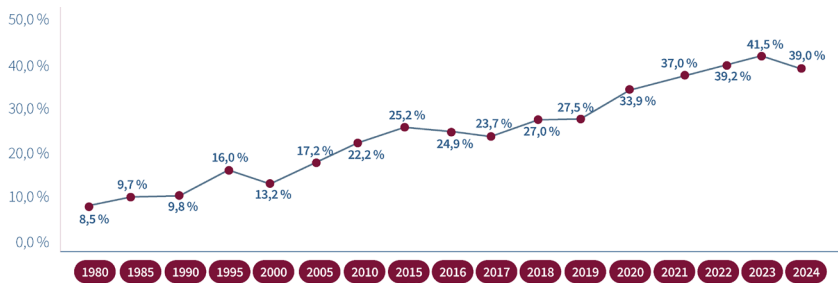
Figura 2. Adscripció a opcions de consciència. Categories agrupades, 2024 (%)

Font: elaboració pròpia a partir dels baròmetres del CIS dels mesos de gener a desembre del 2024

El gràfic 1 mostra una lleugera disminució que de les persones no religioses, presentant dades similars a les de 2022. 4 de cada 10 persones es consideren no creients, un fet que confirma la tendència a la secularització de la societat, si bé caldrà esperar a la publicació de les dades dels pròxims anys per analitzar l'evolució de la tendència. Al gràfic 2 es mostren els resultats dels baròmetres mensuals del CIS durant el 2024, en el qual es mostra que en sis dels estudis les persones que es consideren no religioses suposen més del 40%.

Gràfic 1. Evolució de l'adscripció a opcions de consciència no religiosa, 1980-2024, mitjana anual (%)

Font: elaboració pròpia a partir dels baròmetres del CIS (mitjanes anuals)

Gràfic 2. Adscripció a opcions de consciència. Categories agrupades, mensual, 2024 (%)

Font: elaboració pròpia a partir dels baròmetres de gener a desembre de 2024 del CIS (mitjana)

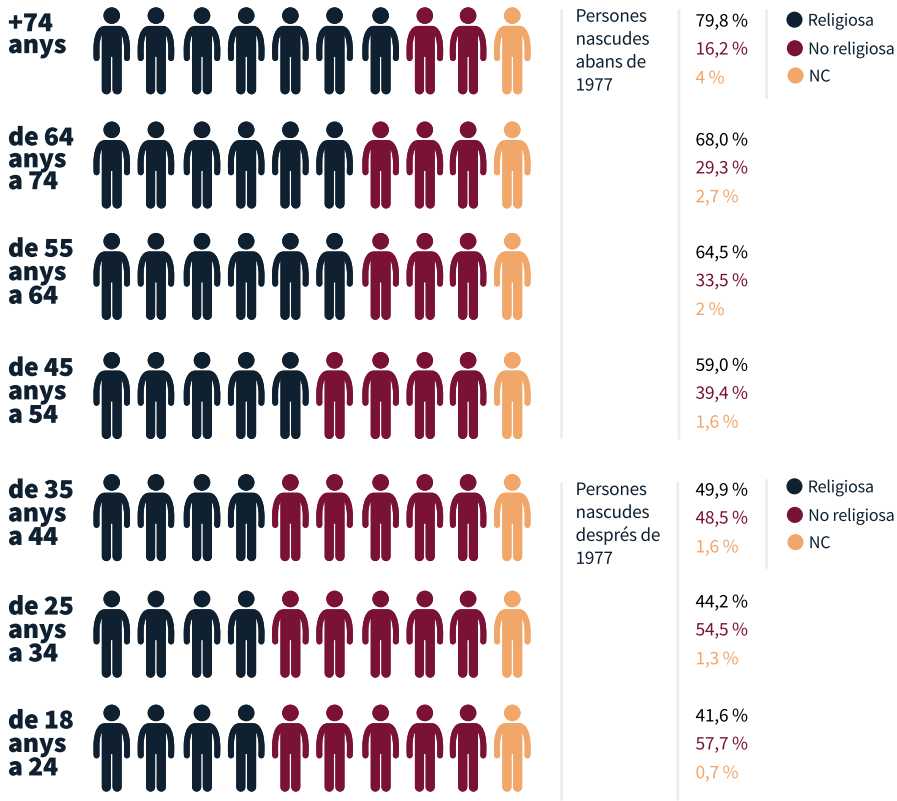
Majoria de persones no religioses entre la població jove

La figura 3 il·lustra clarament com les opcions de consciència varien segons les franges d'edat. Les generacions més joves mantenen una tendència marcada cap a la no religiositat, si bé en la franja entre els 35 i els 44 anys el percentatge de població religiosa torna a ser lleugerament superior a aquella que es declara no creient. Hi ha una proporció més alta de persones religioses entre les persones grans, de manera que es dibuixa una clara relació entre edat i religiositat.

Val a dir que, respecte de l'any anterior, totes les franges han experimentat un lleuger retrocés en les opcions de consciència no religioses. La reducció més important es detecta al grup format per persones joves de 25 a 34 anys, entorn del 5,2 %. Per contra, la franja de 75 anys o més ha estat la que menys ha canviat. En aquest grup es percep un augment d'un 1,6 % de les opcions religioses, i per tant presenta més estabilitat que la resta de segments d'edat.

L'adscripció a opcions de consciència segons grups d'edat ens permet observar que el relleu generacional consolida les opcions de consciència no religioses entre les franges joves. Com hem indicat, l'estabilització de les dades fa que sigui especialment interessant observar l'evolució dels pròxims anys per determinar quina és la tendència en els diferents grups d'edat.

Figura 3. Adscripció a opcions de consciència (religiosa – no religiosa), segons grups d'edat, 2024 (%)

Font: elaboració pròpia a partir dels baròmetres de gener a desembre de 2024 del CIS (mitjana)

Diferència de 10 punts percentuals en la religiositat entre sexes

L'adscripció a opcions de consciència no religiosa en els homes és percentualment més alta que entre les dones. Aquesta xifra evidencia el que s'observa històricament en la societat espanyola, és a dir que les dones tendeixen a ser més religioses que els homes. De fet, la diferència percentual en les opcions de consciència és del 10 % entre homes i dones. Així mateix, entre les dones s'observa una reducció més marcada en opcions de consciència no religiosa amb relació a l'any 2023, amb una disminució del 2,4 % davant de l'1,7 % de diferència en els homes.

Si creuem les variables de sexe i edat, es pot observar com el percentatge de dones que es consideren religioses és sensiblement superior al dels homes per a totes les franges d'edat. Les grans diferències entre sexes es donen en l'ateisme, amb una representació més alta d'homes, i en el grup dels que es consideren practicants del catolicisme, on hi ha més presència de dones.

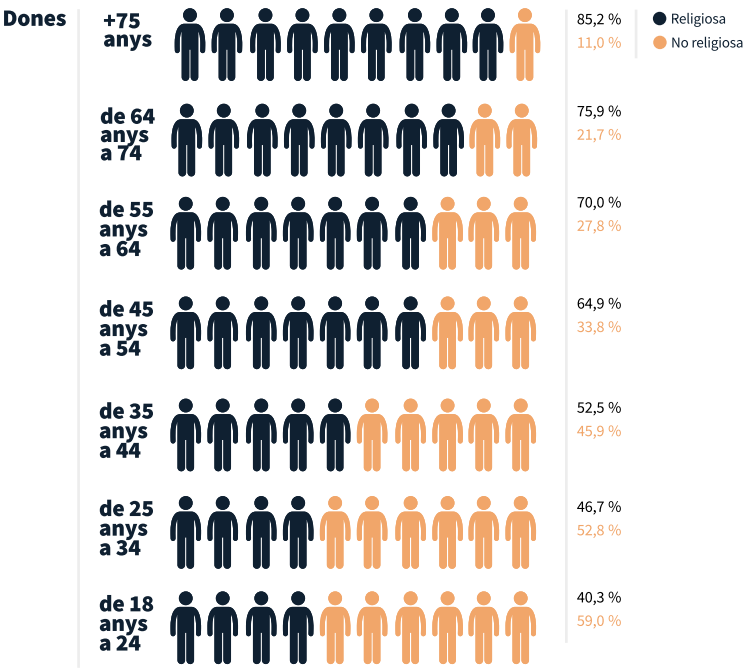
Figura 4. Adscripció a opcions de consciència (religiosa – no religiosa), segons sexe, 2024 (%)

Font: elaboració pròpia a partir dels baròmetres de gener a desembre de 2023 del CIS (mitjana)

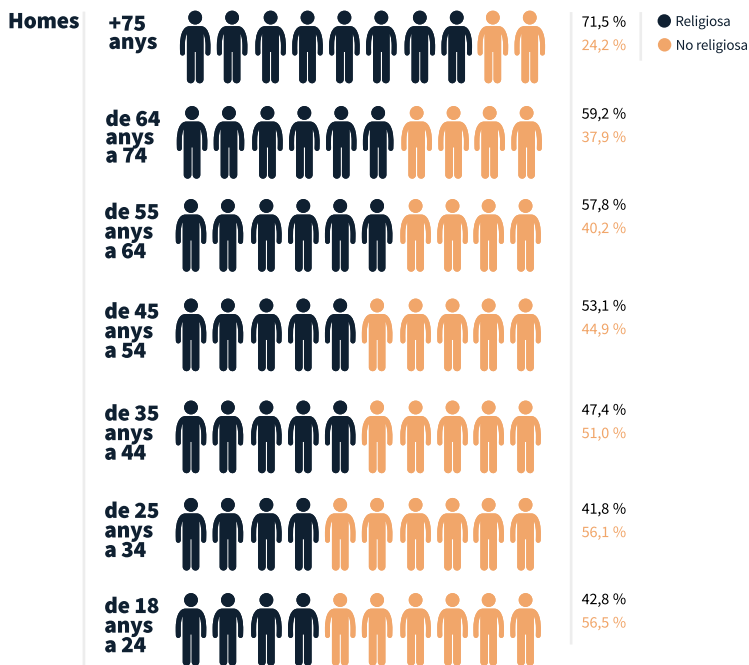
La figura 5 i 6 mostra la distribució de les opcions de consciència segons el sexe i l'edat. Permet veure com les tendències religioses canvien tenint en compte aquestes dues variables. Així, observem que entre les persones més joves (de 18 a 24 anys) les dones que es declaren no religioses representen el 59 %, mentre que en el cas dels homes aquesta proporció és lleugerament més baixa, del 56,3 %. En la resta de franges d'edat, la proporció d'homes no creients és superior al de les dones, fet que s'accentua en les franges d'edat més elevades.

Figura 5. Adscripció a opcions de consciència (religiosa – no religiosa), dones, 2024 (%)

Font: elaboració pròpia a partir dels baròmetres de gener a desembre de 2024 del CIS (mitjana)

Figura 6. Adscripció a opcions de consciència (religiosa – no religiosa), homes, 2024 (%)

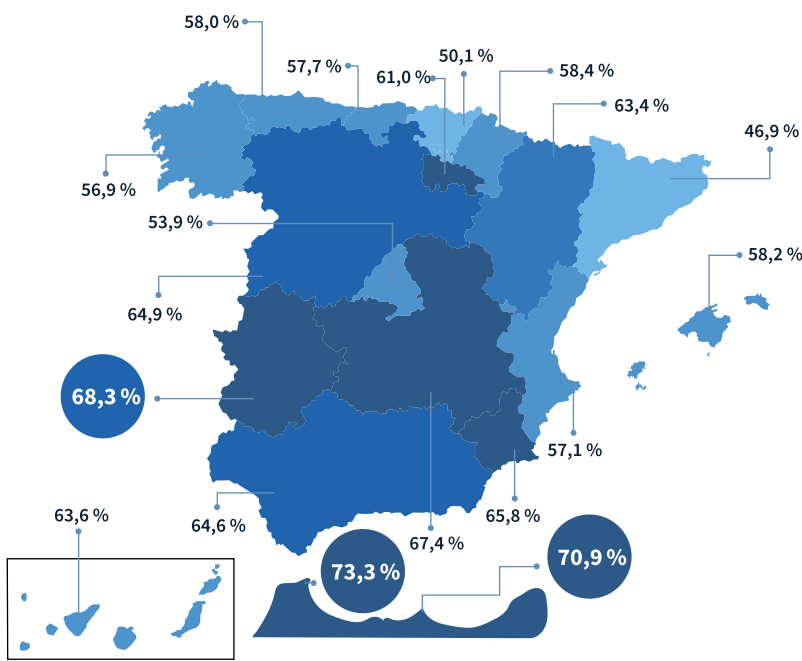
Font: elaboració pròpia a partir dels baròmetres de gener a desembre de 2024 del CIS (mitjana)

A Catalunya són majoria les persones no religioses

En el mapa que es mostra a continuació es poden observar les variacions territorials de les adscripcions de consciència, en què destaquen les comunitats amb una proporció més elevada de persones no religioses i aquelles per a qui la religiositat és prevalent. Catalunya és el territori amb una proporció més alta de persones no religioses, que supera la meitat de la població (51,3 %), seguit del País Basc, on la població que es declara no creient arriba al 47,4 %. La tercera comunitat amb més població no religiosa és Madrid, que representa poc més del 44,6 %.

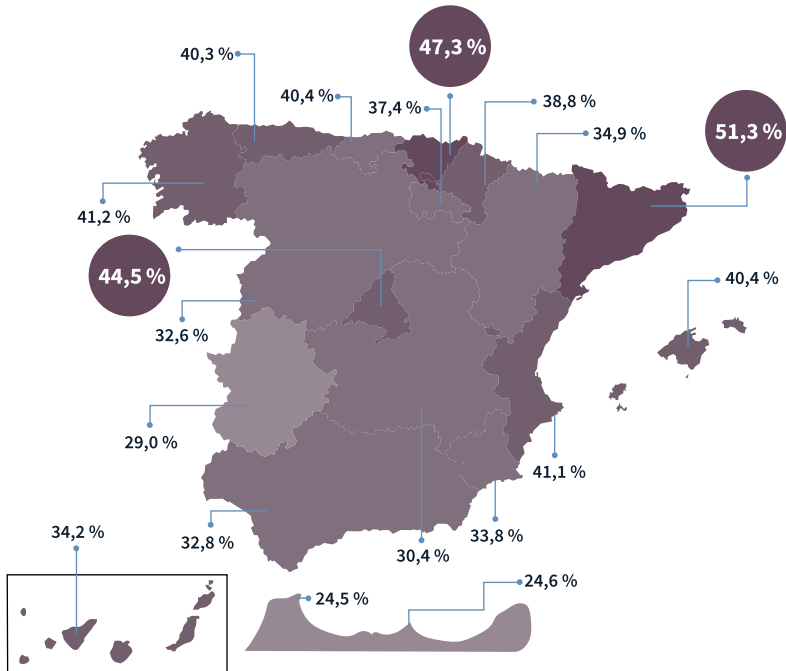
D'altra banda, s'observa que es repeteix el mateix patró de fa un any en el cas de les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla, que mostren més d'un 70 % de persones religioses, seguides de les comunitats autònomes d'Extremadura (68,3 %) i Castella-la Manxa (67,5 %).

Figura 7. Adscripció a opcions de consciència (religiosa), segons comunitats autònomes, 2024 (%)

Font: elaboració pròpia a partir dels baròmetres de gener a desembre de 2024 del CIS (mitjana)

Figura 8. Adscripció a opcions de consciència (no religiosa), segons comunitats autònomes, 2024 (%)

Font: elaboració pròpia a partir dels baròmetres de gener a desembre de 2024 del CIS (mitjana)

Religiositat

En l'apartat següent s'analitzen les dades recopilades sobre diferents aspectes que fan referència a la religiositat de la ciutadania a partir de la informació presentada en els diferents baròmetres del CIS publicats els darrers anys.

L'índex de religiositat de la població és un indicador clau de la rellevància que té en la vida de les persones creients. Aquesta informació ens ajuda a comprendre com es practiquen les diferents religions a la nostra societat, principalment a través de l'assistència a cerimònies religioses. En queden excloses aquelles de caràcter social, com ara bodes i funerals.

A grans trets, una primera anàlisi de la pràctica de la religiositat ens porta a destacar la **reducció del nombre de persones practicants entre la població religiosa**.

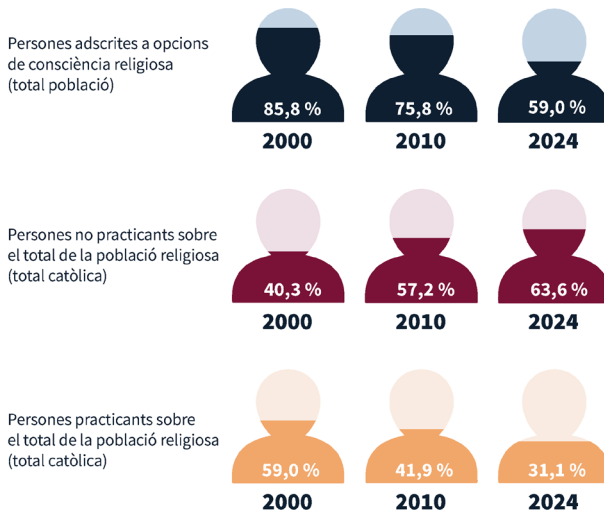
Reducció del nombre de persones practicants entre la població religiosa

Com ja s'ha anticipat en les anàlisis anteriors, aquest any s'ha observat un lleuger repunt en les persones adscrites a opcions de consciència religiosa. Malgrat aquesta tendència, es continua reduint el nombre de persones religioses practicants.

Concretament, la figura 9 mostra que el 63,6 % de les persones catòliques no són practicants, una xifra que s'ha incrementat lleugerament amb relació a anys anteriors. En les pròximes edicions de l'estudi po-

drem confirmar la tendència a l'increment de les persones no practicants, la proporció de les quals ha augmentat en el transcurs dels últims anys.

Figura 9. Evolució de les persones practicants i no practicants de la religió catòlica sobre el total de població adscrita a opcions de consciència religiosa, 2000-2024 (%)

Font: elaboració pròpia a partir dels baròmetres del CIS (mitjana)

Finançament

El finançament estatal de les confessions religioses és possiblement un dels principals indicadors de la vinculació entre les administracions públiques i les institucions religioses. A l'Estat espanyol, una part dels impostos dels contribuents es destina al finançament de l'Església catòlica a través de l'assignació tributària de l'impost sobre la renda de les persones físiques (IRPF).

L'Església catòlica és l'única entitat privada a la qual s'assignen diners d'aquest impost de manera directa. Es tracta d'un 0,7 % de la declaració de la renda de cada assignació que es deixa d'ingressar a la caixa comuna, fet que té impacte en tota la ciutadania, ja que implica menys recursos disponibles als pressupostos generals.

El sosteniment econòmic d'aquesta única confessió religiosa es basa en els acords concordataris d'Espanya amb la Santa Seu. Aquest tractat internacional va ser signat el 1979 i va ser una actualització del Concordat que mantenia el règim franquista amb l'Església.

L'anàlisi del finançament a l'Església catòlica per mitjà de l'IRPF ens presenta els destacats següents:

- **Quota de contribuents que marquen només la X de l'Església catòlica: 1 de cada 10.**
- **Xifra rècord de 297,7 M€ per a l'Església catòlica.**
- **Continuisme en les contribucions a les caselles de l'Església catòlica i d'altres finalitats.**

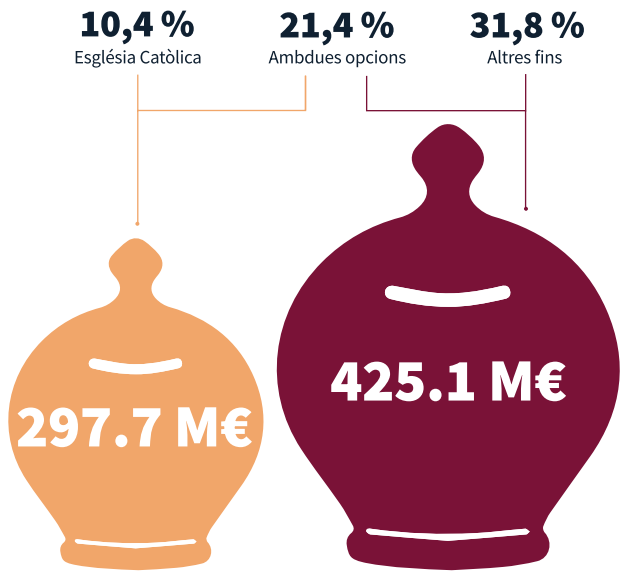
Quota de contribuents que marquen només la X de l'Església catòlica: 1 de cada 10

En la darrera dècada s'observa una disminució de 10 punts percentuals en la proporció de contribuents que marquen exclusivament la casella de l'Església catòlica, xifra que arribava fins al 10,4 % el 2021. Aquest descens és paral·lel a una estabilització en la proporció de contribuents que escullen tant l'Església catòlica com altres finalitats socials, que es manté en un 21,4 %. És evident que aquestes xifres responen a un canvi en les preferències poblacionals pel que fa a l'assignació dels recursos tributaris que reflecteixen que el suport exclusiu a l'Església catòlica ha disminuït, mentre que les opcions que combinen altres opcions no mostren una variació substancial.

Xifra rècord de 297,7 M€ per a l'Església catòlica

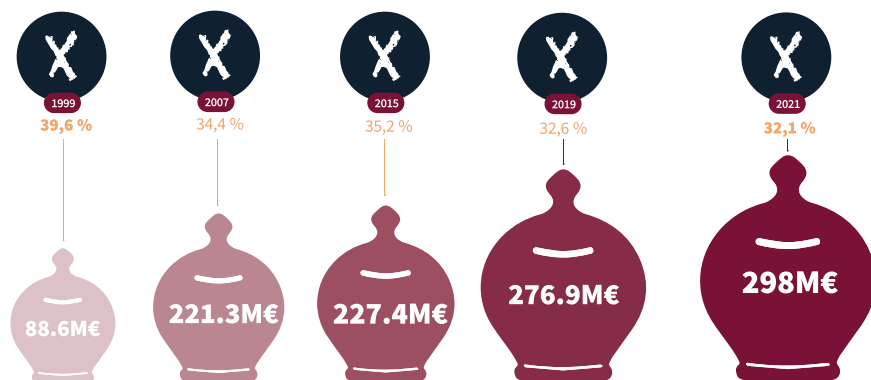
El 2021, l'assignació tributària a l'Església catòlica va assolir els 297,7 M€, la xifra més alta de la sèrie històrica que s'ha analitzat i mostra un repunt en l'evolució creixent dels ingressos que l'Església obté a través de la declaració de la renda. L'evident relació inversa entre la baixada del percentatge de persones que marquen la casella de l'Església exclusivament i l'augment de la xifra en milions d'euros indica que l'import el continuen sostenint en gran part les persones amb uns alts nivells de renda.

Figura 10. Evolució de l'assignació tributària a l'Església catòlica i altres fins d'interès social. IRPF 1998-2021

Font: elaboració pròpia a partir de la memòria de l'Administració Tributària (diversos anys). (*) A partir de l'any 1999 es pot col·laborar amb les dues opcions (Església catòlica i altres fins d'interès social). (**) Les dades del 2007 no són comparables amb les d'exercicis anteriors a causa de la reforma de l'impost que va entrar en vigor aquell any, i del canvi del percentatge de la quota íntegra destinada al sosteniment de l'Església catòlica.

**Figura 11. Evolució de l'assignació tributària a l'Església catòlica.
IRPF de 1998-2021 (% de contribuents / milions €)**

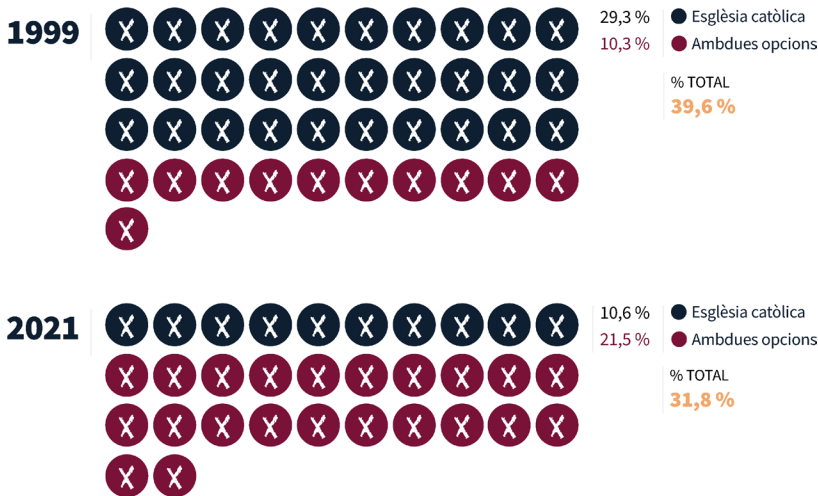
Font: elaboració pròpia a partir de la memòria de l'Administració Tributària (diversos anys).

(*) A partir de l'any 1999 es pot col·laborar amb les dues opcions (Església catòlica i altres fins d'interès social). (**) Les dades del 2007 no són comparables amb les d'exercicis anteriors a causa de la reforma de l'impost que va entrar en vigor aquell any, i del canvi del percentatge de la quota íntegra destinada al sosteniment de l'Església catòlica.

Continuisme en les contribucions a les caselles de l'Església catòlica i d'altres finalitats

En els darrers anys, s'intensifica la tendència a la baixa del nombre de persones que marquen la casella de l'Església catòlica (sigui com a única opció o conjuntament amb altres fins), fet que s'explicaria per la disminució de la proporció de contribuents que marquen únicament la casella de l'Església catòlica, que baixa fins al 10,4 % el 2021, així com per la continuïtat de les persones que marquen ambdues opcions (Església i altres fins social), que es manté en el 21,4 %.

Figura 12. Evolució de la proporció de contribuents que marquen la casella de l'Església catòlica o ambdues opcions. IRPF de 1998-2021

Font: elaboració pròpia a partir de la memòria de l'Administració Tributària (diversos anys). (*) A partir de l'any 1999 es pot col·laborar amb les dues opcions (Església catòlica i altres finalitats d'interès social). (**) Les dades del 2007 no són comparables amb les d'exercicis anteriors a causa de la reforma de l'impost, que va entrar en vigor aquell any, i del canvi del percentatge de la quota íntegra destinada al sosteniment de l'Església catòlica.

Educació

L'educació és un dels àmbits en què la religió té més presència, en primer lloc, en l'escolarització dels infants, i en l'elecció dels centres educatius públics o d'ideari religiosos, en el cas de concertats i privats, i en segon terme, en la tria de l'assignatura de Religió o d'activitats alternatives, una altra expressió de les adscripcions de consciència

de la població. A Espanya, aquesta assignatura s'imparteix des de la primària fins a batxillerat.

En aquest apartat s'analitzen diversos paràmetres en què es fa visible la interacció directa o indirecta de l'Església catòlica en l'àmbit educatiu, i es concreten tenint en compte les dades disponibles, la matriculació a centres confessionals i l'evolució de l'assignatura pròpiament (nombre d'alumnes i de professorat).

De l'anàlisi de les dades referents a aquest vincle entre religió i sistema educatiu, en sobresurten els destacats següents:

- **2 de cada 10 alumnes matriculats en centres educatius confessionals.**
- **Castellà i Lleó, La Rioja i el País Basc, les comunitats amb més alumnat matriculat en centres catòlics.**
- **Els centres educatius catòlics, són pràcticament tots concertats.**
- **Augment del nombre d'alumnat que fa activitats alternatives a la religió.**
- **Majoria d'alumnat que no cursa religió al País Basc, Catalunya i les Illes Balears.**
- **Reducció del nombre d'alumnat que cursa Religió, si bé el professorat creix.**

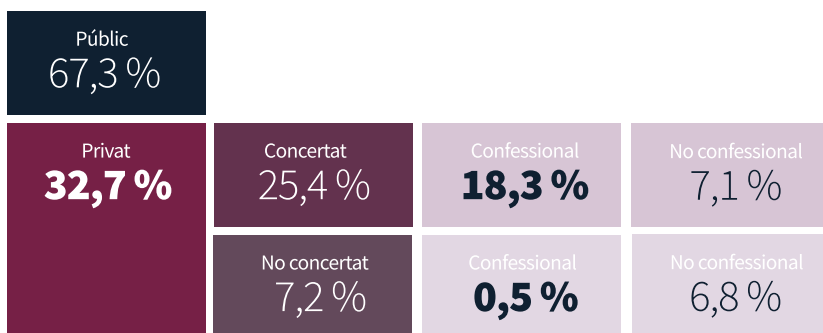
Dos de cada deu alumnes matriculats en centres educatius confessionals

En el curs 2021-2022, el 67,3 % de l'alumnat a l'Estat espanyol està matriculat en centres públics, mentre que el 32,7 % estudia en centres privats. El 25,4 % dels centres privats són concertats, i, per tant, reben finançament públic parcial, mentre que el 7,2 % són no concertats, és a dir, no tenen suport públic.

El 18,3 % dels alumnes d'ensenyament privat assisteixen a centres confessionals que ofereixen una formació amb orientació religiosa, mentre que un 6,8 % estudien en centres no confessionals, amb una formació laica o sense orientació religiosa específica.

Aquestes dades revelen que, malgrat que la major part de l'alumnat estudia en centres públics, l'educació privada dels centres confessionals té un paper significatiu, amb gairebé 2 de cada 10 alumnes matriculats en aquestes institucions.

Figura 13. Alumnat segons la dependència i titularitat del centre, 2021-2022 (%)

Font: dades i xifres de l'educació catòlica. Curs 2021-2022, escoles catòliques. I. Les xifres d'educació a Espanya. Estadístiques i indicadors del Ministeri d'Educació i Formació Professional, curs 2010-2022.

Castellà i Lleó, La Rioja i el País Basc, les comunitats amb més alumnes matriculats en centres catòlics

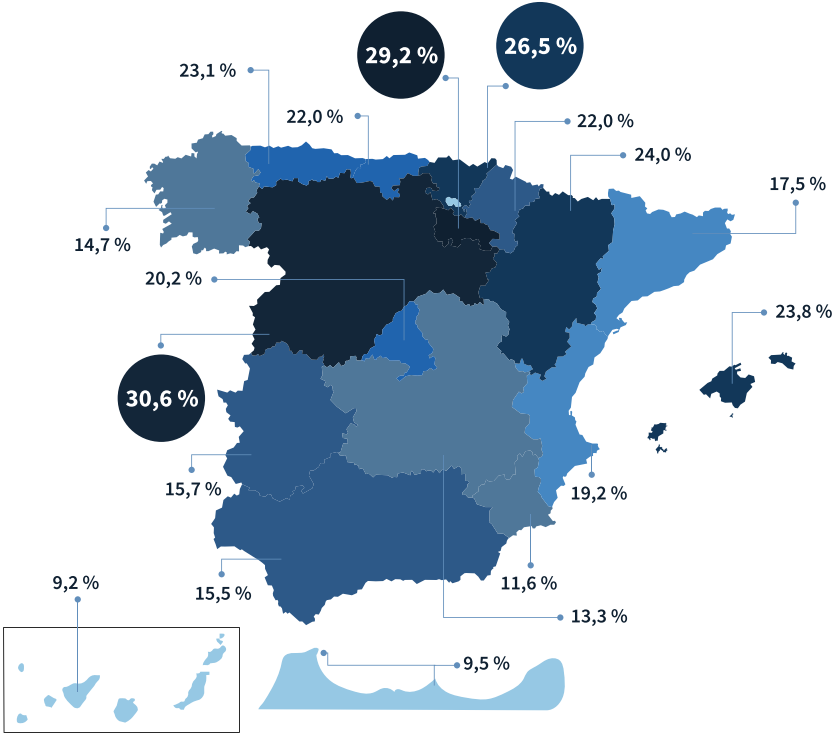
En el curs 2021-2022, el nombre total d'alumnat matriculat en centres catòlics a Espanya va arribar a l'1.509.280.

Les comunitats autònomes amb un percentatge més alt d'alumnes en centres catòlics són Castella i Lleó, La Rioja i el País Basc. A Castella i Lleó, un 30,6 % de l'alumnat està inscrit en centres catòlics, de manera que destaca com la regió amb la proporció més alta. La segueix La Rioja amb un 29,2 %, mentre que el País Basc té un 26,5 % dels alumnes en aquests centres.

En canvi, les regions amb una proporció més baixa d'alumnat en centres catòlics són les Canàries, amb només un 9,2 %; Ceuta i Melilla, amb un 9,5 %, i Múrcia, amb un 11,6 %.

Aquestes dades subratllen una variabilitat significativa en la preferència per l'educació catòlica a tot el territori espanyol, amb les regions de Castella i Lleó, La Rioja i el País Basc presentant una clara inclinació cap a aquesta modalitat educativa en comparació amb altres comunitats autònomes.

Figura 14. Alumnat total i matriculat en centres confessionals, segons comunitat autònoma (ensenyament no universitari), 2021-2022 (%)

Font: dades i xifres de l'educació catòlica. Curs 2021-2022, escoles catòliques. I. Les xifres d'educació a Espanya. Estadístiques i indicadors del Ministeri d'Educació i Formació Professional, curs 2010-2022

Els centres educatius catòlics són pràcticament tots concertats

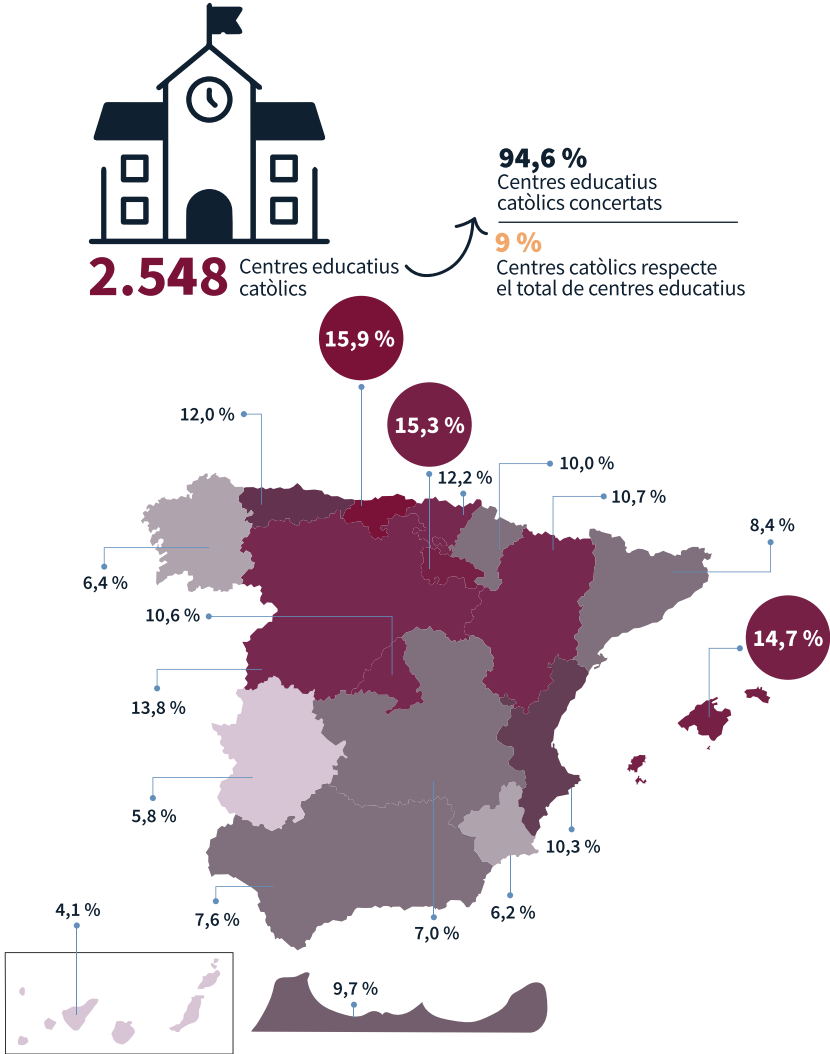
En el curs 2020-2021, Espanya compta amb 2.548 centres educatius catòlics, dels quals un destacat 94,6 % són centres concertats. Això significa que pràcticament tots els centres catòlics són concertats, rebent finançament públic parcial.

En l'àmbit estatal, els centres catòlics representen el 9% del total de centres educatius. Les comunitats autònomes amb una major proporció de centres catòlics són Cantàbria, La Rioja i les Illes Balears, amb percentatges que van del 14,1 % al 15,9%.

En contrast, les regions amb menor representació són les Canàries, Extremadura i Múrcia, amb percentatges que oscil·len entre el 4,0 % i el 6,1 %.

Aquestes dades revelen que, mentre que els centres catòlics tenen una presència significativa en algunes regions, la seva major part és de caràcter concertat, destacant la influència del finançament públic en l'educació religiosa a Espanya.

Figura 15. Centres catòlics concertats segons comunitat autònoma (ensenyament no universitari), 2021-2022 (%)

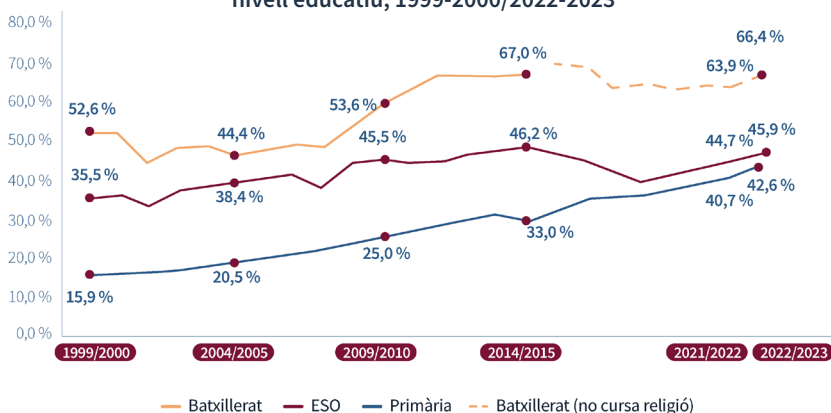
Font: Datos y cifras de la Educación Católica. Curso 2021-2022, d'Escuelas Católicas. I, Las cifras de educación en España. Estadísticas e indicadores del Ministeri d'Educació i Formació Professional, curs 2010-2022

Augment del nombre d'alumnat que fa activitats alternatives a la religió

Actualment, el 42,6 % dels alumnes de primària i el 45,9 % dels d'ESO participen en activitats alternatives a l'assignatura de Religió. Aquestes xifres han augmentat significativament en les darreres dues dècades, i mostren, doncs, una tendència similar en els dos nivells educatius. També és notable aquesta progressió en la primària en comparació amb l'ESO. Des del curs 1999-2000, a primària ha augmentat la demanda de l'assignatura de Religió un 26,7 %, mentre que a la secundària ho ha fet un 10,4 %.

Pel que fa al batxillerat, també es repeteixen les tendències anteriors. Tenint en compte que les dades referents a aquesta etapa d'ençà del curs 2015-2016 fan èmfasi en els estudiants que no fan l'assignatura de Religió, veiem que el curs 2022-2023 la xifra puja al 66,4 %. Això confirmaria una certa represa, que s'acosta a la dada més elevada assolida, que va ser el curs 2018-2019.

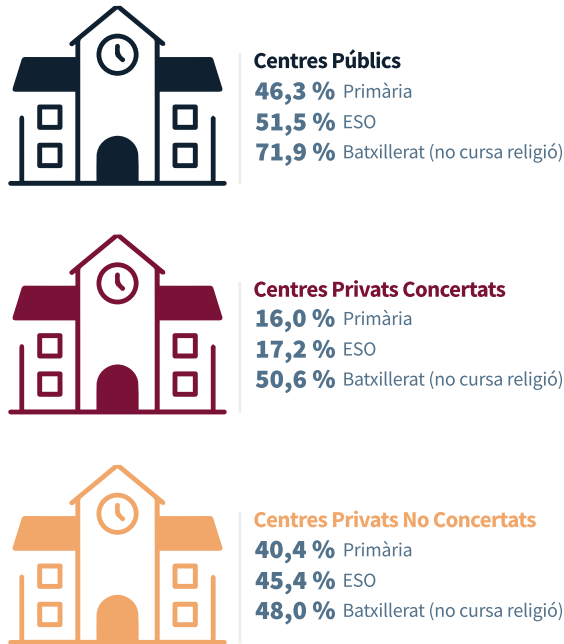
Gràfic 4. Evolució de l'alumnat que va cursar activitats alternatives, segons el nivell educatiu, 1999-2000/2022-2023

Font: elaboració pròpia a partir de "las cifras de educación en España. Estadísticas e indicadores. La enseñanza de la religión" del Ministeri d'Educació i Formació Professional (diversos anys)

La tipologia del centre educatiu influeix significativament en les opcions de l'alumnat en relació amb l'assignatura de Religió. Els centres públics són aquells en què més alumnes cursen activitats alternatives a la religió. Als centres privats, per la seva banda, hi ha diferències significatives. Així, als no concertats s'evidencia una certa estabilitat respecte als alumnes que fa assignatures alternatives, que es manté entorn del 45 % en les tres franges educatives, mentre que en els concertats les alternatives són molt poc presents als nivells d'educació obligatòria, si bé durant el batxillerat un 50,6 % dels alumnes opten per aquestes activitats alternatives a la religió.

Figura 16. Alumnat que va cursar activitats alternatives, segons la tipologia de centre, curs 2022-2023 (%)

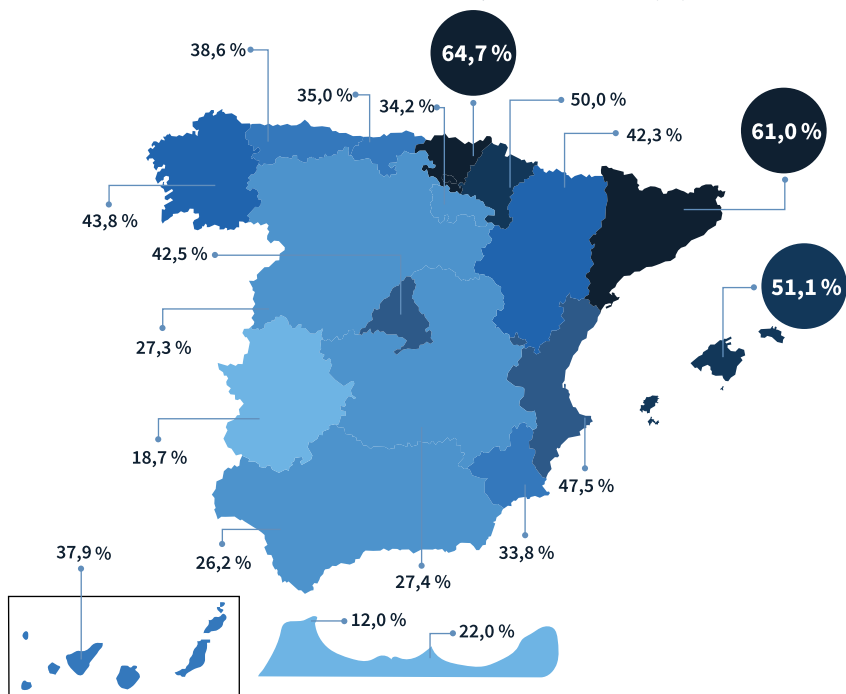

Font: elaboració pròpia a partir de "las cifras de educación en España (edición 2023). La enseñanza de la religión" del Ministeri d'Educació i Formació Professional

Majoria d'alumnat que no cursa Religió al País Basc, Catalunya i les Illes Balears

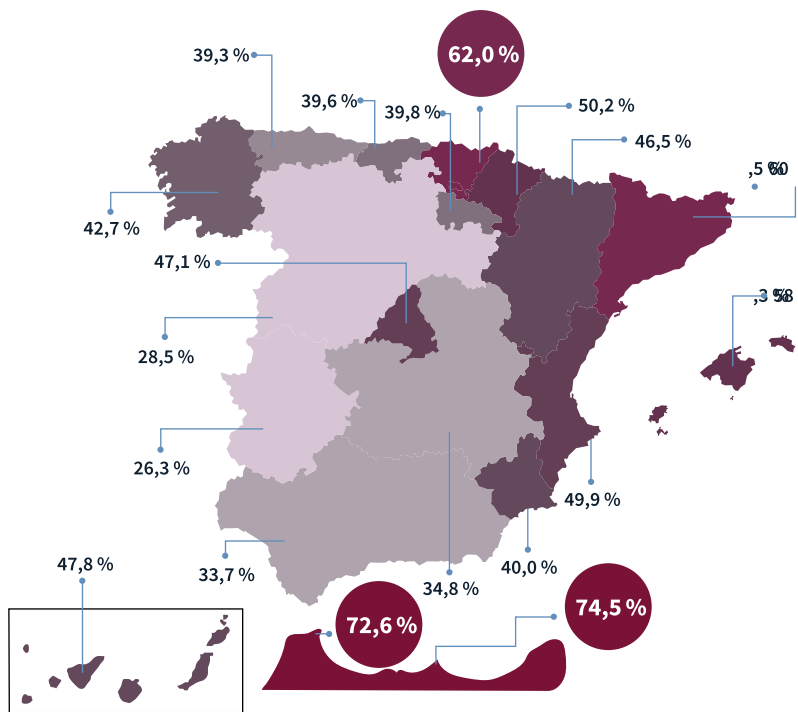
S'observen diferències territorials destacables sobretot a la primària i a l'ESO segons les comunitats o ciutats autònomes. D'una banda, trobem Andalusia i Extremadura com a comunitats amb les xifres més baixes d'alumnat que fa assignatures alternatives a Religió. De l'altra, el País Basc, Catalunya, les Illes Balears i Navarra són comunitats on la major part de l'alumnat opta per activitats alternatives a l'assignatura de Religió als nivells bàsics d'ensenyament.

Figura 17. Alumnat que va cursar activitats alternatives en primària, segons comunitats/ciutats autònomes, curs 2022-2023 (%)

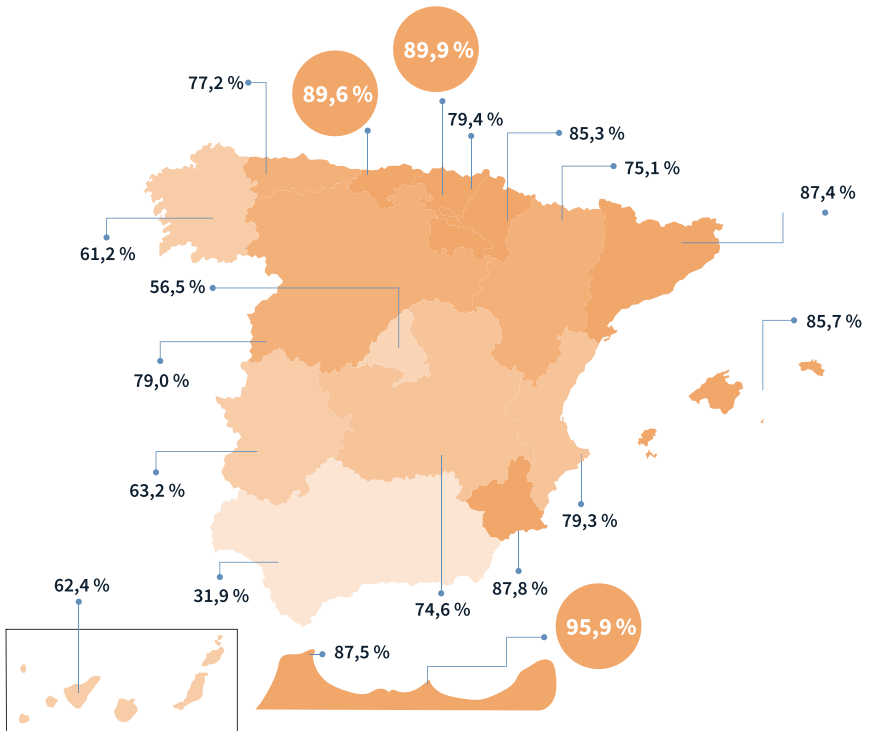
Font: "Las cifras de educación en España. Estadísticas e indicadores. La enseñanza de la religión" del Ministeri d'Educació i Formació Professional, curs 2022-2023

Figura 18. Alumnat que va cursar activitats alternatives en secundària, segons comunitats/ciutats autònomes, curs 2022-2023 (%)

Font: “Las cifras de educación en España. Estadísticas e indicadores. La enseñanza de la religión” del Ministeri d'Educació i Formació Professional, curs 2022-2023

Figura 19. Alumnat que va cursar activitats alternatives en batxillerat (no cursa religió), segons comunitats/ciutats autònomes, curs 2022-2023 (%)

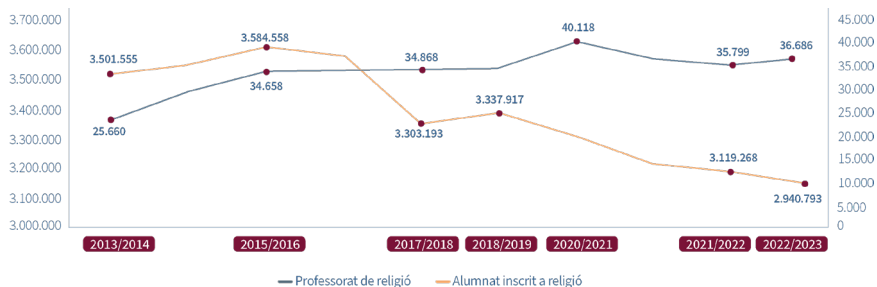
Font: "Las cifras de educación en España. Estadísticas e indicadores. La enseñanza de la religión" del Ministeri d'Educació i Formació Professional, curs 2022-2023

Es percep una tendència a l'increment dels alumnes matriculats a assignatures alternatives, que es consolida al batxillerat amb set comunitats que superen el 85 %. D'entre aquestes destaca el cas de Ceuta (95 %). En termes generals, la religió va perdent força a mesura que s'avança en el nivell d'estudis, tal com es reflecteix en el còmput percentual total.

Reducció del nombre d'alumnat que cursa Religió, si bé el professorat creix

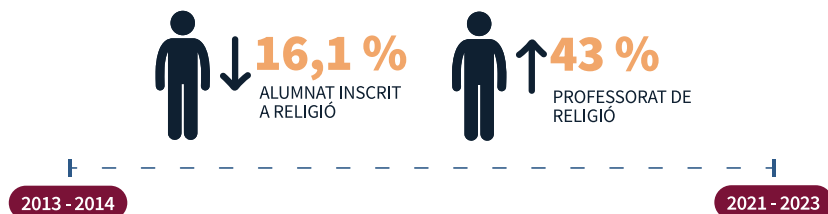
En el curs 2022-2023, el nombre d'alumnes matriculats a Religió ha disminuït fins als 2.940.793, quasi 180.000 menys que durant el curs anterior. Per contra, el professorat de Religió experimenta un increment de quasi 900 incorporacions, xifra que frega els 36.686 mestres. Aquesta dada sembla que contradigui la tendència a l'adequació que es podia interpretar en el curs 2020-2021 amb la davallada en el nombre total de professorat per l'aproximació a les xifres d'alumnat matriculat a l'assignatura de Religió.

Gràfic 5. Evolució de l'alumnat que cursa religió i del professorat de religió (estudis no universitaris), cursos 2013-2014/2022-2023

Font: elaboració pròpia a partir de Memoria anual de actividades de la Iglesia católica en España, anys 2014-2022

Figura 20. Evolució de l'alumnat que cursa religió i professorat de religió (estudis no universitaris) (base 2013-2014 = 100)

Font: elaboració pròpia a partir de Memoria anual de actividades de la Iglesia católica en España, anys 2014-2023

Ritus de pas

Els rituals de pas són un indicador del vincle entre els rituals religiosos i la societat, així com del seguiment dels preceptes religiosos per part de la ciutadania. Cada confessió religiosa presenta unes normes i uns costums diferents, si bé les dades que es poden extreure d'aquesta realitat són limitades. En aquest sentit, la cerimònia del matrimoni és una de les poques de les quals es pot fer un seguiment estadístic acurat i regular.

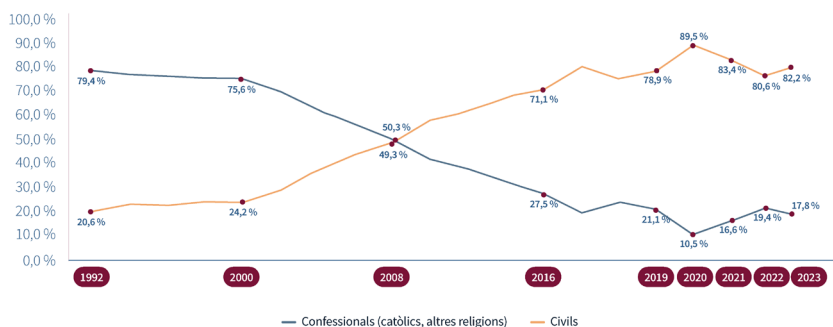
L'anàlisi de les dades disponibles sobre els rituals de pas ens presenta els tres destacats següents:

- Els matrimonis civils, l'opció majoritària.
- Catalunya, la tercera comunitat autònoma amb més matrimonis civils, després de les Illes Balears i del País Basc.
- Els naixements fora del matrimoni, estabilitzats al 50 %.

Els matrimonis civils, l'opció majoritària

Els matrimonis civils tornen a presentar un increment després de dos anys en què es van reduir. Concretament, l'any 2023, el 82,2 % dels matrimonis a l'Estat espanyol van ser civils, mentre que els confessionals van representar el 17,8 %. Com es detalla a continuació, aquest creixement dels matrimonis civils s'ha produït a totes les comunitats autònomes, la qual cosa consolida la tendència de creixement dels matrimonis no confessionals que s'observa des de l'any 2000.

Gràfic 6. Evolució de matrimonis segons la tipologia, 1992-2023 (%)

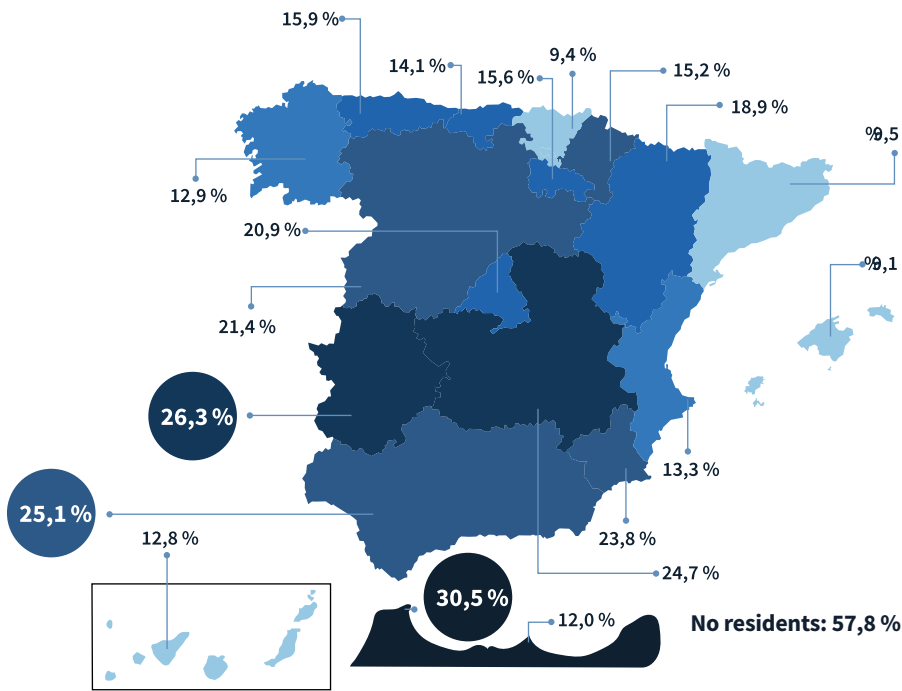
Font: elaboració pròpia a partir de Moviment natural de la població de l'INE.

Catalunya, la tercera comunitat autònoma amb més matrimonis civils, després de les Illes Balears i del País Basc

S'ha produït un creixement dels matrimonis civils a totes les comunitats autònomes, excepte en el cas de Galícia, on es mantenen les xifres de l'any anterior. Les Illes Balears, el País Basc i Catalunya són les comunitats on se celebren més matrimonis civils, tot i que, percentualment, on més creixen és a La Rioja (+2,9 %), al Principat d'Astúries (+2,7 %) i, sobretot, a la ciutat autònoma de Ceuta (+25,6 %). L'any 2023, doncs, tanca amb un percentatge de matrimonis civils del 82,3 % del total.

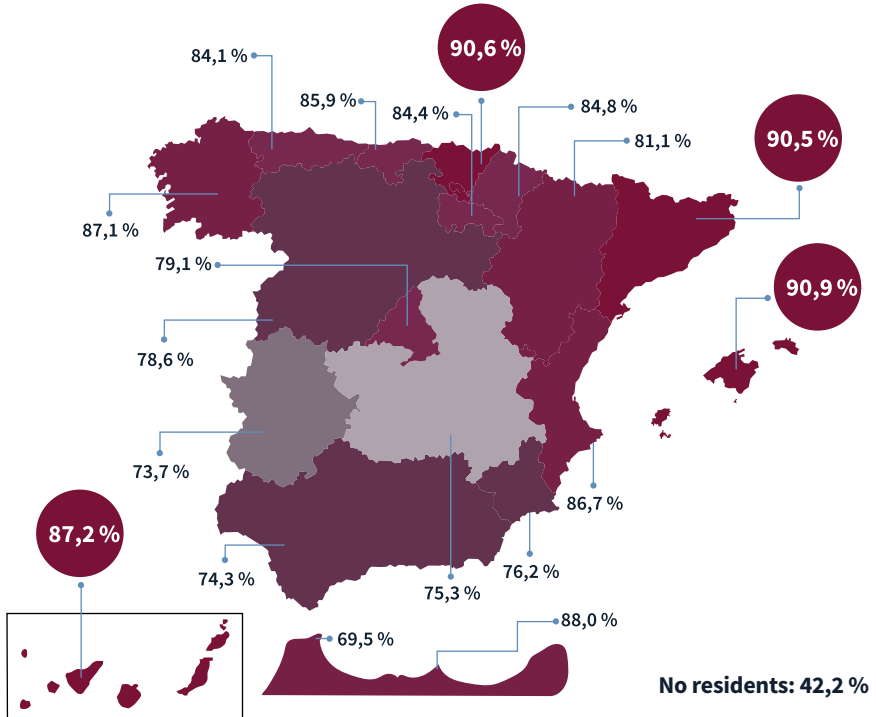
A Catalunya, el 90,5 % dels matrimonis són de caràcter civil. Per contra, hi ha comunitats que encara tenen xifres de matrimonis religiosos al voltant del 25 %, com, per exemple, les dues Castelles, Andalusia, la Regió de Múrcia i Extremadura. Aquesta darrera comunitat depassa aquesta xifra (+1,3 %).

Figura 21. Matrimonis confessionals, per comunitats autònomes/ciutats, 2023 (%)

Font: elaboració pròpia a partir de Moviment natural de la població de l'INE

Figura 22. Matrimonis civils, per comunitats autònomes/ciutats, 2023 (%)

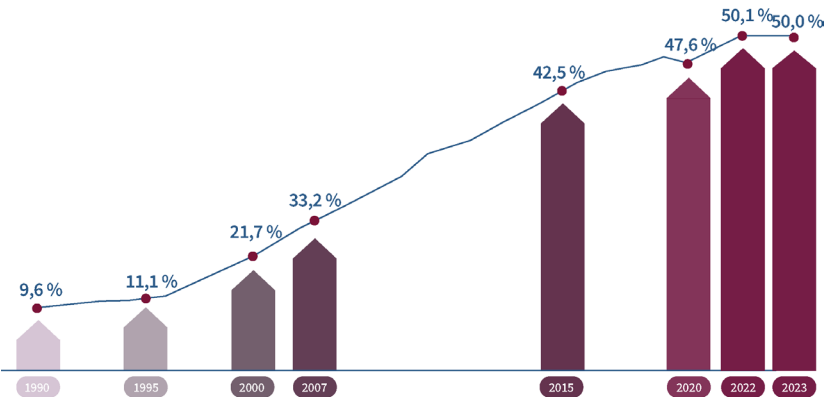

Font: elaboració pròpia a partir de Moviment natural de la població de l'INE

Els naixements fora del matrimoni, estabilitzats al 50 %

El 2022, per primera vegada, el percentatge de naixements fora del matrimoni superava el 50 % (50,1 %). Enguany s'han consolidat aquestes xifres. Les dades dels pròxims anys ens mostraran l'evolució d'aquesta

Figura 23. Naixements fora del matrimoni, 1990-2023 (%)

Font: elaboració pròpia a partir de Moviment natural de la població de l'INE.

Autors //
Autores

Marina Subirats Martori

Barcelona, 1943

És catedràtica emèrita de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. Va dirigir l'Institut de la Mujer del Ministerio de Asuntos Sociales (1993-1996), des d'on va organitzar la delegació espanyola a la Conferència Mundial sobre la Dona a Beijing del 1995 i va exercir com a portaveu de la Unió Europea. Va ser regidora d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona (1999-2006). Ha publicat nombrosos llibres i articles sobre estructura social, educació i gènere, entre els quals destaquen *Barcelona: de la necessitat a la llibertat. Les classes socials al tombant del segle XXI* (2012) i *De mares a filles. La transmissió de la feminitat* (2023). Col·labora regularment al diari Ara.

Mario Ríos Fernández

Castellbisbal, 1989

Politòleg i analista de dades, és professor de Ciència Política a la Universitat de Girona (UdG), on desenvolupa tasques de docència i recerca al Departament de Dret Públic. Màster en Anàlisi Política i Assessoria Institucional per la Universitat de Barcelona, centra la seva investigació en el comportament polític i electoral. Actualment, cursa un doctorat sobre l'evolució de la dreta radical a Catalunya, amb especial atenció al fenomen d'Aliança Catalana.

Enrique-Javier Díez Gutiérrez

León, 1962

És catedràtic de la Facultat d'Educació de la Universitat de Lleó i director de la investigació europea *Construcción de una Europa inclusiva y democrática frente al auge del fascismo y la xenofobia*. Guardonat amb el Premi CODAPA 2023 per la seva defensa de l'educació pública i la promoció d'una pedagogia del bé comú, ha publicat obres com *Guerra cognitiva y cultural* (2025), *Emprendimiento o emprendedurismo educativo. Educar en las reglas del capitalismo: la nueva guerra cognitiva* (2025), *Pedagogía del decrecimiento* (2024), *La memoria histórica democrática de las mujeres* (2023) o *Pedagogía antifascista* (2022), entre moltes altres, de manera que s'ha consolidat com a referent en educació crítica i compromesa.

Sira Ruiz Nogales

Sant Joan de Mediona, 1979

Mestra de l'escola pública especialitzada en atenció a la diversitat, és màster en Estudis de Dones, Gènere i Ciutadania i té un postgrau en Lideratge i Direcció de Centres Educatius. Coordinadora de Feminismes del sindicat USTEC-STEs (IAC), és formadora en perspectiva de gènere, coeducació, pedagogies feministes i educació afectiva i sexual. Participa en el Consell Nacional de les Dones de Catalunya i en el grup de Drets Sexuals i Reproductius, i forma part de la Plataforma per una Educació Sexual Feminista. És activista en moviments socials antiracistes i en defensa del dret al lliure moviment.

Gáspár Békés

Hongria, 1987

Gáspár Békés, activista i cofundador de l'Associació Ateia Hongaresa, és reconegut per la seva defensa del secularisme, l'humanisme i els drets de la infància. Al llarg de la seva trajectòria s'ha centrat a promoure el pensament racional i l'ètica secular, amb una atenció especial al reconeixement dels drets dels infants a la llibertat de religió i de creences. Va guanyar visibilitat en convertir-se en objectiu d'una campanya d'odi finançada pel Govern per les seves opinions seculars, que va acabar amb la seva destitució com a expert en política mediambiental de l'Ajuntament de Budapest. Malgrat les amenaces, Békés es manté com una de les veus més influents del secularisme tant a Hongria com a tot Europa, gràcies als seus escrits, litigis estratègics i un ferm compromís públic.

Laura Valverde Tierno

Badalona, 1999

Periodista especialitzada en comunicació amb perspectiva de gènere, graduada en Periodisme per la Universitat Autònoma de Barcelona i formada en el Màster d'Estudis de Dones, Gènere i Ciutadania (UB). Ha treballat en mitjans com Europa Press i Badalona Comunicació, amb una mirada centrada en l'actualitat social, política i cultural. Ha col·laborat amb projectes feministes com Fembloc i ha impulsat la *Matraca Feminista*, una secció radiofònica que recupera biografies de dones silenciades a partir de notícies d'actualitat. Combina la pràctica professional amb la reflexió crítica i transformadora.

Judith Membrives i Llorens

Blanes, 1986

Investigadora predoctoral al grup de recerca Communication Networks & Social Change (CNSC) de l'Internet Interdisciplinary Institute (IN3) de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC), està especialitzada en l'impacte de les tecnologies algorítmiques sobre la democràcia, els drets humans i l'espai públic. És responsable d'Intel·ligència Artificial i Drets Humans a Lafede - Justícia global, membre activa de la comunitat Algorights i docent al màster de Filosofia per als Reptes Contemporanis de la UOC. Amb formació en comunicació, filosofia i disseny interactiu, compta amb més de 15 anys d'experiència en investigació i consultoria digital, aportant una visió transversal i crítica sobre els reptes socials del món tecnològic contemporani.

Hungria Panadero

Barberà del Vallès, 1977

Llicenciada en Sociologia en l'itinerari de treball i organitzacions per la Universitat Autònoma de Barcelona (2001). Llicenciada en Ciències del Treball per la Universitat Oberta de Catalunya (2005). Ha realitzat diferents cursos d'especialització en els àmbits de la participació i la joventut.

Actual directora de la Fundació Ferrer i Guàrdia. Des de 2016 ha estat investigadora de l'Institut d'Anàlisi Social i Polítiques Públiques de la Fundació Ferrer i Guàrdia. Ha estat autora i ha participat en recerques en diferents àmbits: educació, ocupació, associacionisme, participació, joventut i gestió de la diversitat cultural.

Experta en l'assessorament de plans estratègics tant a administracions públiques com a entitats i dinamització de processos participatius. Ha col·laborat en totes les edicions de l'*Informe Ferrer i Guàrdia*.

Josep Mañé

El Vendrell, 1990

Llicenciat en Ciències Polítiques i de l'Administració per la Universitat Autònoma de Barcelona (2013). Màster Oficial de Relacions Internacionals, Seguretat i Desenvolupament (2015) i Màster en Ciutat i Urbanisme per la UOC (2023). Tècnic especialitzat en joventut, participació i polítiques públiques amb més de 8 anys d'experiència. Coautor de diferents publicacions de la Fundació en àrees com la laïcitat i els drets socials.